

421

Ан-сезим Ал-Ваъй

Кеңири көлөмдүү фикирий-сакафий журнал

Отуз алтынчы жыл чыгышы, сафар 1443-х. – сентябрь 2021-м.

**Оо Афганистан мусулмандары!
Жеңишиңерди Афганистан үчүн гана эмес,
жалпы Ислам үчүн жеңиш кылгыла!**

Мусулмандарды
кордуктан
азиздикке
алып чыгуучу
жалгыз иш

18

Ислам дүйнөсүндө
сепаратисттик
этникалык
чыр-чатактарды
козутууда
колонизаторлуктун
ролу

35

Ири
капиталисттик
өлкөлөрдүн
финансылык
рычагдары

44

421

**Отуз алтынчы
жыл чыгышы,
сафар 1443х,
сентябрь 2021м**

НУСКА БААСЫ

- Ливан 1000 лира
- Яман 30 риял
- Түркия 1 доллар
- Пакистан 1 доллар
- Австралия 2,5 доллар
- Америка 2,5 доллар
- Канада 2,5 доллар
- Германия 2,5 евро
- Швеция 15 крон
- Бельгия 1 евро
- Британия 1 евро
- Швейцария 2 франк
- Австрия 1 евро
- Дания 15 крон

Ушул санда

- *Ал-Ваъй сөзү:* Оо Афганистан мусулмандары! Жеңишиңерди Афганистан үчүн гана эмес, жалпы Ислам үчүн жеңиш кылгыла! 3
- Исламдан эмнеге мынчалык коркушууда? (2) 8
- Мусулмандарды кордуктан азиздикке алып чыгуучу жалгыз иш 18
- Байрактардын, символдордун жана эмблемалардын Исламдагы хукму (2) 24
- Ислам дүйнөсүндө сепаратисттик этникалык чыр-чатактарды козутууда колонизаторлуктун ролу – Бербер чыр-чатагы 35
- Ири капиталисттик өлкөлөрдүн финансылык рычагдары 44
- *Аалам мусулмандарынын кабарлары* 49
- *Куръани Карим сабагында* 53
- *Бейиш бактары:* Ар бир Пайгамбарга адамдар ыйман келтириши үчүн аят-белгилер берилген 60
- Үчүнчү рошид халифа Усман ибн Аффан Г 65
- Хатиб ибн абу Балтаа Г 71
- *Соңку сөз:* Генри Киссинжер: АКШнын Афганистанда жеңилген себептерди айтты 75
- Ислам дагы да демократиялык жана плюралисттик дүйнө караштын эшиги болушу мүмкүн 76

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ОО АФГАНИСТАН МУСУЛМАНДАРЫ! ЖЕҢИШИҢЕРДИ АФГАНИСТАН ҮЧҮН ГАНА ЭМЕС, ЖАЛПЫ ИСЛАМ ҮЧҮН ЖЕҢИШ КЫЛГЫЛА!

Америка дүйнөдөгү биринчи мамлекет катары, Афганистан менен Иракка кирип баруудан жана алардан чыгып кетүүдөн, өзүнө жараша, эле аралык кызыкчылыктарды жана максаттарды көздөгөнү талашсыз. Ал бүгүнкү күндө кандай максаттарды жана кызыкчылыктарды көздөп жаткан болушу мүмкүн?

Сөз башында айтарыбыз, Американын Афганистандан чыгып кетүүсү анын башка өлкөлөрдү оккупация кылуу жана түздөн түз аскердик кийлигишүү саясатынан баш тарткандыгын көрсөтүп турат. Американын аскер күчтөрүн колдонуу саясаты Кичи Буштун доорундагы «Жаңы Америка Кылымынын долбоору» алкагында ишке түшкөн болчу. Бүгүнкү күндө болсо, Америка эски саясатына, тактап айтканда, чалгындоо кызматтарын колдонуу, малай акимдерди даярдоо, төңкөрүштөрдү ишке ашыруу, келишимдерди түзүү, аскери й согуштардын ордуна саясий согуштарды алып баруу, экономикалык басым өткөрүү жана эл аралык уюмдарды колдонуу саясатына кайтууда. Америка мындай саясатты колдонуу менен аскердик жана финансылык жоготууларга учурабастан туруп, башка өлкөлөрдү чөгөлөтүүгө жана моюн сундурууга жетишүүнү көздөйт. Ушуга ылайык, АКШ президенти Жо Байден ушул жылдын аягына чейин Ирактан дагы чыгып кетүүнү убада кылды.

Америка Афганистандагы 20 жылга созулган оккупациясынан кийин, мусулмандардын кайратын сындыра албастыгын, ошондой эле, аскерий жана фикирий согушта алардын үстүнөн жеңишке жете албастыгын түшүнүп жетти. Америка Халифалыктын тикеленишине бөгөт кою максатында Афганистанга бастырып кирген эле. Бирок, анын «терроризмге каршы согуш» аттуу жалган ураан астында алып барган эл аралык согушуна, сансыз кылмыштарына жана айла-амалдарына карабай, мусулмандардын Халифалыкты тикелөөгө болгон аракети дагы деле олуттуу түрдө уланып келүүдө. Жада калса, мусулмандар 2008-жылы бүткүл дүйнөлүк капитализм мабдасын катуу силкintүүгө жетише алышты. Демек, Американын Афганистандан чыгып кетүү чечими анын фикирий жана кыйматтар (баалуулуктар) согушунда ийгиликсиздикке учураганнын айгинелеп турат.

Экинчи тарабынан алып караганда, Америка анын «терроризмге каршы согушунан» эң көп Кытай пайда көрүп жатканын түшүндү. Кытай

учурдан пайдаланып, өзүнүн дүйнөдөгү ордун жогорулатууга жетишти. Серепчилердин жана эл аралык күзөтүүчүлөрдүн айтымында, дүйнөлүк финансылык кризистен тартып, бүгүнкү күнгө чейин, Кытай дүйнөдөгү өндүрүш жетекчисине, көптөгөн ири экономикалардын башкы өнөктөшүнө жана дүйнөлүк экономиканын негизги кыймылдаткычына айланды. Саясий серепчилер Кытайдын АКШ менен болгон атаандашуусун кооптуу деп баалашууда. Алардын ортосундагы атаандашуу «максималдуу конкуренция» көрүнүшүн алышы ыктымал. АКШ экс-президенти Барак Обаманын Жакынкы Чыгыш боюнча башкы кеңешчиси Дэннис Росс Америка менен Кытайдын ортосундагы мамилелер олуттуу атаандаштыкка айланарын айткан. АКШ Улуттук чалгын кызматынын жетекчиси Эврил Хэйнс «АКШ Кытай тарабынан болуучу коркунучтарга карата кескин позицияны кармануусу зарыл» экендигин айтты.

АКШнын назарында, Кытай «кумурасынан чыгып кетсе көзөмөлдөө кыйын болуп кала турган жин» сыяктуу. Кытайдын экономикалык өсүшү ага эл аралык валюталык мыйзамдан чыгууга, ошондой эле, доллардын дүйнөлүк соода-сактыктагы жана соода мамилелериндеги үстөмдүгүнөн кутулууга мүмкүнчүлүк берет. Афганистандагы согуш АКШнын кубатын алсыратып жиберди жана жеңиштин жышааны байкалбай калды, ошондой эле, Кытай мындан пайдаланып, өзүнүн дүйнөлүк жетекчиликке болгон жолун кеңейтип алды. Ошондуктан, АКШ Афганистан маселесинде артка чегинүүгө мажбур болду.

Ошол эле учурда, АКШнын Афганистандан чыгып кетүүсүн оюндагы ролдорду алмаштыруу планын бир бөлүгү деп кароого дагы болот. АКШ бул кадамы аркылуу Кытайды ички көйгөйлөрү менен убара кылып коюуну көздөп жатат. Маселен, Кытайдагы адам укуктары маселесин козгоо, өзгөчө анын уйгур мусулмандарына карата куугунтуктоолорун, алардын өздүгүн жана исламий сакафатын бузуп жок кылуу үчүн алып барып жаткан саясатын каралоо. Ошондой эле, Кытайдын тышкы саясаттагы активдүүлүгүн чектөө максатында Индияга басым өткөрүү, анын Гонконгдогу репрессияларын жана Тайванга карата коркутууларын ачыктоо. Андан тышкары, АКШ Инди жана Тынч океандарын бириктирүү үчүн АКШ, Австралия жана Британия ортосундагы үч тараптуу AUKUS альянсын түзүүгө умтулууда. Аталган альянс Австралияга Инди – Тынч океандарынын коопсуздугун камсыздоо үчүн атомдук суу асты кемелерине ээлик кылууга мүмкүнчүлүк берет. Бул тууралуу Кошмо Штаттардын мамлекеттик катчысы Энтони Блинкен «АКШ менен Австралия ортосундагы альянс буга чейин, бүгүнкүдөй күчкө жана мааниге ээ болгон эмес» деп билдирди.

АКШнын Афганистандан чыгып кетүүсүнүн артында мына ушундай максаттар турат. Ушул жерден төмөнкүдөй суроо жаралат: АКШнын 20 жылдык аракетин текке кеткенден кийин, ал мусулмандарга жана Исламий

Халифалыкты тикелөөгө каршы кандай пландарды түздү? Арийне, ал мусулмандардын Исламий Халифалыкты тикелөөсүнө каршылык көрсөтпөй коюусу мүмкүн эмес.

Бүгүнкү күндө, Американын алдында эки атаандаш турат, алар саясий Ислам жана Кытай. Ал экөөсүнүн ортосундагы айырма, АКШ саясий Исламга жана анын Халифалыкты тикелөө долбооруна каршы турууда ийгиликсиздикке учурады. Ал эми Кытай болсо, дүйнөлүк жетекчиликке болгон эл аралык атаандаштыкта бир топ илгерилеп кетти. Кошмо Штаттар абалды көзөмөлгө алуу үчүн артка чегинүүгө аргасыз болду жана бул эки көйгөй менен алышуудан башка айласы жок экендигин түшүндү. Мындан ары, АКШ бул эки душманга каршы кантип күрөшмөкчү?

Мындан ары, Америка мусулмандарды жана Кытайды алсыратуу үчүн, аларды бири-бирине каршы тукурууга аракет кылат. Анткени, анын мындан башка айласы жок. АКШ Кытайга кысым өткөрүп, ага душмандык кылган өлкөлөр менен аны курчоого алып жана ага каршы келишимдерди түзүп жатат. Ошол эле учурда, уйгурларга карата этникалык кыргын кылып жатат деген шылтоо астында мусулмандарда Кытайга каршы душмандык маанайды пайда кылууда. Андан тышкары, АКШ Кытайга каршы туруу үчүн уйгурларды курал жарак жана акча берүү менен колдоп жатат. Убагында, АКШ СССРге каршы согушкан афган жоокерлерин дагы эффективдүү курал жарактарды берүү менен колдоп турган. Натыйжада, Советтер Союзу куйругун жапырып, артка чегинүүгө мажбур болгон.

Кыскача айтканда, АКШ Советтер Союзунун кулашына, ошондой эле, анын фикийи жана саясий түзүмүнүн жок болуп кетишине алып келген стратегияны Кытайга дагы каршы колдонууну жана бул аркылуу өзүнүн дүйнөлүк жетекчиликтеги ордун кайтарып алууну көздөп жатат. Америка бул пландын ийгиликке жетишине ишенип турат. Анткени, Кытайда он миллиондон ашуун мусулмандар бар жана Кытай дээрлик мусулман өлкөлөр менен курчалган. Ошондуктан, мындай учурда конфликт чыгаруу АКШ үчүн кыйынга турбайт. Анын үстүнө, Кошмо Штаттардын мындай конфликттерди козутууда көп жылдык тажрыйбасы бар.

Перс булуңундагы өлкөлөр болсо, АКШнын бул пландарын ишке ашырууга жана тездетүүгө тизе бүгүп, даяр турушканы айдан ачык. Алардын мындай иштерде тажрыйбасы күчтүү. Босниядагы жана Герцеговинадагы, Косоводогу, Советтер Союзуна каршы Афганистандагы, ошондой эле, Ирактагы жана Сириядагы согуштар буга ачык мисал боло алат. Андан тышкары, АКШ Иранды жана Түркияны дагы өз пландарын ишке ашыруу жолунда колдонуп келет. Сирия менен Ирак окуялары буга күбөлүк кылып турат. АКШнын кыймыл аракеттери жана андагы расмийлердин билдирүүлөрү ушул нерселерге далаалат кылууда.

Мусулмандар бул планга каршы кантип күрөшүүлөрү зарыл?

Мусулмандар кафир болгон кылмышкер Батыш өлкөлөрдүн, ошондой эле, алардын саясатына көз каранды болгон малай акимдердин колунда

оюнчук болуудан жана алардын пландарын ишке ашырууда курал болуудан алыс болуулары зарыл. Мусулмандар Аллахтын ыраазычылыгына жетүү үчүн, ошондой эле, кафирлердин пландарынан кутулуу үчүн өздөрүнүн динине - Исламга кайтуулары кажет. Ошондой эле, бул көйгөйлөрдөн кутулуунун жападан жалгыз жолу бул жалпы мусулмандардын башын бириктирүүчү Халифалык мамлекетин тикелөө экендигин жакшы билиши керек. Бир гана Исламий Халифалык каафирлердин бардык пландарына жана айла-амалдарына бөгөт коёт, мусулмандарды жалгыз байрак астына бириктирет жана жалпы мусулман өлкөлөрүн өз курамына кайтарып алат. АКШ баш болгон дүйнө мамлекеттери, алардын ичинен, Кытай дагы дал ушул Исламий Халифалыктын тикеленише каршы күрөшүп келишүүдө. Анткени, алар Халифалыкты тикелөөгө болгон дааваттын өздөрү үчүн канчалык кооптуу экендигин абдан жакшы билишет. Америка мусулмандардын этникалык жана улутчулдук көз караштан келип чыгып, ошондой эле, адам укуктарын коргоо максатында гана Кытайга каршы күрөшүүлөрүн каалап жатат. Аллах болсо бул күрөштүн Аллахка болгон ыймандан, жана Анын ыраазычылыгына умтулуудан келип чыгышын, ошондой эле, анын Аллах жолундагы жихад болушун талап кылууда. Демек, мусулмандар башка шериктери коюп, Аллахка гана итаат кылуулары зарыл.

Афганистандагы жана башка өлкөлөрдөгү мусулмандар Аллах Тааланын Халифалык мамлекетин тикелөөнү фарз кылгандыгын, ошондой эле, бул маселеде бардык аалымдар бирдей фикир билдиришкенин билиши зарыл. Оо Афганистан мусулмандары! Жеңишиңерди Афганистан үчүн гана эмес, жалпы Ислам үчүн жеңиш кылгыла! Ошондой эле, жеңишиңерди афган эли үчүн гана эмес, жалпы мусулмандар үчүн жеңиш кылгыла! Бир гана Халифалыкка болгон даават жалпы мусулмандарды «Биз Аллахтан башкасына ибадат кылбайбыз, Аллахка шерик кошпойбуз жана душмандарга шерик болбойбуз» деген ураан астына бириктире алат. Андыктан, мына ушул калыс жана роббаний чакырыкка жүрөктөрүңөрдү ачып, Аллахтын буйругуна моюн сунгула! Аллах Таала айтат:

﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

«Алла жана анын пайгамбарына ортолорунда өкүм чыгаруу үчүн чакырылган убактыларында, момундардын сөзү «уктук жана моюн сундук», (деи). Дал ошолор гана нажат табуучулар – кутулуучулар» [24:51]

Халифалыкты тикелөө жолунда иш алып баруу мусулмандарды бардык көйгөйлөрдөн куткаруучу жалгыз чечим. Бул ишти эл аралык кутумдар жана каафирлердин кылмыштары токтото албайт. Мусулмандар мына ушул акыйкатты түшүнүүлөрү жана ушул жолдо аракет кылуулары зарыл. Бүгүнкү күндө, Халифалыкты тикелөөгө болгон даават ага нусрат колун

сунуучу нусрат ээлерине муктаж болуп турат. Афганистан эли жана башка мусулмандар мына ушул улуу фазилетке татыктуу болушун үмүт кылабыз.

Аллах Таала айтты:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لَلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ فَأَمَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت طَّائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَىٰ عُدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ﴾

«Эй момундар, силер да дал (хаваарийлер сыяктуу) Алланын жардамчылары болгула!» - Ыйса бини Мариям хаваарийлерге (хаваарийлер-Ыйса пайгамбардын алдындагы ал затка ыйман келтирген сахаабалары): «Аллага (тактап айтканда, Анын динине чакыруумда) ким менин жардамчым болот?» дегенинде, хаваарийлер айтышты: «Биз Алланын (динине) жардам берүүчүлөрбүз». Ошентип, бани Израилден бир топ (адамдар Ыйсага) ыйман келтиришти жана бир тобу каапыр болду. Ошентип, Биз ыйман келтирген заттарды душмандарынан күчтүү кылып, алар (каапырлар үстүнө) жеңүүчү болуп калышты» [61:14] □

ИСЛАМДАН ЭМНЕГЕ МЫНЧАЛЫК КОРКУШУУДА? (2) ИСЛАМГА КАРШЫ СОГУШТАГЫ БАТЫШ СТРАТЕГИЯСЫНЫН ДЕТАЛДУУ БЕЛГИЛЕРИ

Саир Салама, Абу Малик

Батыштын Исламды жок кылуу пландары алдын ала белгиленген стратегиялык баскычтарга ылайык ишке ашырылды, алардын айрымдарын айтып өтөбүз:¹

Биринчи: Усманий мамлекетте көөдөлөнгөн Исламий Халифалыкты кулатуу аркылуу Ислам башкаруусун жок кылуу. Усманий Халифалык акыркы доорунда Ислам рухунан алысташкан болсо да, бирок, душмандар реалдуу бийлиги болбогон Халифалык институтун калтыра турган болсо, кийинчерээк Халифалык формалдуу көрүнүштөн реалдуу көрүнүшкө өзгөрүп, олуттуу коркунучка айланышынан коркушкан. Шарияттын бекер кылынышы Исламдын көп бөлүгүн турмуштан алыстатат о.э. шарияттан алынган мыйзамдардын ордун адамдар түзгөн мыйзамдар, турмуштук жана коомдук эрежелер ээлешине жол ачат. Андан тышкары, саясий түзүм кулап, Умматтын мамлекеттерге жана улуттарга бөлүнүп кетишине чөйрө жаратат. Бул болсо, алардын колония кылынышын жеңилдетет.

Усманий мамлекет Биринчи дүйнөлүк согушта жеңилген союздашы Германия менен биргеликте кулашы душмандар үчүн алтын учур болду. Алар бул мүмкүнчүлүккө жетүү үчүн бир жарым кылым даярдык көрүштү. Бул мамлекет кулашы менен англис, грек, италиялык жана француз кошуундары Усманий мамлекеттин жерлерине кирип, анын бардык жерлерин, борбор Стамбулду ээлеп алышты. Согушка катышкан тараптар ортосунда келишим түзүү үчүн Лозанна конференциясы башталганда Англия Түркияга ушул талаптар аткарылгандан кийин гана анын жерлеринен чыгып кетерин шарт кылды:

1 – Исламий Халифалыкты бекер кылуу жана халифаны Түркиядан сүргүн кылып, мал-мүлкүн конфискациялоо.

2 – Түркия Халифалыктын тарапкерлери тарабынан болчу ар кандай иш-аракетти бастырууга убада бериши керек.

3 – Түркия Ислам менен алакасын үзүшү керек.

4 – Булагы Ислам өкүмдөрү болгон конституциянын ордуна илманий жарандык конституцияны кабыл алуу.

Ошентип, Мустафа Кемел бул шарттарды аткарды жана баскынчы мамлекеттер Түркиядан чыгып кетишти. Англиянын тышкы иштер министри Керзон Түркияда жүз берген окуяларды баян кылганда кээ бир депутаттар ага кескин каршы чыгышты. Алар Англиянын мусулман мамлекеттер анын айланасында кайра биригип Батышка чабуул кылышы мүмкүн болгон Түркия эгемендүүлүгүн тааныганына таң калышты.

(1) Батыш жетекчилери айтышат: «Бүткүл дүйнөнүн шарапаты үчүн Исламды жок кылгыла жана мусулмандарды кул кылгыла».

Ошондо Керзон: «Биз Түркияны жок кылдык. Анын бүгүндөн кийин эч кандай салмагы болбойт. Себеби, биз анын Ислам жана Халифалыкка көөдөлөнгөн кубатын жок кылдык», - деп жооп бергенде бардык депутаттар аны алкышташты жана оппозиция унчукпады.¹

Экинчи: Куръанды², анын пикирлерин жок кылуу же бузуп чечмелөө жана Сүннөткө чабуул кылуу. Куръан – мусулмандардын кубатынын негизги булагы. Анын мусулмандардын колунда тирүү сакталып калышы³ алар өз кубатын жана хазаратын кайра тикелөөсүнө алып келет.

1 – Куръандын вахийге алакадарлыгын инкар кылуу. «Батыш Куръани Каримге чабуул кылуу үчүн бир нече жолду таңдады. Куръани Карим бутпарасттык, бир кудайлык, сабийлик, зардуштийлик, масихийлик жана яхудийлик диндерине негизделип калыптанган деген пикирлерди өз ичине алган миссионердик изилдөөлөрдүн пайда болушу мына ошол жолдордун бири. Куръани Каримдин тексттери бул пикирлерге тескери экендиги жана Куранга окшошун келтирүүгө адамзат алсыздык кылышы алардын батылдыгын далилдеди»⁴.

(1) «Халифалык кантип кулатылган». Абдулкадим Заллум, 19-бет.

(2) Миссионер Уильям Гиффорд Палгрев мындай дейт: «Куръан, Мекке жана Медина исламий мамлекеттерден жоголсо гана биз арабдар Мухаммад жана анын китебинен алыстап, Батыш хазаратынын жолунда бара жатышканын көрүшүбүз мүмкүн». Абдуллах Тал, 201-бет. Миссионер Жон Такли мындай дейт: «Исламды жок кылганыбызга чейин, Исламдын эң күчтүү куралы болгон Куръанды Исламга каршы күрөшүү үчүн пайдаланышыбыз керек. Биз мусулмандарга Куръандагы туура нерсе жаңылык эмес жана андагы жаңы нерсе туура эмес деп түшүндүрүшүбүз зарыл». «Миссионердик жана колонизаторлук» китеби, Мустафа Халидий жана доктор Амр Фарух, 40-бет (төртүнчү басылышы). Британиянын мурунку премьер-министри Уильям Гладстон мындай дейт: «Куръан бар болгон соң, Европа Чыгышта толук өкүмдарлык орното албайт жана өзү да коопсуз боло албайт». «Ислам кесилиш жолдо» китеби, Мухаммад Асад, 39-бет. Франциянын Алжирдеги губернатору Алжирдин басып алынгандыгынын жүз жылдыгына карата мындай деген: «Аларды жеңүү үчүн арабча Куръанды алардын жашоосунан жок кылышыбыз жана араб тилин алардын оозунан сууруп алышыбыз керек». Минар гезити, 1962-жыл, 11-сентябрь.

(3) Куръанды жок кылуу аракети Францияда жасалган күлкүлүү окуяны келтирип чыгарды. Бул окуя мындай болгон, Франция Алжир жаштарынын жүрөгүндөгү Куръанды жок кылуу үчүн амалий тажрыйба өткөрүүгө чечим кылды. Бул үчүн келип чыгышы алжирлик он муслима тандап алынды. Франция өкмөтү аларды француз мектептерине жайгаштырды жана аларга французча кийим кийгизди. Аларга француз сакафаты жана француз тили ушул даражада үйрөтүлгөндүктөн, алар бүтүндөй француздарга окшоп калышты. Он бир жылдык аракеттен кийин, алар үчүн ажайып бүтүрүү кечеси уюштурулду. Бул кечеге министрлер, муфаккирлер жана журналисттер чакырылды... Кече башталышы менен, алжирлик кыздардын Алжирде адат болгон исламий кийимде кирип келишкенин баары көрдү... Мындан таң калган журналисттер: «Франция Алжирде 128 жыл эмнеге жетишти?» – деп суроо беришти. Бул суроого Франция колония министри Роберт Лакост мындай деп жооп берди: «Эгер Куръан Франциядан күчтүү болсо, мен эмне кыла алмак элем?!». Айям гезити, 7780-сан. 1962-жыл, 6-декабрь.

(4) «Батыш Куръандан эмнени каалап жатат?». Доктор Абдуллох Мухаммад Абдулмухсин, Каир университетинин профессору, 2006-жыл, «Исламий баян» журналы, 148-бет.

2 – Ислам Куръан жана Сүннөттү түшүнүү о.э. алардан мыйзамдарды истинбат кылуунун анык усулдарын белгилеген. Ошондуктан, бул усулдарга сокку берүү о.э. бүткүл ижтихад жараянынын түзүлүшүн пайдубалынан бузуу үчүн олуттуу аракеттер болду. Бул аракеттер вахий туурасында акыл жүргүзүү, нусустардан жана алардын далалаттарынан четтөө, акыл менен накл ортосунда о.э. Куръан менен илим ортосунда күрөш чыгаруу аркылуу ишке ашырылды. Өкүмдөрдү Батыш мыйзамдарына ылайыкташтыруу үчүн истинбат кылынган өкүмдөргө жана таклидге чабуул жасалды. Шерил Бенард АКШ мамлекет департаменти тарабынан каржыланган РАНД институту үчүн жазган «Жарандык демократиялык ислам» деген китебинде мындай дейт: «Башка чечимдер да бар. Мисалы, азыркы заманда пайда же коомдун кызыкчылыгы деген идеология ишке ашырылууда, бул нерсени он үчүнчү кылымдагы реформатор мусулман факихтери иштеп чыгышкан. Алар коомдук кызыкчылык, ал тургай, Куръанды да бекер кылышы мүмкүн деп билишкен».

Бул көз караш Жамалиддин Афганий жана Мухаммад Абдухтардын акыл хукмун наклдан үстөм койгон, (нерселерге жана иш-аракеттерге) жакшы же жаман деп өкүм чыгарууда акылга¹ таянган мектебинин жолун улантуучу пикир. Мухаммад Абдух «шарияттын текстилеринин тышкы маанилери акылга карама-каршы² келип калганда шариятка акылды үстөм коюуну Ислам негиздеринин бири»³ деп белгилеген. О.э. бул көз караш таклидге чабуул кылууга жана бүткүл Ислам мыйзамчылыгын чектөөсүз кайра карап чыгууну талап кылууга негизделди. Ошентип, ал рибаны ачык (карыз бир нече эсеге көбөйө турган насыя рибас) жана жашыруун (фазл (пайда) рибасы) түрлөргө бөлгөн жана насыя рибасын гана харам деген, көп аялдуулукка жана талакка тыюу салган фатваларды чыгарган. Акыбетте, ал ижтихадды куралга айлантайп алып, ал аркылуу Исламий шариятты реформалоого жана Батыш хазаратына ылайыкташтырууга же эч болбогондо нусустар таъвили мүмкүн болгон даражада Батыш хазаратына жакындаштырууга аракет кылган⁴.

3 – Куръани Каримдеги жихад, саясат, башкаруу жана такфир жөнүндөгү аяттарды жок кылуу же алардын мектептерде окутулушуна жол бербөө үчүн аларга катуу чабуулдар жасалды. О.э. алар Ислам жана

(1) Мухаммад Абдухтун бул мектеби философиялык энциклопедияда «жаңыланган» же «реформатор» мектеп деп аталат. Бул терминдер – Азхарда окутулгандай – Ислам катып калган деген жүйөө негизинде католиктик таалиматтарды реформалоо менен алектенген протестанттардын сөздүгүнөн алынган. Бул терминдерди кабыл алгандар «Ислам азыркы проблемаларды чечүүгө жараксыз. Ошондуктан, аны жаңылоо жана өнүктүрүү зарыл» дешет.

(2) Бул көз караш туура эмес. Себеби, акылды шариятка үстөм коюу мүмкүн эмес. Ошондуктан, бул орунда карама-каршылык жөнүндө сүйлөөгө орун жок.

(3) «Фундаментализм Батыш жана Ислам ортосунда», Мухаммад Имара, 12-бет.

(4) «Ислам жана Батыш хазараты», доктор Мухаммад Мухаммад Хусайн, 50-бет.

мусулмандарды «фундаментализм», «терроризм», «экстремизм» жана «зомбулук» түшүнүктөрүнө байланыштырышты.

4 – Фикирлөө жана тыянак чыгарууда тартиптүү ыкмага о.э. араб тилине, анын эрежелерине таянбастан, «заманбап түрдө үйрөнүү» деген жүйөлөр негизинде Куръанга, демек анын тафсирине – анын маанилерин өзгөртүп жибере турган даражада – чабуулдар жасалды.

Анын артынан Сүннөттү исламий мыйзамчылыктан чыгаруу максатында пакиза Сүннөткө катуу чабуул башталды. Бул чабуул хадистер жөнүндө күмөн ойготуу, хадистерге жана алардын ровийлерине о.э мухаддистердин манхажына каршылык билдирүү аркылуу ишке ашырылды. Мисалы:

1 – Сүннөттү Расулуллах Ага нисбат берүүнүн тууралыгына күмөн жаратуу. Чарльз Колсон мындай фикир билдирет: «Башында сүннөт белгилүү бир фикхий мектептердин уламалары ортосунда келишилген фикхий көз караштардын жыйнагын түшүндүргөн... Акыры аягында бул көз караштар пайгамбардын өзүнө нисбат берилди»¹.

2 – Хадистерди белгилөө методуна күмөн жаратуу. Игнац Гольдциер мындай дейт: «Хадистин негизги бөлүгү Исламдын биринчи жана экинчи кылымындагы диний, саясий жана ижтимаий өнүгүшүнүн натыйжасынан башка нерсе эмес. Исламдын алгачкы доорунда хадистер шек-күмөнсүз көрүнүштө риваят кылынган деген сөздөр туура эмес. Хадистер Исламдын жетик кылымындагы аракеттеринин натыйжасы гана»².

3 – Ровийлер жөнүндө күмөн жаратуу жана алардын кадырын кетируу. Голландиялык чыгыштаануучу Теодор Виллем Йейнболл айтат³: «Алгачкы уламалар арасында кээ бир улуу сахабаларга карата ишеним бирдей боло бербеген. Ошондуктан, Абу Хурайрага карата ишеним көпчүлүк адамдар ортосунда кескин талкууларга себеп болгонун көрөбүз⁴». О.э. Игнац Гольдциер мындай деген: «Абдулмалик ибн Марван – Ибн Зубайрга байланыштуу – фитна учурунда адамдарды хаж кылуудан кайтарды. Абдулмалик ибн Марван адамдар Каъбаны таваф кылуунун ордуна анын айланасында таваф кылышы үчүн Масжидул Аксада Куббатус Сахраны курдурду. Кийин ал адамдарды диний иътикад менен ал жерге хаж кылууга мажбур кылмакчы болду. Ал – анын ойлогонун ишке ашырууга жардам бере турган хадистерди көрсөтүүгө даяр – Умматка белгилүү Захрийди тапты. Ал ушул хадисти айтты: «Үч мечитке:

(1) «Чыгыштаануучулардын Ислам жана арабдарды үйрөнүү методологиясы». (269, 270-бет).

(2) «Исламий фикх тарыхына жалпы көз караш», 127-бет. «Сүннөт системалаштырылганга чейин», 249-бет.

(3) Теодор Виллем Йейнболл – голландиялык чыгыштаануучу, Чыгыш тарыхын, адабиятын жана араб тилин үйрөнүүгө адистешкен протестант руханий. Ал бир нече университеттерде ушул тармакта таалимдерди өткөн. 1861-жылы дүйнөдөн кайткан.

(4) «Ислам энциклопедиясы» (7/336).

менин ушул мечитиме, Масжидул Харамга жана Масжидул Аксага гана сафар кылынат»»¹.

4 – Санаддар (ровийлердин тизмеги) жөнүндө жалпы жана деталдуу көрүнүштө күмөн жаратуу. Леоне Каэтани (1869-1926-ж.) өзүнүн жылдык жыйнагында мындай дейт: «Тышкы себептерден улам гана ровийлердин ысымдары кийинчерээк кошулган жана тизмеге алынган. Себеби, арабдар санадды билишпеген. Бул методду колдонуу биринчи ирет хижрий 94-жылы дүйнөдөн өткөн Урва ибн Зубайр менен хижрий 151-жылы дүйнөдөн өткөн Ибн Исхак ортосунда башталган. Урва санадды ар дайым эле колдонбогон, ал эми, Ибн Исхак аны толук колдонбогон».

5 – Алоис Шпренгер (1813-1893-ж.) санаддар системасынын жардылыгын айтып, хадиске толук жарамдуу бир нерсе деп таянуу чоң зыян жеткирип, Исламды үлкөн башаламандыкка алып келген деген. Анын айтымында, алгачкы ровийлердин санады кийинки ровийлер тарабынан бурмаланган. Жозеф Шахт (1902-1969-ж.) хадистер жана алардын өнүгүшү жөнүндө изилдөөлөрдү жүргүзгөн. Анын айтымында, ал Имам Маликтин «Муватта» жана Имам Шафиидин «Умм» деген китептерин изилдеген жана башка хадис китептери үстүндөгү изилдөөсүнүн натыйжалары менен жамдаган. Ал санаддар хадистердеги негизсиз бөлүк деп тыянак чыгарган. Анын тыянагына ылайык, санаддар башаламан түрдө башталып, хижрий үчүнчү кылымдын экинчи жарымында гана иретке келтирилген жана көбүнчө санаддын шексиздигине дээрлик этибар берилбеген. Ошондуктан, кайсы бир тарап өзүнүн көз карашын ырастоого урунганда, санадга өзү каалаган кишинин ысымдарын кошуп койгон.

6 – Шарияттагы Сүннөттүн маанисине жана ордуна чабуул жасалды. Бул идеянын тарапкерлери мыйзамчылык булагы катары Куръанга гана чектелүүнү алга сүрүштү, кудум хадистер Куран же акылга каршы келгени үчүн бардык хадистерди четке кагышты. Бирок, алардын бул жөнүндө эч кандай далили жок эле.

Үчүнчү: Ислам түзүмүнө жана мыйзамчылыгына чабуул кылуу. Исламдын мурасы жөнүндө жалпы жана жеке түрдө күмөн жаратуу. Фикхке, факихтерге жана усулга чабуул кылуу, Исламдын жарактуулугун күмөнгө чыгаруу. Шарый өкүмдөрдүн абалга ылайык келиши жөнүндө күмөн жаратуу.

Жихад, көп аялдуулук, мурас жана башка шариат түшүнүктөрүнө чабуул кылуу. Мисалы, жихад түшүнүгү жалаң коргонуу жихадына чектелди.

Капиталисттик фикирлерди сунуштоо жана мусулмандарга Исламдын бул фикирлерге карата позициясы жөнүндөгү суроолорду ортого салуу.

¹ Бул хадисти Бухарий (2/56) жана Муслим (827) риваят кылган. «Сакафий фикирий журнал», «Чыгыштаануучулар жана Пайгамбар ﷺ сүннөтү» макаласы, Али ибн Мухаммад Атиф.

Мисалы, сүткордукка негизделген банк системасы, камсыздандыруу жана мамлекеттер ортосундагы соода алакалары жөнүндөгү суроолор берилет. Т.а. бул алакалар туурасында шарый өкүм кандай болот? Ислам айырбаштоо эркиндигин айтабы же сооданы коргоону айтабы? Парламенттик система жана эркин шайлоолор о.э. Исламдын аларга карата позициясы жөнүндө суралат. Мыйзамчылыктагы пикирлер жөнүндө суралат. Т.а. Ислам материалдык тенденциялар жана рухий тенденциялар жөнүндө эмне дейт? Ислам мыйзамчылыкта шарияттын текстинин рухуна этибар береби же текстин өзүнө эле этибар береби? Алар адам эркиндиги, фикир эркиндиги жана диний эркиндик сыяктуу жалпы эркиндиктер жөнүндө сурашты. Т.а. Исламда адам жана фикир эркиндиги, диний эркиндиктер барбы?¹

О.э. алар Исламдын түшүнүктөрү менен принциптерин Батыштын демократия, эркиндиктер жана адам укуктары сыяктуу түшүнүктөрүнө аралаштырууга урунушту.

Исламдын мурасына келсек, доктор Фахмий Жадан мындай дейт: «Мурас назариясы актуалдуу, вакиый көз карашты түшүндүрөт. Бул жөнүндө баары сүйлөйт о.э. багытына, максатына жана жөндөмүнө карабастан, бул темада бардык жазуучулар жазат. Өз-өзүнөн көрүнгөндөй, бул жерде «Усулук фикх», «Илмул Калам» же араб тили жөнүндө бир да китепти билбей туруп, мурас талкуусуна аралашып жаткандар бар. Биз эстүүлүктөн айрылган кээ бир маргиналдар, паразиттер, марксисттер бул тема жөнүндө натыйжасыз талкууларды козгоого чоң салым кошушкан деп айта алабыз. Кээ бир ызы-чууну жакшы көрүшкөн исламий жазуучулар да Ислам мурасы темасынын айланасында талаш-талкууларды күчөтүштү»².

Төртүнчү: Ислам Умматы үстүнөн саясий, экономикалык жана сакафий-хазарий өкүмдарлыкты орнотуу. Бул, аскерий келишимдер, союздар, коопсуздук келишимдери, экономикалык жана финансылык жардамдар, сүткордук карыздар, сакафий келишимдер аркылуу ишке ашырылууда. Максат – исламий хазаратты тизгиндөө, аны өчүрүп Батыш хазаратына бүтүндөй синдирип жок кылуу о.э. ислам дүйнөсү көтөрүлө албай турган даражада көз каранды болушу үчүн анын байлыктары талап-тонолушун жеңилдетүү жана ал жерде диктатор режимдерди орнотуу.

1 – Америкалык чыгыштаануучу, Пакистан иштери боюнча эксперт Марк Стреттон Смит мындай дейт: «Эгер, мусулмандар ислам дүйнөсүндө эркиндикке жетишсе жана демократиялык режимдердин көлөкөсүндө жашашса, анда Ислам бул өлкөлөрдө жеңишке жетет. Диктатура менен

⁽¹⁾ «Хизб-ут-Тахрир тарабынан мусулмандарга кайрылуу», 3-бет. (Бир аз өзгөртүлгөн).

⁽²⁾ Фахмий Жадан: «Мурас назариясы», 8-бет. Доктор Шахрурдун устаз Зияд Ахмад Салама жөнүндөгү фикилерине тиешелүү сүйлөшүүлөр.

гана исламий калктар менен алардын дини ортосуна тоскоолдук коюу мүмкүн».

2 – «Тайм» журналынын башкы редактору өзүнүн «Азия сапары» деген китебинде АКШ өкмөтүнө мындай кеңеш берген: «Ислам исламий умматка кайра өкүмдарлык кылышына жол бербөө, арийне, Батышка, анын хазаратына жана колонизаторлугуна жеңишке жетишине жол берүү үчүн ислам өлкөлөрүндө аскерий диктатураны орнотуу зарыл»¹. Бирок, алар бул калктар жарылып кетпеши үчүн бир аз тыныгуу берүүнү да унутушпайт.

3 – Франциянын мурунку тышкы иштер министри Габриэль Аното мындай дейт: «Мазлумдар фикирлеринде кооп-коркунуч дагы эле сакталып калууда. Себеби, алар өз башына түшкөн сыноолордон алдан тайышса да, бирок, убада-шерттеринен кайтышпаган»².

4 – «Батыш мамлекеттери араб жана мусулмандардын иштерине ачыктан-ачык аралашуу о.э. биздин дүйнөбүзгө саясий багыттарын сиңдирүү үстүндө иштеп жатат. Ошондуктан, алар алардын кызыкчылыктарын жүзөгө чыгара турган иштерге урухсат берип, максат жана пландарына тескери келген иштерге тыюу салышууда. Алар өз душмандары менен болгон согуштарда бизди алар менен бир сапта турууга (ал тургай, алардын душмандары бизге окшогон араб мусулмандар болсо да) мажбурлашууда. Буга Ирак, Фалестин, Афганистан, Кашмир жана башка өлкөлөрдү мисал кылуу мүмкүн. Мусулмандардын иштерине аралашуу ыкмаларынын дагы бири – алар таалим программаларын өзгөртүүнү о.э. ахлак жана ибадатка тиешелүү баалуулуктардын аз эле бөлүгүнө чектелүүнү талап кылышууда. О.э. диний азчылыктын укугун коргоону айтып жатышат, мисалы, Мисирде кибтийлерди коргоо зарылдыгын айтышууда»³.

Бешинчи: мусулмандардын адеп-ахлагын, аң-сезимин, Аллах менен болгон алакасын бузуу жана алардын арасында бузукулук жаюу:

1 – Мармадук Пиктхал мындай дейт: «Мусулмандар өз хазаратын мурун кандай тездик менен жайган болсо, бүгүн да ошондой тездик менен жая алат. Бул үчүн алар алгачкы ахлактарына кайтышы шарт. Себеби, бул көңдөй дүйнө алардын хазарат рухуна каршы тура албайт»⁴.

2 – Чыгыш таануучу Гамильтон Гибб мындай дейт: «Ислам мусулмандардын коомдук турмушунда өкүмдарлыгын жоготту. Анын таасири секин-аста тарып олтуруп, белгилүү бир ырасымдарга чектелип

(1) «Жундуллах», 29-бет.

(2) «Исламий фикир жана анын Батыш колонизаторлугу менен алакасы», доктор Мухаммад Бахи, 19-бет.

(3) «Батыш менен касташуунун он себеби. Чыгыш чыгыштыгынча жана Батыш батыштыгынча калат жана алар кездешпейт деген сөз туурабы?», Зияд Ахмад Салама.

(4) «Заманбап адабияттагы улуттук багыттар» 2-том, 204, 206-бет. Доктор Мухаммад Хусайн.

калды. Көпчүлүк учурда бул жараян адамдардын этибарын тартпаган абалда секин-аста ишке ашты. Аны артка кайтаруу мүмкүн. Бирок, бул жараяндын ийгилиги көп жактан ислам дүйнөсүндөгү жетекчилерге, өзгөчө, жаштарга байланыштуу. Булардын баары илманийликке негизделген таалим жана сакафаттын жайылуусу себептүү болуп жатат»¹.

Алтынчы: мусулмандардын биримдигин жок кылуу жана алардын биригишине алып бара турган себептерди алдын алуу:

Бул болсо, улутчулдук жана мекенчилдик фикирлерин жаюу, мусулмандарды элүүдөн ашуун мамлекетке бөлүп салуу, тайпачылык жана мазхабчылыкка негизделген чыр-чатактарды козгоо о.э. азчылыктар проблемасын чыгаруу аркылуу ишке ашырылат.

1 – Христиан поп Саймон мындай дейт: «Ислам биримдиги исламий калктардын үмүттөрүн бириктирет жана Европа өкүмдарлыгынан кутулууга жардам берет. Миссионерчилик бул аракеттин күч-кубатын кыйратууда эң маанилүү фактор. Ушул себептен улам, мусулмандардын биригишине жол бербөө үчүн алардын арасында миссионердик аракеттерди алып баруу зарыл»².

2 – Миссионер Лоуренс Браун мындай дейт: «Эгер, мусулмандар араб империясында бириксе, алар бүткүл дүйнө үчүн наалат жана кооп-коркунучка айланышы же ниъмат болушу мүмкүн. Бирок, алар бытыранды абалда калышса, алар кандайдыр бир салмакка жана таасирге ээ боло алышпайт... Араб жана мусулмандар күч-кубатка жана таасирге ээ болбостугу үчүн алар бытыранды абалда калтыруу керек»³.

3 – Арнольд Тойнби өзүнүн «Ислам, Батыш жана келечек» деген китебинде мындай дейт: «Туура, Ислам биримдиги уктап жатат. Бирок, ушуну унутпашыбыз керек, уйкадагы адам эгер Батышка каршы күрөшүүгө чакырып жаткан жетекчинин даъватын укса, ойгонушу мүмкүн. Исламдын согушкер рухун ойготууда – ал тургай, ал үңкүр калкындай катуу уйкада болсо да – бул чакырыктын таасири чексиз болушу, Исламдын тарыхый каармандыгын ойготушу мүмкүн. Буга эки тарыхый окуя мисал боло алат. Бул окуялардын экөөсүндө тең Ислам Чыгыш коомунун баскынчы Батыш үстүнөн жеңишинин үлгүсү болгон. Рошид халифалар доорунда Ислам Сирия жана Мисирди болжол менен миңдеген жылдар кыйынычылыкка салып келген гректердин өкүмдарлыгынан азат кылды. Нуриддин, Салахиддин жана мамлюктар доорунда Ислам кресттүүлөр жана монголдор баскынчылыгы алдында өз чебин коргой алды».

Ал сөзүн минтип улантат: «Эгер, бүгүнкү эл аралык абал этникалык согушка себеп болсо, Ислам кайра дагы өзүнүн тарыхый ролун ойноо үчүн

(1) «Халифалык кантип кулатылган», Абдулкадим Заллум, 190-бет.

(2) «Балээ тамырлары», Абдуллах Тал, 202-бет.

(3) «Ислам, Батыш жана келечек», Арнолд Тойнби, 73-бет.

аракетке келиши мүмкүн. Мен андай болбостугуна үмүт кылам»¹. Ошондуктан, мусулмандардын өндүрүшчү күчкө айланышына жол бербөө жана Батыш товарларынын туруктуу керектөөчүлөрү катары калтырууга аракеттер жасалууда.

4 – 1952-жылы Франция тышкы иштер министрлигинин расмий өкүлдөрүнүн бири мындай деген: «Бизге түздөн-түз кооп-коркунуч туудурган чыныгы коркунуч – бул исламий коркунуч...». Ал сөзүн улантып мындай дейт: «Келгиле, бул дүйнөгө каалаган нерсесин берели жана өзүбүздө өнөр жай, технологияны өнүктүрүүгө болгон кызыгууну бекемдейли. Эгер, биз бул планды ишке ашыра албасак жана бул үлкөн дөө (ислам) өнөр жай жана технологияны өнүктүрүүгө мүмкүнчүлүк бербей жаткан кишенден азат болсо, араб дүйнөсү жана анын артындагы үлкөн исламий кубат Батыш үчүн анык коркунучка айланат. Бул коркунуч Батыштын дүйнөдөгү лидерлик ролуна чекит коёт»².

Жетинчи: саясий Исламга каршы күрөш. Бул күрөшкө аларды исламий кыймылдар мусулмандарды Батышка көз каранды болуудан азат кылууга жана Ислам мамлекетин тикелөөгө жетектей алат деген коркуу үндөйт.

Британиялык чыгыштаануучу Монтгомери Уотт 1968-жылы Лондондун «Таймс» гезитине берген интервьюсунда мындай деген: «Эгер, Ислам жөнүндө туура нерселерди айткан лидер чыкса, бул дин дүйнөдөгү эң улуу саясий күчтөрдүн бири катары дагы бир ирет кайра көтөрүлүшү мүмкүн»³.

1 – Гамильтон Гибб мындай дейт: «Исламий кыймылдар адатта таң калаарлык түрдө өнүгөт. Байкоочулар анын белгилерин түшүнүп жеткенге чейин, ал кокусунан жарылат. Бул болсо, аларга күмөн менен кароого үндөйт. Исламий кыймылдарга лидер гана жетишпейт. Т.а. аларга жаңы Салахиддиндин пайда болушу жетишпейт»⁴.

2 – (Израилдин) мурунку премьер-министри Давид Бен-Гурион мындай дейт: «Биз эң көп корккон нерсе – араб дүйнөсүндө жаңы Мухаммаддын пайда болушу».

3 – Португалиянын мурунку премьер-министри Антониу ди Салазар мындай дейт: «Мен алардын арасынан өз халифалыгын бизге каршы багытта турган кишинин пайда болушунан коркомун».

Сегизинчи: аялды, үй-бүлө институтун бузуу жана жыныстык бузукулукту жаюу.

Тогузунчу: таалим программаларын өзгөртүү жана илманий мусулман муунду тарбиялап өстүрүү.

(1) «Аллахтын аскери», 22-бет.

(2) «Импорт кылынган чечимдер», доктор Юсуф Карзовий, 11-бет.

(3) «Исламдагы жаңы багыттар», 365-бет. «Заманбап адабияттагы улуттук багыттар жөнүндө», 2-том, 206-бет.

(4) «Фундаментализм Батыш жана Ислам ортосунда». Мухаммад Амара.

1 – Англис чыгыштаануучусу Гамильтон Гибб Ислам дүйнөсүнө киргизилген Батыш таалим программалары жөнүндө мындай дейт: «Биздин таълим жана агартуу системабыз заманбап таалим методунан пайдаланып, мусулмандар арасында аларга сездирбестен ушундай бир идеяларды жаюуга жетишти, бул идеялар аларды бүтүндөй динсиз кылып көрсөтөт».

2 – 2001-жылы Америка Афганистанга бастырып киргенде америкалык сионист журналист Томас Фридман мындай деген: «Ислам регионундагы чыныгы согуш мектептерде. Ошондуктан, Бин Ладенге каршы аскерий согушубузду тезинен бүтүрүп, чыгып кетишибиз керек... Афганистандан чыгып кетерибиз менен эле танктар менен эмес, китептер менен куралданышыбыз зарыл. Биздин саясатыбызды кабыл ала турган жана бүтерброддоруубузду жакшы көргөн жаңы муун тарбияланып чыкканда гана исламий региондо биздин досторубуз болот»¹.

3 – Америкалык муфаккир Самуэл Хантингтон ушул максаттар жөнүндө мындай дейт: «Биз Исламдын ичинде согуш болушун каалайбыз. Акыбетте, Ислам Батыштын заманбаптыгын жана илманийлигин о.э. динди саясатан бөлгөн масихийлик принцибин кабыл алуусун каалайбыз».

4 – Атактуу англис миссионерлеринин жана чыгыштаануучуларынын бири Самуэл Маринус Цвемер мындай дейт: «Батыш фикирий баскынчылык аркылуу Ислам өлкөлөрүндөгү колонизаторлук баскынчылыгынын авангарды боло турган мусулман муунду тарбиялап чыгарууну максат кылган».

Бул, Исламга каршы чабуулдар жөнүндөгү кээ бир маалыматтар болду. Бул чабуулдар Исламды суздаштыруу, Батышты фазилат жана өнүгүү үлгүсүнө айлантуу о.э. Ислам хазаратын бузуп, Батыш хазаратын «адамзат хазараттарынын акыркы версиясы» катары көрсөтүү аракеттеринде көөдөлөнөт. Батыштын планына ылайык, мусулмандар ойгонбошу, Батыш болсо исламий коркунучтан коркпостон кадыржам жашашы керек.

Ошондуктан, бул макалада ушул күрөштүн деталдуу белгилерин көрсөтүүгө аракет кылдык. Муну менен мусулмандар Исламды акыйда, шарият жана жашоо түзүмү катары карманып, Исламды ойгонуунун негизи кылышы керек... Умматты Ислам негизинде ойготуу үчүн аракет кылып жаткан саясий Ислам айланасында биригип, Ислам мамлекетин жана Ислам хазаратын кайра тикелешти шарт... Мусулмандар Исламды колдонгон мамлекет аркылуу гана мусулмандарды жок кылууга багытталган бул чабуулдарга каршы тура алышат. □

⁽¹⁾ «Фундаментализм Батыш жана Ислам ортосунда». Мухаммад Амара.

МУСУЛМАНДАРДЫ КОРДУКТАН АЗИЗДИККЕ АЛЫП ЧЫГУУЧУ ЖАЛГЫЗ ИШ

Устаз Мухаммад ал-Хамданий

Аллах Таала Өзүнүн ыйык Китебинде айтат:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَعَلِّمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ
بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾

«Эй момундар, Алла жана Анын пайгамбары силерди түбөлүк жашоо бере турган нерсеге (динге) чакырган убактысында, аны кабыл кылгыла жана билип койгула, албетте, Алла ар бир киши менен анын дилинин ортосун ээлеп турат жана Анын алдына топтолосуңар» [8:24]

Мусулмандарды Алла Таала жана Анын Расулу А сифаттагандай, бүткүл адамзат үчүн чыгарылган эң жакшы үмөт кылып, ага тарыхтагы улуулугун жана азиздигин кайтарып берүүчү даават кандай болушу керек?

Ислам үмөттүнүн – Куранда айтылгандай – бүткүл адамзат үчүн чыгарылган эң жакшы үмөт болушу амру маъруф жана нахий мункар менен, ошондой эле, намазды тургузуу, зекетти берүү жана Исламды Расулуну А көрсөтүп бергендей турмуш мыйзамы катары кабыл алуу менен гана ишке ашат. Пайгамбарыбыз А ар бир кадамында ааламдардын Роббиси болгон Алла Тааланын көрсөтмөлөрүнө моюн сунуп, анын буйруктарын ишке ашырды жана дааватты Курани Каримде көрсөтүлгөн таризде алып барды. Расулуну А алгач жашыруун абалда, фикирге жана ушул фикир негизинде жамаат болуп уюшууга даават кылды. Андан кийин, дааватты ачыкка чыгарып, бүткүл коом менен иштеше баштады жана мамлекет түзүү үчүн нусрат талап кылууга киришти. Мамлекет тикеленгенден кийин болсо, Ислам рисалатын бүткүл дүйнөгө даават жана жихад жолу менен жайылтууга киришти. Мына ушинтип, Расулуну А Алла Тааладан адамзат үчүн ырайым болуп жиберилген Ислам акыйдасын жеткирди жана турмушта татбик кылды. Алла Таала айтат:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾

«(Эй Мухаммад), чындыгында Биз сени бардык ааламдарга ыракым (Аланын ыракымы-бейишке жетектөөчү) кылып гана жибердик» [21:107]

Расулуну А Ислам акыйдасын кабыл алууда эч кимди мажбурлаган жок. Анткени, Алла Таала айткан:

﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَن يَكْفُرْ بِالطَّغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ
أَسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

«Бул динде зордоо (Ислам динине зордоп киргизүү) жок. Анткени, Туура жол адашуудан ажырап болду. Демек, ар кандай тагунтка кааныр болуп, Жалгыз Аллага ыйман келтирген адам гана эч ажырап кетпей турган бекем тутканы кармаган болот. Алла Угуучу, Билүүчү!» [2:256]

Ошентип, Исламды кабыл алган арабдар жана башка элдер жахилият караңгылыгынан жана бактысыздыктан кутулушуп, Ислам нуруна жана эки дүйнөлүк бактылуулукка жетишти. Ислам башкаруусу астында адамдар азиздикке, бейпил коомго, токчулукка, биримдикке жана ынтымакка, ошондой эле, Аллах Тааланын шарияты менен башкара турган адилеттүү өкүмдарга ээ болушту. Ислам жерлериндеги орнотулган коопсуздук себептүү, мусулман адам өлкөнүн бардык жерлеринде Аллахтан башка эч кимден коркпой, ошондой эле, койлору үчүн карышкырдан башка эч нерседен кооптонбой жүрө алат эле. Бул тууралуу Расуллаллах А мындай деп айткан:

«وَاللّٰهُ لَيُتِمِّنَّ هٰذَا الْاَمْرَ حَتّٰى يَسِيْرَ الرَّاْكِبُ مِنْ صَنْعَاءِ اِلٰى حَضْرَمَوْتٍ لَا يَخَافُ اِلَّا اللّٰهَ اَوْ الذَّنْبَ عَلٰى غَنَمِهٖ»

«Аллахка касам, Аллах бул ишти аягына чыгарат. (Ошол кезде), Санъадан Хадромаутка сапар тарткан атчан (өз жолунда) Аллахтан жана койлору үчүн карышкырдан башка эч кимден коркпой калат»

Ошентип, үмөт Ислам башкаруусунда жана өз акыйдасынын негизинде жашап келди. Үмөттү башкара турган, динди коргой турган, Исламды толук түрдө татбик кыла турган, ошондой эле, каафирлерди жана аларга кызмат кылган мунафиктерди көзөмөлдөп, кылмыштары үчүн жазалап турган Халифасы бар эле. Мусулмандар 13 кылымга жакын мына ушундай бактылуулукта жашап келишти. Бирок, Исламий Халифалык 1924-жылы каргыш тийгир Мустафа Кемалдын колу менен кулатылды. Ошол күндөн тартып, Ислам байламталары биринин артынан бири үзүлө баштады. Бул тууралуу Умама ал-Бахилийден риваят кылынган хадисте, Расуллаллах А мындай деп айткан:

«لَتُنْتَقِضَنَّ عَرٰى الْاِسْلَامِ عُرُوَّةٌ عُرُوَّةٌ، فَكُلَّمَا اِنْتَقَضَتْ عُرُوَّةٌ تَشَبَّثَ النَّاسُ بِاَلْتِي تَلِيهَا، وَاَوَّلُهِنَّ نَقْضًا الْحُكْمُ وَاٰخِرُهِنَّ الصَّلَاةُ»

«Ислам байламталары биринин артынан бири үзүлө баштайт. Качан бир байламта үзүлгөндө, адамдар кийинкисин үзүүгө шашылып калышат. Үзүлгөн байламталардын алгачкысы өкүм жүргүзүү болсо, акыркысы намаз болот» (Имам Ахмад риваяты).

Исламий Халифалык **ички** жана **тышкы** себептерден улам кулатылды. **Тышкы** себептер тууралуу айта турган болсок, Британия баш болгон каафир душмандар Халифалыкка каршы тил бириктиришип, үмөт арасынан чыккан саткын малайлардын жардамында улутчулдукка жана мекенчилдикке негизделген партияларды түзүштү, ошондой эле, анын негизинде мусулмандар арасында бөлүнүп-жарылууну келтирип чыгарышты. Ал эми, **ички** себептер тууралуу айта турган болсок, Усманий халифалык өзүнүн акыркы доорлорунда фикирий жана фикхий жааттан алсырап кетти. Мындан улам, жаңыдан пайда болгон көйгөйлөргө чечим табуу кыйындашып, айыл-чарба, өндүрүш, инвестиция жана кызмат көрсөтүү жааттарында элдердин талаптарын кандыра албай калды.

Алардын каршысында, Европа өлкөлөрү бул жааттарда өнүгө баштагандыктан, бул фактор мусулмандардын аң-сезимдерине терс таасирин тийгизди.

Халифалык кулатылган күндөн тартып, үмөт өзү карманган акыйда менен ага татбик кылынып жаткан мыйзамдар жана фикирлер ортосундагы карама-каршылыктардан, ошондой эле, үмөттү бөлүп жаруучу чек аралардын орнотулушунан жапа чегип, бактысыздыкта жашап келүүдө. Андан тышкары, кафир колонизаторлор тарабынан кафирлердин кызыкчылыгынан башка нерсени ойлобой турган малай акимдер орнотулуп, алар үмөттүн биригүүсүнө, ошондой эле, Исламий турмушка кайтуусуна жол койбоо үчүн улутчулдук жана мекенчилдик чакырыктарын байма-бай жаңырытып келишүүдө. Ислам бийлиги кулатылгандан тартып, мусулмандардын турмушу кордукка жана бактысыздыкка батты, ошондой эле, мусулмандар абалкы жахилият доорундагыдай өмүр сүрүп калышты. Мындан улам, Исламды түшүнүү мурункудан да алсырап, бурмаланган фатвалар жана адаштыруучу фикирлер үмөт арасында кадимки көрүнүшкө айланды. Кордукка баткан үмөт башына түшкөн бул оорчулуктарга чыдай албай, жардам суроого жана бул абалдан кутулуунун жолун издөөгө киришти. Бул жаатта үмөттү ойготууга аракет кылган бир топ кыймылдар пайда болду. Бирок алардын бардыгы улутчулдукка, мекендилдикке жана диндин бир бөлүгүн гана карманууга негизделгендиктен, эч киммиси ийгиликке жете албады. Соңунда, Аллах Таала бул үмөткө кайрадан динди жаңыртуучу мужаддидди жиберди. Бул тууралуу Абу Хурайрадан Г риваят кылынган хадисте, Расулуллах А минтип айткан:

«إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا»

«Аллах Таала бул үмөткө ар жүз жылдын башында динди жаңыртуучу (мужаддидди) жиберет» (Абу Дауд риваяты).

1950-жылдын баштарында, Шейх Такийюддин ан-Набханий рохимахуллох Ислам мабдасына негизделген саясий хизбдин т.а. Хизб ут-Тахрирдин түзүлгөнүн жарыя кылды. Шейх Такийюддин ан-Набханий Расулуллахтын А сийратын – бүгүнкү күндөгү көпчүлүк дааватчылар сыяктуу – тарыхый көз караш менен эмес, фикирий жана мыйзамчылык көз карашы менен кылдат үйрөнүп чыгып, Исламды үмөткө Расулуллах А баян кылгандай түшүндүрүүгө жетишти. Ал Расулуллахтын А төрөлгөн кезинен тартып, адамдардан үзүлүп, Хира үңкүрүндө аалам тууралуу, андагы адамдардын үрп-адаттары жана буттарга сыйынуулары тууралуу ой калчап, фикир кылып отурган кездерин, ошондой эле, Аллах Таала аны пайгамбар кылып тандап алгандан кийин, анын жүрөгүн өйкөгөн бардык суроолоруна жооп катары вахий түшүргөн кездерине чейин терең өздөштүрдү. Аллах Таала Расулуллахка А пайгамбарлыкты бергенге чейин эле, ага өзгөчө камкордук кылып, аны пайдасыз иштер менен алектенбей турган, аманатка бекем жана үлгүлүү кулк мүнөз ээси кылган.

Ошондуктан, Расулуллах пайгамбарлык берилгенге чейин эле, өз коомунда «ас-Соодик ал-Амийн» (чынчыл жана аманаткөй) деген наам менен таанылган.

Расулуллах А вахий түшкөндөн кийин, адамдарга чыгып Аллахтын элчиси болгондугун жана жалпы адамзатты Аллахка гана ибаадат кылууга, ошондой эле, Аллахтан башка кудайчаларга сыйынуудан кайтарууга буйрулгандыгын жеткирди. Ошол кезде, адамдардын бир тобу ага ыйман келтиришип, анын сөздөрү чындык экендигин тастыкташты. Мына ошентип, ыйман негизинде бириккен жамаат пайда болду жана алар коомду өзгөртүү үчүн аракетке киришти. Алардын ишмердүүлүгүн төмөнкүдөй үч баскычка бөлүп кароого болот:

1 - Сакафат баскычы

Бул даават жүгүн көтөрүп чыгуучуда исламий түшүнүктөрдү калыптандыруу баскычы болду. Сакафат баскычы жашыруун түрдө болуп, Аркам ибн Абу Аркамдын үйүндө, үч жыл аралыгында алып барылды. Бул убакыт ичинде, Расулуллах А сахабаларды Ислам сакафаты менен азыктандырып, аларда аклиясы жана нафсиясы жетилген исламий шахсияларды калыптандырды. Натыйжада, сахабалар Курайш кафирлери тарабынан көрсөтүлгөн түрдүү азаптарга жана кыйноолорго кабылышса да, ыймандарынан кайтышпастан, кайраттуулук менен бекем турушту. Даават жолундагы бул баскыч абдан маанилүү, анткени ал кийинки баскыч үчүн пайдубал болот. Бул баскычта кетирилген каталар кийинки баскычка көчүүнү кыйындаштырып коёт.

2 - Коом менен иштешүү баскычы

Бул жамаатий дааватты ачыкка чыгаруу жана жамаатты бузук вакыйлыкты өзгөртүү үчүн иш алып бара турган фикирий күч катары коомго таанытуу баскычы. Аллах Таала айтты:

(فَأَصْدَقَ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ)

«Демек, сен өзүңө буйрулган ишти (Акыйкат динге даават кылууну-чакырууну) ачыкка чыгар жана мушриктерден жүз үйүр!» [15:94]

Мына ушул аяттын түшүшү менен даават экинчи баскычка көчүп өттү. Бул баскычта жамаат мурунку иштерге кошумча, жаңы иштер менен дагы алектене баштады. Алар коомго киришүү, үмөт менен биргеликте фикирий күрөш алып баруу, жахилият фикирлери, буттарга сыйынуу жана кыз балдарды тирүүлөй көмүү сыяктуу коомдогу терс көрүнүштөргө каршы күрөшүү болчу. Ошондой эле, сахабалар куфр жетекчилерине каршы саясий күрөш алып барышып, Абу Жахл, Абу Лахаб жана Валид ибн Мугийра сыяктуу куфр жетекчилеринин чыныгын жүзүн ачуу менен алектеништи. Бул баскычтын акыркы 3 жылында, сахабалар Расулуллахты А коргоо үчүн, ошондой эле, ал алып келген дин менен өкүм жүргүзүү үчүн уруу башчыларынан жана кубат ээлеринен «талаб ан-нусра» (нусрат талап) кылышты. Алардын бул талабына Мадина элинен болгон Аус жана Хазраж уруулары жооп беришти.

3 - Бийликти колго алуу баскычы

Бул баскыч бийликти колго алуудан, Аллахтын шариятын татбик кылуудан жана анын ахкамдарын турмушта колдонуудан турат. Бул баскычка көчүү менен мусулмандар саясий вужуд катары үлкөн күчкө айланышты. Натыйжада, мусулмандар Курайш бийлигине каршы материалдык-аскердик күрөш т.а. Аллахтын жолунда жихад кылууга аттанышты. Мурунку баскычтарда Аллах Тааладан түшкөн аяттар фикирий жана саясий күрөшкө гана чектелген болсо, бул баскычта жихад кылууга буйруган аяттар түшө баштады. Курайш менен болгон күрөш Худайбия келишиминен кийин, Расуллаллахтын А жана анын сахабалырын пайдасына чечилди. Бул келишимдин натыйжасында, Мекке фатх кылынды. Андан кийин, Расуллаллах А Ислам рисалатын Араб жарым аралынан тышкарыга алып чыгууга бел байлады. Ислам ахкамдары 10 жыл аралыгында ырааттуу түрдө түшүп отуруп, соңунда турмуштун бардык тармактарын камтыган толук шарият болду. Аллах Таала айтат:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

«Бүгүн силерге диниңерди толук кылдым, нематымды-жаакшылыгымды кемчиликсиз, толук кылып бердим жана силер үчүн Исламды (гана) дин кылып тандадым» [5:3]

Расуллаллах А көз жумгандан кийин, сахабалар Ислам рисалатын жаюуну улантышты. Алардын доорунда Рим жана Фарс (Перс) державалары кулатылып, Ислам мамлекети дүйнөдөгү теңдешсиз улуу державага айланды.

Мусулмандарды ойготуу жана Исламды турмушка кайтаруу үчүн алып барыла турган жападан жалгыз иш мына ушул! Биз тарыхтагы улуулугубузга кайтышыбыз үчүн жана дүйнө-акыретте Аллахтын ыраазычылыгына жетишибиз үчүн Расуллаллахтын А сийратынан үлгү алып, мына ушул жолдо аракет кылышыбыз важиб! Аллах Таала айтат:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ

الْمُشْرِكِينَ﴾

«Айткын: «Менин Жолум ушул, Мен Аллага даават кыламын (чакырамын). Мен жана мени ээрчиген адамдар анык-таасын далилге-ишеничке ээбиз. (Ар кандай шериктен) Алланы аруулаймын. (Анткени) мен мушриктерден эмесмин» [12:108]

Оо Аллахым! Бизди пайгамбарлык минхажындагы Рошид Халифалык менен азиз кыл! □

БАЙРАКТАРДЫН, СИМВОЛДОРДУН ЖАНА ЭМБЛЕМАЛАРДЫН ИСЛАМДАГЫ ХУКМУ (2)

Насир Вахан ал-Лахабий – Йемен

Аллах Таала түшүнүктөрдү жана өз ара колдонушкан маани-мазмундарды оңдоо үчүн ушул аятты түшүрдү:

(ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)

«Буга себеп алардын: «Соода дагы сүткорлуктун өзү го?» дегени. Акыйкатта болсо, Аллах сооданы адал, бирок сүткорлукту арам кылган» [2:275]

Аллах Азза ва Жалла сөздү бурмалап сүйлөөдөн кайтарган. Т.а. угуучуда сөздүн мааниси өзгөрүшү жана башкача түшүнүк пайда болушу үчүн сөздү бузуп сүйлөөгө тыюу алган. Аллах Таала айтат:

(أَفَنظَمُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلِمَ اللَّهِ ثُمَّ جِئُواهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ)

«Алардын ыйманга келүүлөрүн арзуу кылып эңсейсиңерби? Акыйкатта, алардын арасында бир тайпасы Аллахтын сөзүн угуп турушуп, андан соң түшүнүп жеткенден кийин билип туруп өзгөртүшөт» [2:75]

Абу Хурайра Г риваят кылган хадисте Расулуллах А айтат:

(إِنَّ أَخْنَعَ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلاكِ)

«Аллахтын назарында эң жийиркеничтүү ысым – киши өзүн «падышалардын падышасы» деп аташы». (Муттафакун алайх). Суфян ибн Уяйна айтат: «Падышалардын падышасы – шахиншах деген сөз менен бирдей». Ислам кээ бир сөздөрдү колдонууну, мисалы, фасык кишиге: «мырза» деп кайрылууга тыюу салган. Мунун себеби ушул – фасык кишини «мырза» деген сыфат менен сыфаттап болбойт. Арийне, мырзалык макам белгилүү теги менен эмес, амалы жана фазилаттары менен белгиленет. Бурайда Гдан риваят кылынган хадисте Расулуллах А айтат:

(لَا تَقُولُوا لِلْمُنَافِقِ سَيِّدًا فَإِنَّهُ إِنْ يَكُ سَيِّدًا فَقَدْ أَسَخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عَزَّ وَجَلَّ)

«Мунафыкты «мырза» деп айтпагыла. Эгер, ал силер үчүн мырза болуп калса, анда силер Роббиңер Азза ва Жалланын каарын келтирген болосунар». (Абу Давуд сахих иснад менен риваят кылган).

Зайд ибн Халид Г айтат: «Худайбияда Расулуллах А жаан жааган түндөн кийин биз менен бирге багымдат намазын окуду. Намазды окуп болгон соң, адамдарга жүздөнүп: «Роббиңер эмне дегенин билесиңерби?», - деп сурады. Адамдар: «Аллах жана Анын Расулу бул жөнүндө билүүчү», - дешти. Расулуллах А айтты:

«أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَأَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ. وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِبُؤَى كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ»

«(Аллах айтты): Бүгүн эртең менен пенделеримдин бири момун абалда, дагы бири кафир абалда ойгонду. Ким: «Аллахтын фазилети жана рахматы менен бизге жаан жаады», - десе, ал Мага ыйман келтирген жана асмандагы ай-жылдыздарга кафир болгон болот. Ким: «Баланча жылдыз себептүү бизге жаан жаады», - десе, ал Мага куфр келтирүүчү жана асмандагы ай-жылдыздарга ишенүүчү». (Муттафакун алайх).

Сөздүн туура болушунун зарылдыгына келсек, бул жөнүндө хадистер келген. Аиша I риваят кылган хадисте Расуллуллах А айтат:

«لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: حَبِثْتُ نَفْسِي، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسْتُ نَفْسِي»

«Эч бириңер: «хабусат нафсий» (мен жаман болуп атам) дебегели, балким: «лакисат нафсий» (мен жаман болуп атам) дегиле». Уламалар айтышат: «Хабусат сөзү лакисат сөзү менен бирдей мааниге ээ. Бирок, хабусат сөзүн иштетүү адепсиз эсептелет».

Абу Зар Г Расуллуллах Адын мындай дегенин риваят кылат:

«وَمَنْ دَعَا رَجُلًا بِالْكَفْرِ، أَوْ قَالَ: عَدُوَّ اللَّهِ؛ وَلَيْسَ كَذَلِكَ، إِلَّا حَارَ عَلَيْهِ»

«Ким бирер кишини кафир деп чакырса же Аллахтын душманы деп айтса, ал кишиде мындай сыфат болбосо, бул сыфат айтуучунун өзүнө кайтат». (Муттафакун алайх).

Абу Хурайра Гдан риваят кылынган хадисте Расуллуллах А айтат:

«لَا تَسْمُوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ، فَإِنَّ الْكَرْمَ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ»

«Жүзүмдү «карм» деп атабагыла, себеби, «карм» бул мусулман киши». Бухарий жана Муслимдин риваятында: «Алар «карм» дешет, бирок, карм момундун жүрөгү», - деп келет.

Ислам ар бир сөзгө чоң маани берет. Демек, сооп жана жаза ага байланыштуу. Хукм жана акддар (келишимдер) да ага негизделет.

Хукмдар:

– Ким аялына: «Мен сага талак бердим», - десе, ал бир, эки же үч талак берген болот. Анткени, ар бир абалдын өз хукму бар.

– Ким аялына: «Ушул учурдан тартып сен мен үчүн энемдин бели сыяктуусуң», - десе, мындай сөздөрдөн кийин аялы ага адал болушу үчүн белгилүү бир өлчөмдө каффарат төлөшү важиб болот.

– Ким аялын зынада айыптаса, алардын ортосунда – Нур сүрөсүнүн 9-аятында келгендей – лиан (наалаттоо) хукму колдонулат. Лиан хукму колдонулгандан кийин казы аларды бүтүндөй ажыраштырат.

Акддар (келишимдер):

Ким: «Мен сени аялдыкка кабыл алдым» же «мен сени шерик кылдым» деген сыяктуу сунуш жана кабыл сөздөрүн айтса, тараптар акдга баш

ийиши важиб болот. Шарый акд шарый себептерге ылайык гана бекер кылынат.

Ошондуктан, Ислам сөздөрдү бурмалап сүйлөөгө тыюу салган. Аллах Таала айтат:

(وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَعْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ + فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ)

«Бул айылга (Куддуска) киргиле да, андан коңулүңөр каалагандардан кенен жеп, ичкиле. Бирок, эшигинен сажда кылган абалыңарда киргиле да «Кечир» дегиле. Биз силердин күнөөңөрдү кечиребиз жана жакшылык ээлериңе ашыкча ниъматтарды беребиз» дегенибизди эстегиле. Ошондо залим кишилер аларга айтылган сөздү башка сөзгө алмаштырышты. (Анан) Биз кылган күнөөлөрүнүн натыйжасында бул залимдердин үстүнө асмандан балээ-азап түшүрдүк» [2:58-59]

(وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةً وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَعْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَتَكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ + فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ)

«Аларга: «Мына ушул шаарды мекен туткула жана андан каалаган жайыңарда тамактангыла, ошондой эле «кечиргин» деп шаарга дарбазадан сажда кылган абалыңарда киргиле! (Ошондо) күнөөлөрүңөрдү кечиребиз, жакшы иш кылуучуларга болсо (мээримибизди) артык кылабыз», дегенибизди эстегин! Анан, алардан залим болгон кишилер өздөрүнө айтылган («кечиргин») сөзүн бүтүндөй башка бир сөзгө алмаштырышты. (Ошондон кийин) аларга залимдик кылгандыктары себептүү асмандан азап жибердик»

[7:161-162]

Ошондуктан, сөздү анык кылып, туура сүйлөө өтө маанилүү. Аллах Таала Бану Исраил аларга айтылган сөздөн башка сөздү алмаштырып айтышканы үчүн балээ жаадыргандай, эгер мусулмандар сөздөрдүн, түшүнүктөрдүн жана фикирлердин бузуп өзгөртүлүшүнө ыраазы болушса, Аллах аларга да азап түшүрөт. Аллах Таала айтат:

(فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ)

«Ошондо залим кишилер аларга айтылган сөздү башка сөзгө алмаштырышты. (Анан) Биз кылган күнөөлөрүнүн натыйжасында бул залимдердин үстүнө асмандан балээ-азап түшүрдүк» [2:59]

(فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ رَجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ)

«Анан, алардан залим болгон кишилер өздөрүнө айтылган («кечиргин») сөзүн бүтүндөй башка бир сөзгө алмаштырышты.

(Ошондон кийин) аларга залымдик кылгандыктары себептүү асмандан азап жибердик» [7:162]

Аллах Таала мындай ишти бузукулук жана зулум деп атады. Ошондуктан, Бану Исраилге азап түшүрүлдү. Ушуну түшүнүү керек – сөздөрдү бузуп айтуу же алмаштыруу Ислам акыйдасына жана шарый өкүмдөргө тескери. Бүгүнкү күндө мусулмандар түрдүү азап-кыйынчылыктарга кириптер болушуна алардын Ислам динин бузуп, исламий нусустарды өзгөртүшкөнү себеп болду. Мындай азап-кыйынчылыктардан кутулуу үчүн алар өз дининин нусустарына кандай болсо, ошондой чектелеши жана аларды Аллах түшүргөндөй алышы шарт, ошондо гана нажат табышат. Алаъ ибн Абдуррахман атасынан, атасы Абу Хурайра Гдан риваят кылган хадисте Расуллаллах А айтат:

«لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي أَوْ أَمْتِي، كُنْتُمْ عِبَادَ اللَّهِ، وَنِسَاؤُكُمْ إِمَاءُ اللَّهِ، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: غُلَامِي وَجَارِيَّتِي وَفَتَاتِي»

«Эч биринер: «Абди (менин кулум) же Амати (менин күңүм)», - дебесин, баарыңар Аллахтын кулусуңар. Бирок: «Гулям» (менин кызматчым - эркекке), Жарият (менин кызматчым - аялга), Фатайя менин кызматчым - эркекке), жана Фатати (менин кызматчым - аялга)», - дегиле. (Муттафакун алайх). Абу Хурайра риваят кылган хадисте Расуллаллах А айтат:

«لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ عَبْدِي فَكُنْتُمْ عِبِيدَ اللَّهِ؛ وَلَكِنْ لِيَقُلْ فَنَائِي. وَلَا يَقُلْ الْعَبْدُ رَبِّي؛ وَلَكِنْ لِيَقُلْ: سَيِّدِي»

«Эч биринер: «Абди (менин кулум)», - дебегиле, себеби, силер баарыңар Аллахтын кулусуңар. Бирок: «Фатайя (менин кызматчым)», - дегиле. Кул өз кожоюнун: «Роббим (кожоюнуң)», - дебесин, балким: «Сайиди (кожоюнуң)» десин». (Муслим риваяты).

Абу Хурайра риваят кылган хадисте Расуллаллах А айтат:
«لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ اسْقِ رَبِّكَ، أَوْ أَطْعِمِ رَبِّكَ، وَصَيِّ رَبِّكَ. وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: رَبِّي. وَلِيَقُلْ سَيِّدِي وَمَوْلَائِي. وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ: عَبْدِي، أَمْتِي، وَفَتَاتِي، غُلَامِي»

«Эч биринер: «Роббинерге (кожоюнуңарга) суу бергиле, Роббинерди (кожоюнуңарды) тамактандыргыла жана Роббинерге (кожоюнуңарга) даарат алганга жардам бергиле», - деп айтпагыла. Эч ким кожоюнун: «Роббим (кожоюнуң)», - дебесин, балким: «Сайидим (кожоюнуң) жана Маулайя (кожоюнуң)», - десин. Эч ким: «Абди (менин кулум), Амати (менин күңүм)», - дебесин. Бирок: «Фатайя (менин кызматчым - эркекке), Фатати (менин кызматчым - аялга), Гулям (менин кызматчым - эркекке)», - дегиле». (Муттафакун алайх).

Адамдын зээнинде акыйдага жана шарый өкүмдөргө тескери маанилер пайда болушун алдын алуу үчүн Ислам сөздөрдү жана анын

маанилерин тартипке салган. Улухият жана рубубият Аллах Таалага гана таандык. Себеби, «Робб» сөзү бардык нерсеге ээлик кылуучу жана бардык нерсеге өкүмдарлык кылуучу деген маанини түшүндүрөт. Мындай сыфат Аллах Таалага гана тиешелүү. Кул өз кожоюнун «сайидий» (кожоюну) деп аташына эч кандай тоскоолдук жок. Себеби, Расуллаллах А «Сайидий (кожоюну) деп айтсын» деди. Сайид сөзү Аллах Таалага хос болгон сөз эмес жана ал «Робб» сөзү колдонулгандай колдонулбайт.

Расуллаллах А айтат:

«إِنَّ ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ»

«Бул менин уулум – сайид (кожоюн)...».

«فَوَمُوا إِلَىٰ سَيِّدِكُمْ»

«Сайидиңер (т.а. Муаз ибн Жабал) алдында тургула...». Башка хадисте:

«اسْمِعُوا مَا يَقُولُ سَيِّدِكُمْ»

«Сайидиңер (т.а. Саъд ибн Убада) эмне десе, кулак салгыла», - деди. Кул өз кожоюнун «сайид» (кожоюн) деп аташында эч кандай түшүнүксүздүк жана чаташтык жок. Себеби, бул сөздү кул жана күндөрдөн башкалар да колдонот. Кул өз кожоюнун «мауля» (кожоюн) деп аташына да тоскоолдук жок. Себеби, «мауля» сөзүнүн он алты мааниси, алардын катарында «жардам берүүчү» жана «кожоюн, ээси» сыяктуу маанилери да бар.

Кожоюн өз колу астындагы адамга: «Абди (менин кулум) же Амати (менин күңүм)», - дебесин. Бирок: «Гулям» (менин кызматчымы - эркекке), Жарият (менин кызматчымы - аялга), Фатайя менин кызматчымы - эркекке), жана Фатати (менин кызматчымы - аялга)», - деп айтышы зарыл. Себеби, Аллах Таалага гана ибадат жана пенделик кылынат. Бул сөздө болсо улуулоо бар, махлук (пенде) андай улуулука ылайык эмес. Расуллаллах А:

«كُلُّكُمْ عِبْدُ اللَّهِ»

«Силердин баарыңар Аллахтын пендесисиңер», - деп сөздө жана амалда кимдир бирөөнү улуулоодон кайтарган. «Гулям», «жарияти», «фатати» жана «фатайя» сыяктуу сөздөр, кулга карата колдонулгандай, хурга (азат кишиге) карата да колдонулат. Бул сөз хурга карата колдонулганда хос мааниге ээ болот. Аллах Таала айтат:

﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرْوَدُ فَتَنْهَىٰ عَنْ نَفْسِهِ فَوَّضَهَا حَبَابًا إِنَّا لَنَرَاهَا

فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾

«Шаардагы аялдар: «Акимдин аялы өз кызматчысын жолдон чыгармакчы болуптур. Аябай махабатка малынтыптыр да! Албетте, биз аны ачык адашууда деп билебиз», дешти» [12:30]

﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتْنِهِ لَا آتِرُحُ حَتَّىٰ أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا﴾

«Муса (өзүнүн кызматчы) жигитине: «Тээ эки деңиз кошула турган жерге жетмейинче же узак убакыттар жер кезмейинче жүрүүдөн токтобоймун» деген учурун эстегин» [18:60]

(وَقَالَ لِفَتْنِهِ اجْعَلُوا بَضْعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ)

«(Юсуф өзүнүн таразачы) жигиттерине буюрду: «Алардын (данга алмаштыруу үчүн) алып келген нерселерин жүктөрүнүн ичинде (кайтарып) салып койгула. Балким үйлөрүнө кайтканда ал нерселерин таанып калып дагы кайтып келише ажеп эмес»» [12:62]

(وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحِ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن قَبْلِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ)

«Силерден кимде-ким азат момун аялдарга үйлөнүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болбосо, колундагы момун күндөрдүн бирине үйлөнө берсин» [4:25]

Уламалар айтышынча, бул хадистерден эки максат көздөлгөн: 1) Кул өз кожоюнун «роббий» дегенге тыюу салынган. Себеби, рубубият бир гана Аллах Таалага таандык. «Робб» сөзү бардык нерсеге ээлик кылуучу жана бардык нерсеге өкүмдарлык кылуучу кылуучу деген маанини түшүндүрөт. Расуллалах А кыямат күнүнүн белгилери жөнүндө мындай деген:

«أَنَّ تَلَدَ الْأُمَّةِ رَبَّتَهَا أَوْ رَبَّهَا»

«Күң өз кожоюнун (роббисин) төрөйт». Бул нерсеге эки жактама жооп берүү мүмкүн. Биринчиси, бул хадис «робб» сөзүн колдонуу жаиздигине далалат кылса, мурдагы хадистердеги тыюу салуу адеп катары келген жана ал арамдыкка эмес, макрухи танзихияга далалат кылат. Экинчиси, мындай сөздөрдүн колдонулушу бардык жайда адаттагы түскө айланып калбастыгы үчүн, аларды көп колдонууга тыюу салынды. Аларды өтө сейрек учурларда колдонуу жаиз. Аль-Кадий мына ушул жоопту карманган. Көрүнүп тургандай, мындай сөздөрдү кибр жана өзүн улуктоого катары колдонууга тыюу салынан. Мындан башка абалдарда, мисалы, кайсы бир кишини таанытуу же сыфаттоо үчүн колдонулса жаиз.

Терминдердин саны өтө көп болушун жана алар ар дайыма пайда болуп турушун эсепке алып, терминдерди кабыл алууга негиз боло турган эреже иштеп чыгуу же жаңы терминдерди баалоодо өлчөө болушу зарыл.

Биз мындай дейбиз, эгер кайсы бир сөз Исламдагы маанини түшүндүрсө, аны колдонууга жана ага кайрылууга тыюу жок. Ал эми, ал Исламдагы мааниге тескери келсе, ага канчалык исламий боёк берилбесин, аны колдонуу жана ага кайрылуу жаиз эмес. Себеби, ал түпкүлүгүндө белгилүү бир идея же түзүм үчүн түзүлүп, бул идеянын тарапкерлери тарабынан термин катары кабыл алынган.

Дамаск университетинин шарият факультетинин деканы, профессор Мубарак «Хазарату Аль-Ислам» журналында мындай деген: «Шек-

күмөнсүз, ар бир факих туура жана макулдашылган маанилерди билдирген белгилүү бир сөздөрдөн пайдаланууга акылуу. Бирок, Ислам түшүнүктөрүнө тескери болгон терминдерди кабыл алганда проблемалар пайда болот».

Шейх Абдулазиз Бадрий «Хукм аль-Ислам фи аль-иштиракия» деген китебинде мындай дейт: «Туура жана келишилген маанини түшүндүрүү үчүн колдонулган белгилүү бир сөз анын маанисин билдирген термин болот. Эгер, бирер факих белгилүү бир терминди колдонмокчу болсо, ал айтып жаткан маани терминдин маңызына толук ылайык келиши важиб болот. Мына ошондо терминди колдонууда проблема чыкпайт. Бирок, факих тар чөйрөдөгү маанилерди колдонмокчу болсо, ал аларды көпчүлүк тараптан келишилген мааниге колдонбошу керек. Себеби, бул ал ойлогон нерсеге тескери келет. Ошондуктан, ар бир терминдин көпчүлүк тарабынан келишилген мааниси бар. Терминдердин проблемасы мына ушунда».

Шахй Такийюддин Набаханий «Ислам түзүмү» китебинде мындай дейт: «... терминдик мааниге ээ болгон чет элдик сөздөр мусулмандардагы терминге тескери келсе, мындай сөздөрдү мамиледе колдонуу мүмкүн эмес. Мисалы, «социалдык адилеттүүлүк» сөзү сыяктуу. Себеби, бул сөз кембагалдарды таалим-тарбия жана саламаттыкты сактоо тейлөөлөрү менен камсыздоону о.э. жумушчу жана кызматчылардын укугун коргоону гарантиялоочу белгилүү бир системаны түшүндүрөт. Бул термин мусулмандар терминине тескери келет. Себеби, мусулмандардын назарында: адилеттүүлүк – зулумдун тескериси. Таалим жана саламаттыкты сактоонун гарантиясы бай жана кембагал бардык адамдар үчүн болот. О.э. укуктардын гарантиялануусу – кызматчы болсо да, болбосо да, жумушчу, же дыйкан, же башка болсо да – Ислам мамлекетинин жарандарынын бардыгынын укугу. Эгер, кээ бир сөздөрдүн мааниси мусулмандардагы терминди түшүндүрө алса, мындай сөздү колдонууга болот. Мисалы, салык сыяктуу. Бул сөз мамлекетти башкаруу үчүн адамдардан алына турган каражатты түшүндүрөт. Мусулмандарда да аларды башкаруу үчүн мамлекет тарабынан жыйып алына турган каражат бар. Ошондуктан, салык сөзүн колдонсок болот. Конституция жана закон сөзү дагы ушул сыяктуу. Себеби, бул сөздөрдүн мааниси – мамлекет белгилүү бир өкүмдөрдү тандап алып, аларды адамдарга жарыя кылат, аларды аткарууга мажбур кылат жана ошол өкүмдөр негизинде адамдар үстүнөн өкүм жүргүзөт дегени. Бул маани мусулмандарда да бар. Ошондуктан, конституция жана закон сөздөрүн колдонууга эч кандай каршылык жок. Бул сөздөр иштетилгенде халифа шарый өкүмдөрдөн табаний кылган өкүмдөр назарда тутулат. Бирок, Ислам конституциясы жана закондору менен башка конституция жана закондордун ортосунда өтө чоң айырма бар. Башка конституция жана закондордун булагы – салт, сот өндүрүштөрүндө колдонулуп жаткан мыйзамдар ж.б.. Алардын пайда

болуу орду – конституцияны мыйзамдаштуруучу комитет жана эл тарабынан шайланган мыйзам чыгаруучу палата. Себеби, алардын көз карашында, эл – бийлик булагы, кожоюндук да элдик. Ал эми, Исламдын конституция жана закондорунун булагы – Куран жана Сүннөт, булардан башка эч нерсе булак боло албайт. Пайда болуу орду – мужтахиддердин ижтихады. Халифа мужтахиддердин ижтихадынан белгилүү бир өкүмдөрдү табанний кылып, аларды кабыл алууга буйруйт жана аткарууга мажбур кылат. Себеби, кожоюндук шарияттыкы».

Шарый маанилерди түшүндүрүүдө шарият тилинен пайдалануу жана андан ооп кетпөө зарыл. Ибн Таймия өзүнүн «Ан-Нубувват» деген китебинде айтат: «Ыйманды Куръандын сөздөрү менен баяндоо, аларды башка сөздөр менен баяндоодон жакшыраак. Куръандын сөздөрүнө ишенүү керек, себеби, алар мактоого ээ болгон Хаким Зат тарабынан түшүрүлгөн жана Уммат аларды тилектештип кабыл алат. Куръан сөздөрү баяндалышынан мурун тастыкталышы зарыл. Бул сөздөрдө мұъжизалары чексиз хикмат жана маанилер бар. Заманбап жаңы сөздөргө келсек, алар кыска, күңүрт жана талаштуу фикирлерди өз ичине алат. Кээде алар хужжаттыкка жарабаса да хужжат кылынат жана алар тууралыгы тастыкталган Расул Адын сөздөрү эмес. Мындан тышкары, андай сөздөр чаташ жана түшүнүксүз болушу мүмкүн. Бул абалды адамдардын сөзүнөн ушундай чаташтыктарды жолуктурган киши жакшы билет. Аллахтын арканын бекем кармоо Куръанды жана Исламды бекем кармоону түшүндүрөт... Куръан сөздөрү жана хадистер оозго алынып, алардын маанилери анык түшүндүрүлсө, бул нерсе адамдардын сөзүн тартипке келтирүү мүмкүнчүлүгүн берет. Куръан жана Суннат сөздөрүндө адамдардын сөзүндө жок көптөгөн нерселер бар. Куръан жана Суннат сөздөрү адамдардын сөзүндө толуп жаткан жалгандардан сакталган».

Ибн Таймия «Минхаж ас-сунна ан-набавия» деп аталган башка китебинде мындай дейт: «Кийинкилер ойлоп тапкан жана алардын арасында талкуу-тартышууларга себеп болуп жаткан «жисм», «жавхар», «мутахайиз» жана «жиха» деген сөздөр – аларды колдонуп жаткандардын максаты аныкталмайынча – четке кагылбайт жана тастыкталбайт. Бул сөздөрдү иштеткен кишинин максаты аныкталмайын, алар инкар катары да, тастыктоо катары да кабыл алынбайт. Эгер, ал кайтарууда да, тастыктоодо да Расулуллах А хабар берген нерсеге ылайык келген туура маанини максат кылган болсо, бул маани макул көрүлгөн маани болуп эсептелет. Бирок, шарый нусустардын түшүндүрмөлөрүн колдонуу жакшыраак. Кийинкилер ойлоп тапкан мындай сөздөргө муктаждык болсо гана кайрылуу мүмкүн. Бирок, бул сөздөргө кайрылуудан максат эмне экенин жана ага кандай муктаждык бар экенин баян кылган карина болушу зарыл. Мисалы, сүйлөшүү учурунда, эгер мындай сөздөр иштетилбесе көздөлгөн максат ишке ашпай турган болсо, аларды колдонуу жаиз болот. Ал эми, эгер бул сөздөрдөн

батыл маани максат кылынса, аларды колдонуу четке кагылат. Эгер, акыйкат менен батылды жамдалса, акыйкат калат жана батыл жок болот».

Фахриддин Разий «Ат-Тафсиру аль-кабир» китебинде мындай дейт: «Аллах Таала айтат:

﴿هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ﴾

«(Аллах) *Өзү силерди мусулмандар деп атады*» [22:78]

Бул – шарый аталыштардын бар экенине жана алар Аллах Таала тарабынан түшүрүлгөнүнө далалат кылат. Эгер, аталыштар ооздо айтылган сөздөрдүн бир бөлүгү гана болгондо, анда алар Аллах Таалага таандык кылынмак эмес».

Эң маанилүү мисалдардын бири «мухажирлер» жана «ансарлар» деген сөздөр. Бул сөздөрдүн экөөсү тең шарый сыфаттар. Бирок, бул сөздөр негизсиз түрдө уруучулук мазмунда колдонулганда, Набий А муну жахилият чакырыгы деп атады! Сахих Муслимде келген хадисте Жабир айтат: «Биз Расулуллах А менен бирге казатта элек. Бир кезде мухажирлердин бири ансарлардын биринин артына урду. Ошондо ансар: «Эй ансарлар, жардамга келгиле», - деп кыйкырды. Кийин мухажир да: «Эй мухажирлер, жардамга», - деп кыйкырды. Расулуллах А муну угуп: «Бул кандай жахилият чакырыгы болду?», - деди. Адамдар: «Оо Расулуллах, мухажирлердин бири ансарлардын биринин артына урду», - дешти. Расулуллах А жооп кылып мындай деди:

﴿دَعَوْهَا فَإِنَّهَا مُنْتَهَةٌ﴾

«Аны таштагыла, себеби, ал сасык».

Бул эки сөздүн туура шарый мааниси Куръанда минтип келген: Аллах Таала айтат:

﴿وَالسَّبِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾

«*Мухажир жана ансарлардын алгачкылары*» [9:100]

﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾

«*Чынында, Аллах пайгамбардын, мухажирлердин жана ансарлардын тооболорун кабыл алды*» [9:117]

Бирок, «мухажирлер» жана «ансарлар» деген сөздөр негизсиз түрдө уруучулук байрагына (ураанына) айланганда, Расулуллах А аны жахилият чакырыгы деп атады. Ошондой болгон соң, «гуманизм» жана «мекенчилдик» ураандары айтылышына эмне десе болот! Бул ураандардын вазыйпасы – дүйнө караштагы айырмачылыктарды жоюу, мусулманды бардык укуктарда кафирге жана илманийге теңдештирүү. Акыйкат менен батылдын ортосунда кандай теңдик болушу мүмкүн?!

Исламга тескери болгону үчүн кабыл алууга мүмкүн болбогон көптөгөн Батыштын терминдери бар. Мисалы: мекенчилдик, улутчулдук, демократия, жарандык, республика, федерация жана эркин экономика, мүлк эркиндиги, фикир жана иътикад эркиндиги. Булардан башка дагы

көптөгөн Батыштын түшүнүктөрү бар, аларды алуу, колдонуу, аларга амал кылуу жана чакыруу мүмкүн эмес. Ким аларды колдонсо же адамдарды аларга амал кылууга мажбур кылса катуу күнөөкөр болот. Ошондуктан, андай кишини маъруф ишке буйруу жана мункар иштен кайтаруу аркылуу, керек болсо күч колдонуп тыйып коюу зарыл.

Мындай термин жана түшүнүктөр бизди бактысыз жашоого, жакырчылыкка туш кылат деп түшүнүү керек. Мекенчилдик терминине келсек, ал адамдардын белгилүү бир тобуна укук жана мажбурияттарды берет; аль-вала вал-баро түшүнүгүн улуттук мамлекеттин жарандык сыйфатына карап белгилейт; адамдарды мүнөзүнө карап эмес, туулган жерине карап айырмалайт; мусулман өлкөлөрүндө колонизаторлор тарабынан орнотулган мамлекетчелерди улуулайт. Ошондуктан, мекенчилдик терминин кабыл алуу да, колдонуу да, ага чакыруу да жаиз эмес.

Мекенчилдик термининин маани-маңызы адамдар ортосундагы мамилени мекен (колонизаторлор түзгөн мамлекет) негизинде куруу. Мунун натыйжасында, ит өз аймагын белгилегендей, чегарасы белгиленген мекен адамдар ортосундагы мамилени негизи болот. Бүгүнкү күндө мекенчилдик улуттук мамлекеттин негизине айланды. Анын негизинде уюм жана партиялар түзүлүүдө, идеялар белгиленүүдө. Бул термин Ислам түшүнүктөрүнө тескери келет. Мындай терминди жана Ислам терминологиясына тескери болгон байрак жана символдорду кабыл алуу, көтөрүп чыгуу, ыйыктоо жана алар үчүн согушуу жаиз эмес.

﴿هَذَا بَلَّغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذِرُواْ بِهِۦٓ وَيَلْعَلُمَّوْاْ أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾

«(Куръан) адамдар эскертилүүлөрү жана (Аллах) жалгыз кудай экенин билүүлөрү о.э. акыл ээлери эскертме-ибрат алуулары үчүн (Аллах тарабынан түшүрүлгөн) бир кабар» [14:52] □

ИСЛАМ ДҮЙНӨСҮНДӨ СЕПАРАТИСТТИК ЭТНИКАЛЫК ЧЫР-ЧАТАКТАРДЫ КОЗУТУУДА КОЛОНИЗАТОРЛУКТУН РОЛУ БЕРБЕР ЧЫР-ЧАТАГЫ

Устаз Бассам Фархат

Азчылыктар маселеси дайыма Усманий мамлекетти талкалоого салым кошкон эң кооптуу маселе болуп келген. Азия, Африка жана Европа континенттерине чейин кеңейген Усманий мамлекет түрдүү тектер жана этникалык топторду о.э. мамлекеттин ижтимаий, сакафий жана саясий сахнасын байытууга салым кошкон диний топторду, түрдүү мазхаб өкүлдөрүн жана ар түрдүү тилде сүйлөшкөн калктарды өз ичине алган эле... Колонизатор Батыш исламий мамлекетке сокку берүү, аны талкалап жок кылуу үчүн күч-кубат, түрдүүлүк жана байлык фактору болгон бул оң факторду алсыздык, карама-каршылык жана талкалануу факторуна айлантты. Умматтын башарий жана сакафий шайкештигин өз ара карама-каршы кантондорго, геттолорго айлантуу о.э. Умматты этникалык чыр-чатак очогуна кириптер кылуудан мурун аны ашынган өз ара чатакташкан этникалык топторго бөлүү үстүндө көп иштеди. Себеби, мындай этникалык чыр-чатактар талкаланууну күчөтөт жана Батыш региондо чеңгелин бекемдешине жардам берет. Батыш азчылык калктарды куугунтукка учураган топтор деп атап, азчылыктар түшүнүгүн калыптандыруу о.э. аны гуманитардык маселе катары көрсөтүү үчүн өтө көп аракет кылды. О.э. кээ бир азчылыктарга сакафий, саясий жана аскерий тараптан колдоо көрсөттү, Усманий мамлекетти алсыратуу жана талкалоо үчүн аларды Халифалыкка каршы козголоң көтөрүүгө үндөдү...

Колонизатор мамлекеттер Халифалыкты кулатып, Ислам дүйнөсүн талкалагандан кийин да этникалык жана диний чыр-чатактарды о.э. түрдүү тилде сүйлөшкөн калктардын ортосунда чыр-чатактарды козгоону токтотушкан жок. Тескерисинче, колонизаторлуктан кийинки «эгемендүүлүк» баскычына даярдык көрүү үчүн чыр-чатактарды азыктандырып күчөтө башташты. Жаңы пайда болгон мамлекеттердин чегараларын белгилөөдө азчылыктар факторун проблема жана башаламандыктардын себепчисине айлантууга, согуш жана чыр-чатактар үчүн эшик ачууга бүткүл көңүлүн бурушту. Бул болсо, алардын иштерине аралашууну, аларды көзөмөлдөөнү о.э. мүмкүнчүлүктөрүнө, суверенитетине жана саясий чечимдерине өкүмдарлык кылууну улантууга алып барды...

Бул кара ниет колонизаторлук планынын Магриб версиясы миладий сегизинчи кылымда бастырылган бербер чыр-чатагын козутууда көрүндү. Бербер чыр-чатагынын козголушу региондо кандуу фитнага жол ачышы мүмкүн эле. Эгер, фитна алоолонсо, ыңгайлуу учурду күтүп жаткан колонизатор үчүн региондун иштерине күчтүү таасир өткөрүү о.э. регионду алдан тайдырып анын көз карандылыгын жана талкаланышын дагы да күчөтүү үчүн шылтоо табылмак. Колонизаторлук доорунда

этилген бул жийиркеничтүү урук колонизаторлордун ачык көзөмөлү астында жана исламий ойгонуу менен бирге аракеттенип өткөн кылымдын токсонунчу жылдарында өз мөмөсүн бере баштады. Ошентип, бербер тили таалим программаларына киргизилди, Куръани Каримдин маанилери бербер тилине которулду. Бербер тилинде сүйлөшкөндөр үчүн атайын спутникалык каналдар ачылды, радиоуктуруулар берилди. Бербер улутчулдугуна негизделген партиялардын бийликке келиши отко май чачты.

Ууланган француз уругу

Айтып өтүү зарыл, Франция күчтөрү 19-кылымдын ортолорунда Магриб аймагын ээлеп алышынан мурда бул региондо бербер улутчулдугу жок эле. Бул датага чейин берберлер арабдардан башка текке таандык экендиктерин билишпеген. Француздар келишинен мурун берберлер өздөрүн араб деп эсептешкен. Кийин гана француз тарых институттары колонизаторлорго жардам көрсөтүү үчүн берберлердин тегине тиешелүү концепцияны иштеп чыгышкан. Андан мурда өзүн урматтаган эч бир тарыхчы миладий 8-кылымдан баштап 20-кылымдын биринчи жарымына чейинки доордо «бербер» деген калктын болгондугу жөнүндө айтышпаган. Хижрий 27-жылдан баштап хижрий 50-жылдарга чейин арабдар менен алардын ортосунда болгон согуштарга келсек, бул бако гарыйзасынан келип чыгып көрсөтүлгөн каршылыктар. Франция муну берберлердин арабташууга каршы турушу жана бербер өздүгүн сактап калуу каалоосу деп сүрөттөйт. Бирок, берберлер кыска убакыт ичинде Исламга кирип, араб тилин эне тил катары, Исламды акыйда, сакафат жана хазарат катары кабыл алышты. Алар Исламга жүрөктөрүн ачып, мал-жанын Исламды коргоого багышташты жана Исламды жаюу үчүн кылычтарды ишке салышты. Хижрий 90-жылы Муса ибн Нусайрдын келиши менен бардык берберлер жизя төлөөнү токтотуп, Исламды кабыл алышкан. Алар арабдардын бутпарастыгын, фарстардын кудайсыздыгын, румдук жана кибтийлердин ыймансыздыгын жок кылган Ислам акыйдасынын казанында бышып, Ислам Умматынын кадырлуу өкүлдөрүнө айланышты.

Берберлердин мусулман фатихтер алдындагы аскерий жеңилүүсү алардын эмне үчүн Исламды кабыл алгандыгын түшүндүрбөйт. Андан мурда берберлерди фиръавндар, карфагендер, румдуктар, византиялыктар жана готтор да жеңилүүгө учураткан. Бирок, алар ага карабастан өз үрп-адаттарын, динин жана маданиятын сактап калышкан. Кийин Ислам келип, аларга адам фитратына толук ылайык келген акыйданы сунуштады, Исламдын тууралыгына далил келтирди, Ислам кудуретин жана улуулугун, ар кандай тектин өкүлдөрүнө – алар кайсы текке таандык болушуна жана кайсы тилде сүйлөшүшүнө карабастан – тең мамиледе болушун көрсөтүп берди. Берберлер Исламды абдан жакшы көрүп калышып, ал тургай, алардын баары Исламды кабыл алышты. Араб

тили берберлер жашаган ар бир аймакка кирип барды. Акыйкатта болсо, жетип баруу кыйын болгон кеңири чөл жерлери арабдардын берберлерди массалык түрдө Исламды, ал тургай, араб тилин кабыл алууга мажбурлоого физикалык жактан мүмкүнчүлүк бербейт эле. Мындан тышкары, генетикалык жактан Түндүк Африка калкынын көпчүлүгү берберлер жана алардын урпак муундары болуп эсептелет. Түндүк Африкага колонизатор катары келген Франция жергиликтүү калкты арабдар менен берберлерге бөлүүнү көздөдү, бирок, араб тилинде сүйлөшкөн аралаш калкты көрдү. Акыбетте, француздар аларды араб тилинде сүйлөшкөн берберлерге жана амазиг тилинде сүйлөшкөн берберлерге бөлүү чечимине келип токтоду. Берберлер өлкөсү арабдар тарабынан фатх кылынгандан 40 жыл өтүп, алар массалык түрдө Исламды кабыл алышты жана хижрий 92-жылда Андалусия фатхында берберлер мусулман армиясынын негизин түзүштү, ал тургай, армия командачылары болушту. Алардын жетекчилигинде Түндүк Африка илим очогуна, маликий мазхабына негизделген нукура сунний Исламдын негизги таянычына айланды. Кайраван, Зайтуна жана Каравиюн университеттеринен Африка чөлдөрүнө жана Түштүк Европага илим нуру тарады. Асад ибн Фурат, имам Сахнун, султан Юсуф ибн Ташфин, Ибн Халдун, Ибн Манзур жана башка улуу аалымдар, мужахид командачылар чыкты. Алардын ар бири кресттүү, норман, вандал жана португал баскынчыларына каршы өтүп болгус тосмо милдетин өтөштү.

Исламий фатхтан мурда берберлер өлкөсү башка хазараттарды басып алуу каалоосуна шыктандырган. Берберлер алардын кулдарына, кошуундарындагы жалданма согушкерлерге айланышкан. Карфагендиктер, румдуктар жана византиялыктар арасында кен казуу иштеринде кызмат кылышкан. Исламдын нукура руху алардын жансыз денесине жан киргизген соң, бир убакыттарда кор жана алсыз болгон адамдар, Куръанда Аллах Таала айткандай, өнүккөн, күчтүү жана улуу калктарга айланышты.

(أَوْ مَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)

«Оболу өлүк (кафир) болгон, кийин биз аны (динге хидаят кылуу менен) тирилтип, ага адамдар арасында өзү менен бирге алып жүрө турган нурду берип койгон бир адам – караңгылыкта калып кеткен жана андан эч качан чыга албаган адамга окшойбу?! (Момундарга ыймандары кандай кооз-жакшы көрүнсө), кафирлерге да кылып жаткан амалдары мына ошондой чырайлуу кылып көрсөтүлдү»

[6:122]

Түндүк Африка 13-кылымда Ислам дүйнөсүнүн эң урматтуу ажырагыс бир бөлүгү болуп келди. 1830-жылы Франция Алжир жерине кирип келгенге чейин, берберлерде улутчулдукка ыктоо болбогон. Эгер, аларда бербер улутчулдугу болгондо Франция өлкөнү басып алууда шексиз андан

пайдаланмак. Бирок, андай болбоду, тескерисинче, берберлер Франция баскынчылыгына катуу каршылык көрсөткөн күрөшчүлөр катары тарыхта калышты. Алар Ислам байрагы астында француздарга каршылык көрсөтүп, аларды чегинүүгө мажбур кылышты.

Илим колонизаторлордун кызматында: берберлер мисалы

Франция бербер улутчулдугун күчөтүүгө, музейлерде жана тарых китептеринде кайра жандантууга жана турмуштук акыйкатка айлантууга кантип жетишти? Бул жөнүндө айта турган болсок, Франция Түндүк Африкага жайгашып алган соң, берберлерге карата атайын саясат жүргүздү жана аны «бербер маселеси» деп атады. Франция өз саясатынын биринчи баскычында бөлүнүү уругун эгүүгө, тайпачылык жана текчилдикти пайда кылууга о.э. колонизаторлордун «бөлүп таштап, өкүмдарлык кыл» эрежесине ылайык аларды өз ара жоолошкон араб жана берберлерге бөлүү аркылуу биримдикти талкалоого урунду... Экинчи баскычта мындай саясатка ыраазы болбогондордун баары арабдар деп жарыя кылынды жана ошон үчүн алар коом турмушунан четке сүрүлдү. Ошентип, Франция өз көзөмөлүн орнотууга жетишти.

Мындан тышкары, Франция өз саясатын алга сүрүү үчүн эки кошумча кадам таштады. Биринчи кадам амалий иште өз тастыгын тапты: Франция Магриб коомунун тилин француздаштырды жана миссионердик уюмдардын иш-аракетин күчөттү. Маликий жана ибадий мазхабынын өкүлдөрү ортосунда фитнаны күч алдырды. Исламий сакафатка ачык согуш ачты жана Исламдын жайылышына тыюу салды. Исламий сакафатты жайган мекемелерди жапты жана анын булактарын дээрлик жок кылды. Белгилүү мусулман арбабдарды жана даъватчыларды катуу жазалады. Акыбетте, Франция өкмөткө араб тилинде документ тапшырган ар кандай адамды өлтүрүүнү талап кылган мыйзамды кабыл алды. Ал «жаңы Андалусияны» тикелөөнү көздөп, 1929-жылы «бербер буйругун» чыгарды. Ага ылайык, Батыш Магрибдеги бербер аймактарын арабдардын аймактарынан бөлдү. О.э. региондо француз тилин жана христиандыкты орнотуу жолундагы кезектеги кадам катары региондун арабдашуусуна чекит коюу, Исламды жок кылуу үчүн шарый мекемелерди жапты жана үрп-адаттарга негизделген мыйзамдарды колдонду.

Экинчи кадам «назарий иште» өз тастыгын тапты: Франция колонизаторлукка кызмат көрсөтүү, регион калктарына каршы жасаган кылмыштарын жана алар жөнүндө ойлоп тапкан жалгандарын актоо үчүн илимден пайдаланды. Муну ал тарыхый, археологиялык, антропологиялык жана башка илимий изилдөөлөрдү шылтоолоп ишке ашырды. Кийин бул изилдөөлөр документтештирилди жана Магриб калкынын чыныгы абалы катары сунушталды. Бул иш үчүн Франция Луи Рин, Морис Делафос, Рене Бассе, Марсел Коэн, Стефан Гсел, Чарльз Жульен, Жорж Марси жана башка бир нече окумуштуу жана археологдорду бир жерге чогултуп, «француз колонизаторлук тарыхы» мектебинин ядросун түздү. Алар

региондун тарыхын бузуп көрсөтүү о.э. чындыктарды өчүрүү үчүн «берберлер илимин» жаратышты жана Парижде «бербер академиясына» негиз салышты. Алар берберлердин ар кандай иш-аракетин – эгер ал арабдарга, бүтүндөй мусулмандарга душмандык аракети болсо – ыңкылап кылууга шыктандыруу үчүн көбүртүп көрсөтүштү. Алар изилдөөлөрүн Кусайла (берберлердин санжаки уруусунун башчысы), Кахина (бербер канышасы), хавариждер жана Берегвата амирлиги козголоңуна ылайыктап чечмелешти. Алар, ал тургай, Ислам таалимдерин туура эмес түшүнүүдөн келип чыккан бузукулуктарга да жол беришти.

Араб Магрибин сакафатынан жана тарыхынан бөлүп алып, аны Франция менен же бул мүмкүн болбосо эч болбогондо бүткүл Европа менен байлоо аркылуу француз маданиятына интеграция кылууда антропология жана археология илими колонизаторлор колундагы курал болуп кызмат кылды. Тарыхий изилдөөлөрдүн натыйжаларын Франция колонизаторлук саясатынын кызыкчылыктарына ылайык келишин Магрибде жашаган француз губернаторлору, генералдары жана аткаминерлери камсыздашты. Француз тарыхий мектеби ушундай бир эрежелерге негиз салышты, бул эрежелер Түндүк Африка маселесин Чыгыш менен байлоо алкагында үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк бербеди. Ал тургай, региондун тарыхына, берберлерге байланыштуу нерселерге о.э. алардын тегине, тилине, жазуусуна жана сакафатына аларды Европа менен байлоо алкагында каралды. Биорк, аларды Чыгыш менен байлоо башынан эле четке кагылат. Түндүк Африка маселесин үйрөнгөн француз тарыхий мектеби маалыматтарды жасалмалаштырды, тарыхий фактыларга тандап мамиле жасады, жактырбаган маалыматтарды өчүрүп жок кылды же аларды бузуп көрсөттү жана жашырды. О.э. кээ бир изилдөөлөрдү эсепке албай, жаңы назарияларды жаратты жана маалыматтарды кошту. Бул болсо, биз үчүн «амазиг-бербер текчилдигинин негизи болгон жомоктор» жөнүндө сүйлөшүбүзгө мүмкүнчүлүк берет.

Берберлердин теги тууралуу жомок:

Проблемага себеп болгон негизги суроо берберлердин тегине байланыштуу. Бул суроонун жообуна таянып, берберлерди арабдар менен байлоого жана Ислам хазараты негизинде араб-бербер интеграциясы ишке ашканын айтууга болот. Же аларды арабдардан бөлүп, Европа менен байлоо жана Францияга ассимиляция кылуу, арийне, француз колонизаторлугун мыйзамдаштыруу да мүмкүн. Араб тектаануучу окумуштууларынын баары берберлердин тегин арабдарга байлашкан. Алардын айтымында, берберлер миладдан мурунку 10 миң жылдыктан баштап араб жарым аралынан Магриб өлкөлөрүнө көчүп келген амазиг жана санхаж урууларына таандык. Бербер аалымдары өздөрү да берберлердин теги үч санжырада арабдарга байланышын айтышкан.

1 – Мазиг ибн Канъан ибн Хам ибн Нух – бул Пиренс саржырасы.

2 – Кайс Айлан Музарий Аднаний – бул Батр санжырасы.

3 – Хамир – бул туарегдер санжырасы.

Берберлердин теги маселесинде окумуштуулардын бир фикирде экендиги илимий жактан ишеничтүүлүгү, далилдердин күчтүүлүгү о.э. анын археологиялык казылма жана антропологиялык изилдөөлөргө ылайык келишине карабастан, француз тарыхый мектеби булардын баарын четке какты. Ал берберлерди чыгыштан бөлүп, батышка ассимиляциялоого каратылган планы алкагында кара ниет изилдөөлөрдү жүргүздү. Ал берберлерди Европа, Хами жана Жер ортолук деңиздин калктарынын тектерине байлаган назарияларды алга сүрдү. Калыс изилдөөчүлөр бул назариялардын баарына каршылык билдиришти, далилдери туура келбешин, айрыкча, мүмкүн болбогон кыялдарга негизделгенин ачыкташты. Бул изилдөөчүлөрдүн айтымында, неолит доорунан мурун Жер ортолук деңиздин түндүк жана түштүк жээктери ортосунда кемелердин жүрүшү мүмкүн болбогон. Генетикалык жана лингвистикалык салыштырмалуу изилдөөлөр да берберлердин теги Европа тегине байланышы туурасындагы назарияны тастыктаган жок, тескерисинче, аны четке какты. Бул болсо, археологиялык миссиянын жетекчиси доктор Валону 1949-жылы Алжир генерал губернаторуна берген отчетто «Араб Магрибинин Европа менен интеграциясы ишке ашышы мүмкүн эмес» деп моюнга алууга мажбур кылды.

Бул назария ийгиликсиздикке учураган соң, колонизаторлордун Магрибди Франция курамына ассимиляция кылуу жана чыгыштан бөлүү арзуусу кыйрады. Бирок, Франция үмүтсүздүккө түшкөн жок жана жаңы антропологиялык назарияларды алга сүрө баштады. Анын айтымында, берберлер Атериан, Мустериан, Капс жана Вахрония хазараттары доорундагы жергиликтүү тектен тараган. Ошентип, француз тарыхчылары тактикаларын өзгөртүштү жана берберлердин Европа тегине таандык экендигин тастыктоонун ордуна, берберлер бул жерлердин түпкү калкы, алар эч жерден келбеген, ошондуктан, алардын Исламга жана арабдарга эч кандай тиешеси жок деген назарияны алга сүрүштү. Бул жаңы назарияны далилдөө үчүн француз тарыхчылары бардык илимий жана ахлакий тенденцияларды четтеп өтүштү. Алар фактыларды жашырууну же жашыргыс фактыларды бузуп көрсөтүүнү башташты.

Араб Магрибин бул назарияга моюн сундуруу үчүн француз тарыхый мектеби өз изилдөөсүндө Ливияны четтеп өттү. Кудум Ливия Магрибге кирбегендей, болгону өтмөк (өтүү жай) жана байлоочу элемент болгондой. Ливиянын тарыхый орду географиялык кеңейүү жараянын жана анын Чыгыштан Батышка болгон багытын, кала берсе, Чыгыш менен Батыштын ортосунда хазарий жана башарий байланыш болгонун далилдейт. Атериан, Мустериан, Капс жана Вахрония хазараттары жөнүндөгү, бул хазараттын өкүлдөрүнүн чыгыштан көчүп келген топтор экендигин далилдеген маалыматтар да жашырылды... Капс хазаратынын

өкүлдөрүнө байланыштуу, аларды Батыш Азиядан келген башарий топторго түздөн-түз байлаган археологиялык казып алуулардын натыйжалары да атайылап жашырылды.

Колонизаторлор бекем жабышып алган антропологиялык назария жөргөмүш желесинен да күчсүз. Бул назария ишеничтүү илимий талкууларга туруштук бере албайт жана берберлердин теги чыгышка т.а. арабдарга байланганын өчүрүп жиберсе албайт.

Тектик бир түрдүүлүк жөнүндөгү жомок

Бул жасалма антропологиялык назарияны сактап калуу үчүн француз тарыхый мектеби берберлерди байыркы хазараттын өкүлү деген даражага көтөрүп, аларды монолит жамаат экендигин айтты. Ага ылайык, алар бирдей калк болуп, бул калк өкүлдөрүнүн ортосун аларды башка калктардан бөлүп турган генетикалык касиеттер о.э. ортоктош сакафий жана хазарий касиеттер байлайт. Француз тарыхый мектеби «амазиг калкы», «дүйнө амазигдери» жана «амазиг хазаратына» карата «бербер калкы», «бербер хазараты» жана «бербер улуту» сыяктуу терминдер колдонулушунан мурун Түндүк Африканын түпкү калкы байыркы ливиялыктар болгон деген фикирди алга сүрдү. Булар илимий негизге ээ болбогон жасалма терминдер. Мындай терминдер жалган сүйлөөгө жана илимий фактыларды бузуп көрсөтүүгө адаттанган колонизаторлор тарабынан алга сүрүлүүдө.

Тарыхый жактан далилденген нерсе ушул – бербер термини кемсинтүү маанилерин өз ичине алган окшош сыпат болуп, «жырткыч», «жапайы» жана «артта калган» деген маанини түшүндүрөт. Бул терминди гректер жана румдуктар Түндүк Африканын Нилдин батышынан Атлантика океанына чейинки, Жер ортолук деңизден Сахраи Кабирге чейинки аймактарда жашаган калктарга карата колдонушкан. Бул кеңири географиялык майдан түрдүү тек жана улуттарга таандык калктарды жана урууларды өз ичине алган... «Эркин жана улуу даражалуу адам» деген маанини түшүндүргөн «амазиг» термини да бардык берберлерге берилген аталыш эмес, алардын мына ушундай сыфат менен сыфатталган чоң урууларынын биринин аты. Бул аталышты бербер улутчулдары өз адабияттарында кеңири колдонушкан жана аны Түндүк Африканын бүткүл калкына жалпылаштырган. Кандайдыр бир уруу бир ысымды өзүнө алганда ар дайым анын сыфатын сүрөттөгөн ысымды алат. Мисалы, испандар «мавр» уруусунун атын мурда берберлерге карата, кийин Андалус мусулмандарына карата колдонушкан.

Берберлер – түрдүү этникалык топтордон келип чыгып, сакафаты ар түрдүү болгон калк жана уруулар. Алардын тектик бир түрдүүлүгү француз тарыхый мектеби тарабынан ойлоп табылган кезектеги жомок. Француз чыгыштаануучусу Рене Бассе «Берберлер» деген китебинин 11-бетинде: «Заманбап берберлер – алар арабдашкан же арабдашпаган болушуна карабастан – эч кандай таризде бирдей тектик-этникалык топту

түзбөстүгү четке каккыс акыйкат», - дейт. Муну ал тургай душмандар моюнга алууда... Берберлердин бирдей тектик-этникалык топту түзбөшү тарыхий аксиома даражасына көтөрүлгөн. Неолит дооруна байланыштуу археологиялык казуулар, антропологиялык изилдөөлөр Түндүк Африка регионунда түрдүү хазарат (Атериан, Мустериан, Капс жана Вахрония хазараттары) өкүлдөрү жашагандыгын тастыктайт. Алардын жашоо таризи, азык-оокаты, үй буюмдары, балык кармоодо жана таш иштетүүдө иштетилген куралдары жана бири-биринен айырмаланган. Бул хазараттардын өкүлдөрүнүн скелетинин ар бири өзүнө таандык түзүлүшкө ээ экендиги, «Капс хазараты өкүлү», «Биър Атур адамы», «Мечтет Арби адамы» жана тоголок баштуу адамдар жөнүндө айтышыбызга мүмкүнчүлүк берет.

Тарыхтан мурунку доорго таандык болгон мындай ар түрдүү тектер жана этникалык топтор байыркы доордо да, орто кылымдарда да уланып келген. Биз муну тастыктаган маалыматтарды гректер, румдуктар жана арабдардын генеалогиялык китептеринде о.э. фиръавндардын ибадатканаларындагы эмгектерде кезиктиребиз. Алардын баары Түндүк Африкада түрдүү калктар жана уруулар болгонун баса белгилейт. Ал жерде тышкы көрүнүшү, кулк-мүнөзү, дене түзүлүшү, иътикады, үрп-адаты жана каада-салттары бири-биринен айырмаланган (Амазиг, Техену, Темеху, Либу, Мешвеш, Кахв, Сабд, Асбат, Каякаш, Шийт, Гаса, Бакн, Кикш, Мавр, Жадаля) сыяктуу түрдүү калктар жашаган.

Бул маалыматтар берберлердин түпкү тегин далилдейт. Ал тургай, бүгүнкү күндө да Түндүк Африкага саякат кылсаң, ал жерде бири-биринен абдан айырмаланган ар түрдүү бербер калктарынын беш жамаатынын өкүлдөрүн кезиктиришиң мүмкүн.

Алардын биринчи жамааты Алжирдин түндүк-чыгышындагы Завава уруусу жана чыгышындагы Кутама уруусу. Алар узун бойлуу экендиги, чачынын саргычтыгы жана көзүнүн түсү ар түрдүүлүгү менен өзгөчөлөнүп турат.

Экинчи жамааты кыска бойлуу, кара чачтуу жана көздөрү күрөң түстүү болот. Алар Магрибнун Риф тоолуу регионунда жашаган Гумара жана Хаввара уруулары.

Үчүнчү жамааты узун бойу, ак жүзү, саргыч чачы жана кубарган жүзү менен айырмаланып турат. Алар Сахраи Кабир борборундагы Суф, Мзаб, Жарид аймактарында жашаган Фатнаса, Хармаса, Кармаса жана Берегвата уруулары.

Төртүнчү жамаат чөлдө жашаган туарегдерден турат. Алар узун бойлуу, кол-буту узун, кууш көкүрөктүү болушат. Аларда кара тору түс жана негрлик белгилери үстөмдүк кылат. Алар Санхаж, Заната жана Лемптун уруулары.

Бешинчи жамаат кыска бойлуу, кара тору, денеси чоң жана тоголок баштуу болушат. Алар Нилдин батышынан Тунис аймактарына чейинки аймакта жашаган Либу уруусу.

Бул тышкы айырмачылыктардын баары, шексиз, бербер урууларынын теги айырмаланарын көрсөтөт. Демек, берберлердин кайсы тектик-этникалык бирдейлиги жөнүндө айтуу мүмкүн? □

ИРИ КАПИТАЛИСТИК ӨЛКӨЛӨРДҮН ФИНАНСЫЛЫК РЫЧАГДАРЫ

Доктор Асъяд ал-Ажилий

Эл аралык Валюта Фонду жана Дүйнөлүк Банк ири капиталисттик өлкөлөрдүн дүйнөлүк экономиканы көзөмөлдөө үчүн колдоно турган рычагдарынын бири болуп саналат. Алардын жардамында, ири derivaжалар дүйнө мамлекеттерин карыз айлампасына чөктүрүшөт жана экономикалык көз карандылыкка алып келишет. Аталган уюмдар тарабынан берилүүчү карыздар карыз берүүчү өлкөлөрдүн колундагы таасир күчүн кеңейтүү каражаты жана саясий куралы болуп, аларды карыз алуучу мамлекетке өзүнүн саясатын жана түзүмүн таңуулоо жолунда колдонушат. Ошондуктан, карыздар өлкөлөрдүн өнүгүү долбоорлоруна сокку урган көйгөйлөрдүн бардыгы аларды карыз долбооруна түртүп жаткан түзүм тарабынан ишке ашырылат.

Бул уюмдар ишке ашырып жаткан финансылык жана экономикалык реформалар карыздар өлкөлөрдүн күрөө тамырына сокку урууга барабар. Анткени, алар өлкөнүн экономикасын кыйратып, аны карыз берүүчү мамлекетке көз каранды жана моюн сунуучу кылып коёт. Карыз берүүдөн мурун, ал өлкөгө экономик-эксперттер жиберилет жана алар өлкөнүн финансылык мүмкүнчүлүктөрүн, экономикалык сырларын үйрөнүшүп, ал өлкөгө белгилүү шарттарды жана долбоорлорду орнотушат. Бул долбоорлор көбүнчө өндүрүш тармактарына эмес, колдонуу жана социалдык кызмат көрсөтүү тармактарына тиешелүү болот.

Эл аралык Валюта Фондунун карыз берүү учурунда коюучу шарттары төмөнкүлөрдөн турат:

- Жергиликтүү валютанын долларга карата баасын төмөндөтүү. Бул болсо эки көйгөйдү келтирип чыгарат. **Биринчиси:** жергиликтүү валютанын баасы төмөндөп кеткендиктен, өндүрүш баасы кымбаттай түшөт. Бул болсо жергиликтүү товарлардын баасынын кымбатташына алып келет. **Экинчиси:** валюта курсунун төмөндөшүү себептүү, карыздар мамлекеттин эл аралык базарларга товар экспорттоосу азаят жана башка өлкөлөр менен атаандашуусу алсырай баштайт. Натыйжада, карыздар өлкө электр энергиясын жана башка кен байлыктарын арзан баада сатууга аргасыз болот.

- Мамлекет тарабынан бюджеттик каражаттарды сарптоо көлөмүн азайтуу. Аталган шартка ылайык, бюджеттен айлык алуучу ишчилердин саны жана мамлекет тарабынан берилүүчү жөлөк пулдардын өлчөмү азайтылат. Натыйжада, элдердин кийим-кече жана тамак-аш сыяктуу негизги муктаждыктарын, ошондой эле, билим-берүү жана саламаттыкты сактоо тармактарын камсыздоо төмөндөгөндүктөн, элдерде жакырчылык, ооруу-сыркоо жана билимсиздик күч алат.

- Күйүүчү майдын баасын жогорулатуу. Мунун себебинен, өлкөдөгү транспорттук кызматтар кымбаттайт. Бул болсо башка товарлардын

кымбатташына, экономикалык стагнацияга жана валюталык инфляцияга алып келет.

- Бюджет кирешесин жогорулатуу үчүн салыктарды көбөйтүү. Маселен, товарлардын салыгы, киреше салыгы, пайда салыгы, ишчилердин салыгы ж.б.у.с. Мунун себебинен, баалар көтөрүлөт жана өндүрүүчүлөр менен колдонуучулар чоң зыянга учурашат. Анткени, талаптын азайышы менен өндүрүш дагы басаңдай түшөт. Натыйжада, ансыз дагы кыйынчылыкта жашап жаткан элдин турмушу андан бетер оорлошот. Мына ушинтип, башкаруучу режим өз жарандарынын канын соруу менен күн кечирип калат. Расуллуллах А айткан:

«إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْخِيَانَةِ أَنْ يُتَاجَرَ الرَّاعِي فِي رَعِيَّتِهِ»

«Эң чоң кыянат – бул башкаруучунун өз эли үстүнөн соодалашуусу (элинин кызыкчылыктарын сатуусу)»

- Менчиктештирүү. Бул бюджетти толтуруу шылтоосу менен мамлекеттик же муниципалдык мүлктөрдү жана ишканаларды жеке же юридикалык жактарга сатуу. Аталган шарт мамлекеттин ресурстарын алсыратуу үчүн ЭВФ тарабынан карыздар мамлекетке коюлуучу эң маанилүү жана кооптуу шарттардын бири болуп эсептелет.

- Мамлекетке катаал үнөмдөө программаларын орнотуу. Ага ылайык, кредиттердин пайыздары, мамлекеттик салыктар, импорт жана экспорт товарларынын бажы төлөмдөрү жогорулатылат. Ошондой эле, мамлекет тарабынан берилүүчү жөлөк пулдар кыскартылып, коммуналдык кызматтардын тарифтери көтөрүлөт. Натыйжада, карапайым калктын турмушу оорлошот.

- ЭВФ жүргүзүп жаткан саясаттын максаты карыздар мамлекеттерди ири капиталисттик өлкөлөрдүн кымбат баадагы товарлары үчүн ачык базарларга айлантуу. Ошондой эле, ал өлкөлөрдөгү борбордук пландаштырууга жана багыттоого негизделген экономиканы капиталисттик базар экономикасына айлантуу үчүн керектүү шарттарды түзүү. Бул аркылуу пайдадан бөлөк нерсени билбеген жырткыч капиталисттер өлкө экономикасын өздөрү каалагандай калчоого жетишүүнү көздөшөт.

Акыйкатта, ЭВФ тарабынан жүргүзүлүп жаткан экономикалык реформалардын бардыгы бал даамданган уу сыяктуу. Анткени, алардын бардыгы акыр аягында элдерди ачарчылыкка жана мамлекеттерди чөгөлөтүүгө гана алып келет.

Ал эми Дүйнөлүк банк болсо – өздөрүнүн айтымында – инфраструктура жана өнүктүрүү тармактарына колдоо көрсөтүүнү, ошондой эле, улуттук кен байлыктардын суверендүү фонддоруна инвестициялоону көздөйт. Иш жүзүндө болсо, Дүйнөлүк банк өлкөгө олуттуу пайда алып келбей турган тармактарга гана басым жасайт. Маселен, тарыхый жана маданий баалуулуктар, айлана-чөйрөнү коргоо, туризм, репродуктивдүү саламаттык (калктын санын кыскартуу) жана башка ушул сыяктуу

тармактар. Ал эми өлкөгө реалдуу пайда алып келе турган масштабдуу долбоорлорго болсо, аларды батыштык транснационалдык компаниялар ишке ашырган учурда гана колдоо көрсөтөт. Аталган банктан алынган рибавий карыздар өлкөнү карызга батырып, өнүгүүнү басаңдатат жана капиталисттердин үмөт байлыктарын талап тоноосуна шарт түзүп берет.

ЭВФ жана Дүйнөлүк банк тарабынан бериле турган карыздар узак мөөнөттүү жана кыска мөөнөттүү болуп экиге бөлүнөт:

1. Кыска мөөнөттүү карыз. Кыска мөөнөттүү карыздар өлкөнүн валютасына сокку уруу жана аны туруксуздаштыруу максатында берилет. Анткени, аталган уюмдар карызды кайтарып алууда туруктуу валюталарды гана кабыл алышат. Карыздар өлкө болсо туруктуу валюталардын жетишсиздигинен же өзүнө керектигинен улам, кээде ал валюталар менен төлөөгө мүмкүнчүлүгү жетпей калат. Ошондуктан, андай валюталарды кымбат баада сатып алууга аргасыз болот жана мунун себебинен жергиликтүү валютанын баасы төмөндөп кетет. Натыйжада, Эл аралык Валюта Фондуна жалынууга туура келет. Өз кезегинде, ЭВФ карыздар өлкөнүн валютасын Американын саясатына ылайык көзөмөлгө алат. Анткени, Американын ЭВФтеги үлүшү чоң болгондуктан, ага түздөн түз таасир өктөрүүгө кадыр.

2. Узак мөөнөттүү карыз. Карыздын бул түрү узак мөөнөткө берилип, карыздар өлкөлөр аны төлөө кыйынга турушу тууралуу баш катырышпайт жана алардын көпчүлүгү жеке адамдардын эсебине которулуп кетет. Убакыттын өтүшү менен, бул рибавий карыздын көлөмү чоңоюп, мамлекет аны төлөөгө алсыз болуп калган учурда, карыз берген мамлекет өзү түздөн-түз же жогорудагы уюмдардын жардамында өлкөнүн ички иштерине кийлигишип, экономикалык реформа программаларын орнотот. Ал программалар өз ичине жергиликтүү валютаны девальвациялоону, мамлекеттик каражаттардын сарпталышын кыскартууну, муниципалдык ишканаларды менчиктештирүүнү, товарлардын, күйүүчү майдын жана коммуналдык кызматтардын баасын жогорулатууну, ошондой эле, салыктардын түрүн көбөйтүүнү камтыйт. Натыйжада, карыздар өлкөнүн экономикасы жана финансылык саясаты карыз берген мамлекеттин чеңгелине түшөт. Жада калса, ЭВФтен жана Дүйнөлүк банктан алынган карыздардын көпчүлүгү бюджетти толтуруу максатында, мурунку карыздарды төлөө үчүн алынат.

Акыйкатта, мусулман өлкөлөрүнүн экономикасы жогоруда аты аталган эл аралык уюмдардан карыз алуу менен түзөтүлбөйт. Экономиканы түзөтүүнүн жана көтөрүүнүн жападан жалгыз жолу Аллахтын Китебинен жана Расулуллахтын А сүннөтүнөн балкып чыккан акыйдавий-мабдавий долбоорлорду ишке ашыруу. Капиталисттик көз караштан жана кафирлердин жашоо образынан келип чыккан күмөндүү көз караштар аркылуу мусулмандардын экономикасын көтөрүү мүмкүн эмес. Анын үстүнө, Эл аралык Валюта Фонду жана Дүйнөлүк банк ири колонизатор

өлкөлөрдүн колундагы рычаг экендигин, ошондой эле, алардын дүйнө мамлекеттерин карызга батырууда, экономикалык жактан көз каранды кылууда жана алардын ички иштерин көзөмөлгө алууда колдонуларын көрү менен дүлөйү дагы билип бүттү. Бул уюмдар мусулман өлкөлөрүндө жакырчылыкты жана көйгөйлөрдү күчөтүүдөн бөлөк пайда алып келишкен жок. Аталган уюмдар менен ондогон жылдар бою мамиле кылып келген Мисир, Тунис жана Иордания мамлекеттериндеги абал мунун ачык мисалы болот алат. Жада калса, бир нече эл аралык көз карандысыз серепчилер аталган уюмдарды жоюуга, же болбосо, алардын мамлекеттердин ички жана тышкы иштерине кийлигишүүсүнө чектөөлөрдү коюуга чакырышууда. Бул уюмдарды Америка жана Европа мамлекеттери өздөрүнүн саясий кызыкчылыктарына пайдаланып жатышканы эч кимге сыр болбой калды.

Бул сыяктуу капиталисттик рибавий түзүм негизинде иш алып баруучу уюмдардан карыз алуу мусулман өлкөлөрүндөгү жакырчылыкты жана көз карандылыкты ашыруудан бөлөк эч кандай пайда алып келбейт. Буга дүйнө жүзүндөгү сансыз экономикалык жана социалдык көйгөйлөр күбөлүк кылып турат. Андан тышкары, алардан алынган карыздар рибавий негизде ишке ашырылгандыктан, бул Аллахтын каарын келтирүүчү иш болуп саналат. Аллах Таала рибана менен иш кылууну харам кылган. Аллах Таала айтат:

﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾

«Алла – сүткорлуктун (пайдасын) жок кылат жана садаканын (пайдасын) көбөйтөт. Алла ар кандай (сүткорлуктун арам экенин жокко чыгаруучу өжөр) каапырларды жана (сүткорлук кыла турган) кылмышкерлерди жакшы көрбөйт» [2:276]

Имам Муслим Жабирден Г риваят кылып айтты:

﴿لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَكْلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ﴾

«Расуллаллах А рибаны жегенди, аны бергенди, аны жазганды жана ага күбөлүк кылгандарды лаанаттады»

Экономика харам жол менен түзөтүлбөйт жана Аллахтын шариятына тескери иш менен өнүктүрүлбөйт. Аллах Таала айтты:

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى﴾

«Ким Менин эскертмемден баш тартса, анда албетте, ал үчүн тарбактысыз турмуш болот жана Биз аны Кыямат Күнүндө көр (сокур) абалда тирилтебиз» [20:124]

Аллахтын шариятынан баш тартып, Анын ахкамдарына каршы иш кылган адам ооруудан арылуу үчүн уу ичкенге барабар. Демек, мусулман өлкөлөрүн өнүктүрүү үчүн рибавий карыздарды алып жаткан жетекчилер бул өлкөлөрдү ири державаларга жана эл аралык уюмдарга олжо кылып беришүүдө. Мусулман өлкөлөрү туура экономикалык өнүгүүгө жетиши үчүн Ислам түзүмүн татбик кылуу аркылуу исламий экономикалык түзүм

толук түрдө ишке ашырылышы зарыл. Акыйкатта, Ислам ахкамдары бири-бирине шайкеш жана бөлүнгүс болуп, адамдардын гарыйзаларынан жана организм муктаждыктарынан келип чыгуучу көйгөйлөрдүн бардыгын чечүү үчүн келген. Эч кандай абалда анын ахкамдарын бөлүү жана бири-биринен ажыратуу мүмкүн эмес. Ошондуктан, туура өнүгүү үчүн Ислам ахкамдарын толук түрдө татбик кылуу зарыл. Бул болсо Халифалык мамлекетин тикелөө менен гана ишке ашат.

Аллах Таала айтты:

(وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ ءَامَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ)

«Эгер ал кыштактардын (жайлардын) калкы ыйман келтирип, такыбадар болгондо, албетте, Биз аларга асман менен жердин береке (дарбазаларын) ачып койгон болоор элек. Бирок алар (пайгамбарларыбызды) жалганчы дешти, анан, аларды өздөрү кылган күнөөлөрү себептүү кармадык»

[7:96] □

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَخْرُقُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>Талибан Афганистанды көзөмөлгө алган соң, кээ бир британиялык согуш ардагерлери өз өмүрүнө кол салышты</p>		
<p>Британия коргоо министринин орун басары Жеймс Хеппи оболу: «Афган согушуна катышкан кээ бир британиялык согуш ардагерлери АКШ күчтөрүнүн тартипсиз түрдө чыгарылышы жана Талибандын жеңиши натыйжасында башынан өткөргөн рухий тынчсыздануу себептүү өз өмүрүнө кол салышты», - деп билдирүү берген. Кийинчерээк ал «кээ бир британиялык мурунку аскерлер АКШ жетектеген күчтөрдүн Афганистандан чыгарылышына ачууланып, өз өмүрүнө кол салышты» деп жаңылышып айтып алганын баса белгилеп, мурунку билдирүүсүнөн кайтты. Жеймс Хеппи Би-Би-Си радиосуна берген интервьюда: «Түпкүлүгүндө, мен айткан маалыматтар анык эмес эле... Биз акыркы күндөрдө ким өз өмүрүнө кол салганы чындык же чындык эмес экенин кылдат үйрөнүп жатабыз», - деди.</p> <p>Ал-Ваъй: биз аларга Аллах Тааланын: <i>«Ушул душмандыгыңар менен өлүп кеткиле»</i> деп айткан сөзүн айтабыз. Талибандын жеңишин рошид Халифалыктын тикелениши менен ишке аша турган улуу жеңиштин кабарчысы кылышын Аллах Тааладан сурайбыз жана бул Аллахка жеңил.</p>		
<p>Дүйнөлүк Ислам Лигасы менен Блэр институту өзгөчө кызматташуу келишимин түзүштү</p>		
<p>Дүйнөлүк Ислам Лигасы Тони Блэр атындагы «Дүйнөлүк өзгөрүүлөр» институту менен эки уюмдун көз караштарын бириктирүү үчүн өзгөчө келишим түзүшкөнүн билдирди. Лиганын билдирүүсүндө айтылгандай, үч жыл ичинде 18 мамлекетте 13 жаштан 17 жашка чейинки 100 000 жаштарды келечектеги мүмкүнчүлүктөргө байланыштуу проблемаларды чечүү үчүн сын фикирлөөгө үйрөтүү боюнча дүйнөлүк программа иштеп чыгуу үстүндө Блэр институту менен иш алып барат. О.э. дүйнө бойлоп мектеп жана билим берүү мекемелериндеги 2400 мугалим үстүндө иш алып барылып, аларга «сын фикирлөө, активдүү угуу жана дүйнөлүк диалог» сыяктуу көнүгүүлөрдү өздөштүрүү жана бул көнүгүүлөрдү окуучуларга берүү үйрөтүлөт. Ошентип, бул программа жаштар менен коом ортосундагы фикирлешүүгө, өз ара түшүнүшүүгө жана ишенимди тикелөөгө о.э. диний жана сакафий түрдүүлүк жөнүндөгү түшүнүктөрдү оңдоого кызмат кылат... Твиттердин пайдалануучулары бул келишимди сындап, кече эле Блэр Ислам дүйнөсүнө чабуул кылган, бүгүн болсо, Лига аны менен келишим түзүүдө дешти. Алар Лиганын наамын Исламга каршы сионисттик багыттарга ылайыктап өзгөртүүнү талап кылышты.</p> <p>Ал-Ваъй: Исламдын атын жалгандан көтөрүп жүргөн бул Лига Аллахка, Анын Расулуна, динге жана момундарга кыянаттык кылган режимдердин колундагы куралдан башка нерсе эмес. Ал кече Британияга малайлык кылган, бүгүн Америкага малайлык кылып жатат, инша Аллах,</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَخْرُقُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>эртең ал тарых таштандысына жана Кыямат күнүндө тозокко ыргытыла турган саткын Саудия режимине баш ийет.</p>		
<p>«The Guardian»: Тони Блэр 11-сентябрь окуяларынын 20 жылдыгында исламчыларга асылууда</p>		
<p>Британиянын мурунку премьер-министри Тони Блэр Королдук Биргелешкен изилдөө институтунда (RUSI) сүйлөгөн сөзүндө «исламий радикализмге» чабуул кылып, ал Европа үчүн биринчи коопсуздук коркунучу экендигин айтты.</p>		
<p>Блэр: «Исламизм – идеология көрүнүшүндө да, зомбулук көрүнүшүндө да – коопсуздугубуз үчүн биринчи кезектеги коркунуч. Бул коркунуч бизден алыс болсо да, эгер ал тизгинделбесе, 2001-жылы 11-сентябрдагы окуялар көрсөткөндөй, бизге жетип келет», - деди. Ал аскерий аралашууда чоң саясий чектөөлөр бар экенин жана бул НАТОго да, Британияга да кыйынчылык туудурушун моюнга алды. О.э. «мамлекетти кайрадан куруу» – Афганистанда болгондой – ийгиликсиздик менен аяктаганын, аны ишке ашыруу мөөнөтү туурасында Батыш жетекчилери аңкоолук кылышканын моюнга алды. Ал кошумчалап: «Бирок, ушуну түшүнүү керек, Афганистанды кайра тикелөө адамдардын Батыштын каалоосу жүзөгө чыгышын каалабаганы үчүн ийгиликсиздикке учураган жок. Т.а. биз Афганистанды жакшы тарапка өзгөртө албадык. Бирок, афгандар Талибанды да тандаган жок», - деди. Анын айтымында, 2019-жылы өткөрүлгөн акыркы социалдык сурамжылоо «Талибанды» колдогондор 4 пайыздан ашагын көрсөткөн. Ал: «Талибан мамлекетти ишендирүү менен эмес, зомбулук менен басып алды», - деп баса белгиледи.</p>		
<p>Ал-Ваъй: көрүнүп тургандай, Блэр үмүтсүздүккө түшүп калган. Ошондуктан, ал Исламга каршы мына ушундай душманчыл билдирүүлөрдү берүүдө... Дүйнөлүк Ислам Лигасы болсо, аны менен сакафий кызматташтык келишимин түздү. Акыйкатта болсо, сакафий кызматташтыктан максат – Исламды Батыш хазаратынын түшүнүктөрүнө сиңдирип жок кылуу.</p>		
<p>«BILD»: Германия афгандарды калтырып, спирттик ичимдиктерди алып чыгууну тандады</p>		
<p>«BILD» гезити жазышынча, мамлекеттин Афганистандагы күчтөрү көп жылдардан бери алар менен кызматташкан афгандарды эвакуациялоонун ордуна, миңдеген литр пиво жана виолорду чыгарып кеткен. Гезит Талибан Афганистанда көзөмөл орнотушунан мурда немис аскерийлерине жардам көрсөткөн афгандарды эвакуациялай албаганы үчүн Германия өкмөтүн кескин сындаган. Гезитте айтылгандай, немис армиясы Германияга болжол менен 65 миң банка пиво, 340 бөтөлкө вино жиберип, июнь айынын аягында Афганистандан кошуундарды чыгарып кеткен.</p>		

<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p style="text-align: center;">قال رسول الله ﷺ: «المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يخقره» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>Бирок, жүздөгөн афган кызматкерлери жана алардын үй-бүлө мүчөлөрү виза ала албаган жана мамлекеттен эвакуацияланбаган. «Кудум, Германияга көп жылдар бою кызмат кылып, бул үчүн өз өмүрүн коркунуч астына койгондордун кадыры пиво банкаларындай да эмеске көрүнөт», - делет гезитте. Гезитте кабарланышынан, оппозициячыл Эркин Демократиялык партиянын депутаты Кристоф Хоффман тышкы иштер министри Хайко Маасты «олуттуу катага жол койгону жана кызматташкан афгандарды эвакуациялоого биринчи даражалуу маселе катары көңүл бурбаганы үчүн» сындады.</p> <p>Ал-Ваъй: Батыш хазаратынын өкүлдөрүнүн мындай позициясы таң калаарлык эмес жана мындай позицияны түрдүү капиталисттик мамлекеттерде көрүүгө болот. Ошондуктан, алар өздөрү менен кызматташкан афгандарды калтырып чыгып жатышканын көрүп жатабыз.</p>		
<p>Британиялык журналист: Афганистандагы курмандыктар текке кетти</p>		
<p>Британиялык журналист Метью Перис «Таймс» гезити жарыялаган макаласында Британия күчтөрү негизги союздашы болгон Кошмо Штаттар менен биргеликте чыгып кетүү сахнасы «Афганистандагы курмандыктар текке кетти» деген «аянычтуу акыйкатты» чагылдырат деп фикир билдирди. Макаланын автору Британия күчтөрү Афганистанда жеңилгенин жазды.</p> <p>«Дээрлик жыйырма жылда биз анык ийгиликсиздикти көрдүк, бирок, эмне болуп жатканын моюнга алууга акылыбыз жана эрдигибиз жеткен жок», - дейт Перис.</p> <p>Ал: «Кээ бир жогорку кызматтагы аскерийлердин сөздөрүнө карабастан, ийгиликсиздикти моюнга алуу эрдик болушу мүмкүн жана курмандардын санын көбөйтүү дайыма эле эрдик болуп эсептеле бербейт», - деп кошумчалайт.</p> <p>Ал түшүндүрүшүнчө, «Биз өлтүрүлгөндөрдүн алдында карызбыз» деген сөз туура эмес жолдо барууну улантууга шылтоо болот жана бул ийгиликсиздиктин бир да тарабын жойбойт.</p> <p>О.э. ал Батыш жетекчилери өлүктөр алдында эмес, тирүүлөр алдында карыз экендиктерин айтышы керек, жоготууларды азайтуу үчүн аларды көбөйтүүдөн көрө оор басырыктуулук керек деп баса белгиледи.</p> <p>Ал-Ваъй: Батыш ар дайым шылтоо издейт. Анын сөздүгүндө акыйкат жана батыл деген сөз жок, балким, кызыкчылык деген сөз гана бар. Бизге ушуларды айтуу аган калат: «Жок! Силерден курман болгондор Афганистанда бекеринен өлүп кетишкен жок, тозокту толтуруу үчүн өлүштү». Биздин өлгөндөр инша Аллах бейиште, силерден өлгөндөр тозокто.</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَخْفَرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
--	--	--

Америка окуу китептеринде мамлекеттин тарыхы текчилдик көз караштан каралат

Британиянын «The Guardian» гезити АКШдагы бир катар менчик христиан мектептеринин окуу программаларында текчилдик рухтагы китептер жактырылганы жөнүндөгү текшерүүнүн натыйжалары каралган макаланы жарыялады. Макалада келишинче, Боб Жонстун дүйнө тарыхы окуу китебинде Ислам зомбулук дини катары көрсөтүлгөн жана бул китеп «Ислам жана адам өлтүрүү» деген бүтүндөй бир бөлүмдү да өз ичине камтыйт.

Он биринчи класстын окуучуларынын «Abeka» деген тарых китебинде Кошмо Штаттардагы кулдук экономикалык көз караштан келип чыгып каралган. Анда мындай делет: кулдар жалданган кызматкерлерге караганда жакшыраак киреше болуп эсептелет. Бул окуу куралдарында кулдук «каралардын миграциясы» деп сүрөттөлөт. Тарых китептеринин биринде «мигранттар» чет элдиктер деп аталган. Дагы бир китепте «Black Lives Matter» кыймылы демонстранттар менен полиция ортосунда жаңжал козгоодо айыпталган, дагы биринде жарандык укуктар үчүн кыймылы учурунда «каралардын үстөмдүгү» көтөрүп чыккан уюмдардын жайылгандыгы талкууланат жана Малькольм Иксти «каралардын үстөмдүгү» идеясынын ошол доордогу эң көзгө көрүнгөн коргоочусу катары көрсөтүлгөн. Бул окуу куралдары кулдук мурасты жоготуу, түпкү жергиликтүү калктын мамлекеттин тарыхындагы ролун кемсинтүү, «Black Lives Matter» кыймылын этникалык жек көрүүнү козутууда айыптоо үчүн пайдаланылууда. Бингемтон университетинин профессору Адам Латтс айтышында, бир нече он жылдарда тарыхты евангелисттик көз караштан үйрөтүп келе жаткан бул окуу китептери коомдун илманийлиги туурасында кабатыр ойготот. Гезит кошумчалашынча, Кошмо Штаттардагы мамлекеттик мектептерден айырмаланып, менчик мектептердин окуу куралдарына цензура же чектөөлөр коюлбайт. Бул болсо, миңдеген адамдарга тарыхты текчилдик көз карашка таянып үйрөтүүгө мүмкүнчүлүк берет. «Abeka» 2017-жылы анын китептери бир миллиондон ашык христиан окуучуларга жетип баргандыгы менен сыймыктанат. «Христиандык жөнүндө кыскача таалим» сайты баса белгилешинче, окуу куралдары 140тан ашык мамлекеттеги он миңдеген мектептерде жана эбегейсиз үй-мектептеринде колдонулат.

Ал-Ваъй: мындай окуу программаларынын болушу бир гана нерсеге, ал да болсо, текчилдик себептүү Америка коому талкалануу мүмкүнчүлүгүнө ээ экенинен, а түгүл, жарылууга жакын калганынан кабар берет. Текчилдик ал жерде өтө терең тамыр жайган. Мындан илманий сакафат коомду тартипке сала албашын түшүнүү мүмкүн. Бул абал Американын социалдык түзүлүшүнө коркунуч салып, анын талкаланып жок болуп кетишине алып барат. □

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

Аллах Таала ыйык Куранда мындай деген:

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ + وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا + فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾

«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе; Жана адамдар топ - топ болушуп Алланын дини (Ислам)га кирип жаткандарын көрсөң; Тезинен Раббиге мактоо-алкоо айтуу менен (Ал Затты ар - кандай «щерик»терден) тазалагын жана Ал Заттан кечирим сурагын! Анткени Ал тообо-зарларды кабыл кылуучу Зат»

[110:1-3]

Бул Наср сүрөсү үч аяттан турган маданий (Мадинада түшкөн) сүрө. Бул сүрө кыска болгону менен, анын ичинде Расуллукка А Аллахтын нусраты жана фатхы болушу, ошондой эле, адамдардын топ-топ болуп Исламга кириши тууралуу сүйүнчү кабар айтылган. Андан тышкары, аталган сүрө Аллах Таала Расуллукка А нусрат жана фатх бергенде, ошондой эле, адамдар топ-топ болуп Исламга кире башташкан учурда, Расуллукта А Роббисине мактоо-алкоо, тасбих жана истигфар айтууга багыттап жатат.

Наср сүрөсү исламий акыйданын табиятын жана анын манхажынын акыйкатын баяндап берген. Ошондой эле, Расуллукка А адамдарды жеткирүүгө умтулуп жаткан улуулуктун, азиздиктин, тазалыктын жана эркиндиктин абалын сүрөттөгөн. Бул улуу жана нурлуу болгон даражага адамзат Исламды кармануу менен гана жетишкен. Исламдан башка эч бир жол адамзатты мындай даражага алып чыга албайт.

Аталган сүрөнүн түшүшү тууралуу түрдүү риваяттар айтылган. Биз алардын арасынан имам Ахмаддын риваятына токтолмокчубуз. Имам Ахмад бин Ханбал айтат: «Бизге Мухаммад ибн Абу Адий Дауддан, ал болсо аш-Шаъбийден, ал болсо Масруктан риваят кылып айтышынча, Аиша I мындай деп айткан: «Расуллукка А өмүрүнүн аягында бул сөздөрдү көп айта турган болуп калган эле:

«Аллах (бардык айып-кемчиликтерден) аруу жана таза, Ага мактоолор болсун. Аллахтан магфират сураймын жана Ага тавба кыламын».

«Роббим мага үмөтүмдөн алаамат (белги) көрүшүм тууралуу кабар берген эле. Ошондой эле, ал алааматты көргөнүмдө Аллахты аруулап, макташымды, Андан магфират сурашымды жана Ага тавба кылышымды буйруган эле... Аллах Таала:

(إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ + وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا + فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا)

«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе; Жана адамдар топ - топ болушуп Алланын дини (Ислам)га кирип жаткандарын көрсөң; Тезинен Раббиңе мактоо-алкоо айтуу менен (Ал Затты ар - кандай «щерик»терден) тазалагын жана Ал Заттан кечирим сурагын! Анткени Ал тообо-зарларды кабыл кылуучу Зат» [110:1-3]

- деп айткан». (Муслим риваяты)

Ибн Касир өз тафсиринде буларды жазган: «Бул сүрөдөгү «фатх» (жеңиш) сөзү Меккенин фатх кылынышы тууралуу айтылгандыгы талашсыз. Анткени ошол кезде, түрдүү аймактардагы арабдар Исламга кирүү үчүн Меккенин фатх кылынышын күтүп турушкан болчу. Алар «Эгер Мухаммад өз коому (Мекке эли) үстүнөн жеңишке жете турган болсо, ал чыныгы Пайгамбар болот» деп айтышар эле. Аллах Таала Расулуллахка А Меккени фатх кылып бергенден кийин, арабдар топ-топ болушуп Исламга кире башташты. Ошентип, (Мекке фатхынан кийин) эки жыл аралыгында Араб жарым аралы ыйман менен оролду жана Исламга кирбеген бир дагы араб уруусу калбады. Аллахка чексиз мактоолор болсун».

Имам Бухарий өз «Сахихинде» Амр инб Саламадан риваят кылып айтат: «Мекке фатх кылынгандан кийин, бардык уруулар Исламга кирүү үчүн Расулуллахтын А алдына шашылып келе башташты. Ага чейин, кээбир уруулар Исламга кирүү үчүн Меккенин фатх кылынышын күтүшүп: «Аны (Мухаммадды) жана анын коомун өз жайына койгула. Эгер Мекке үстүнөн жеңишке жетишсе, ал чыныгы Пайгамбар болот», - деп айтышат эле». Бул риваят Наср сүрөсүндөгү насстын маанисине төп келет. Бул сүрө түшкөн учурда келечекте боло турган иш тууралуу, ошондой эле, андагы айтылган башарат жана алаамат ишке ашкан учурда, Расулуллах А кылышы важиб болгон иш тууралуу кабар берген. Бул риваят менен жамдоо (бириктирүү) кыйын болбогон, Ибн Аббасдан Г кылынган дагы башка бир риваят бар. Имам Бухарий айтат: «Бизге Муса ибн Исмаил Абу Аванадан, ал болсо Абу Бишрдан, ал болсо Саид ибн Жубайрадан, ал болсо Ибн Аббасдан А риваят кылып айтты: «Күндөрдүн биринде, Умар мени Бадр согушуна катышкан аксакалдардын арасына алып кирди. Отургандардын кээбирлери таңыркагансып: «Бул жигит эмне себептен биз менен чогуу кирди? Бул биздин балдарыбыз менен теңго?!» - деп айтышты. Ошондо, Умар аларга: «Бул силер жакшы тааныгандар адамдардын бири», - деп койду. Башка бир күнү, Умар ал аксакалдарды чакырды да, мени дагы алар менен чогуу киргизди. Менин оюмча, ал күнү Умар аксакалдарга менин ким экенимди (илимимди) көрсөтүү үчүн чакырган экен. Андан соң, Умар отургандардан: «Аллах Тааланын «(Эй

Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе» деген аятын кандай түшүнөсүңөр?» - деп сурады. Отургандардын кээбирлери: «Бул аятта, Аллах Таала бизге жардам жана жеңиш берген учурда, Аны мактоого, Ага истигфар айтууга (кечирим суроого) жана тавба кылууга буйруган», - деп жооп беришти. Калгандары болсо эч нерсе дебестен, сүкүт кылып отурушту. Андан кийин, Умар мага кайрылып: «Оо Ибн Аббас, сен дагы ушундай ойдосуңбу?» - деп сурады. Мен «Жок» деп жооп бердим. Умар: «Анда сен (бул аятты) кандай түшүнөсүң?» - деп сурады. Ошондо мен: «Бул аят Расулуллахка А анын ажалы тууралуу кабар берген. (Аллах Тааланын) *«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе»* деген сөзү «бул сенин ажалыңдын алааматы» деген мааниде айтылган. (Аллах ошол кезде Расулуллахка А) *«Тезинен Раббиче мактоо-алкоо айтуу менен (Ал Затты ар - кандай «шерик»терден) тазалагын жана Ал Заттан кечирим сурагын! Анткени Ал тообо-зарларды кабыл кылуучу Зат»* деп буйруган», - деп айттым. Андан кийин, Умар ибн ал-Хаттаб: «Мен дагы бул аятты сен айткандай гана түшүнөмүн», - деп айтты». (Бухарий риваяты).

Расулуллах А өзүнүн жер бетиндеги милдети аяктагандыгы тууралуу Роббисинен берилген алааматты көргөн жана тез арада Роббисине жолугарын түшүнгөн. Ошондуктан, Ибн Аббас «Бул аят Расулуллахка А анын ажалы тууралуу кабар берген» деп айткан. Башка бир риваятта, Умму Салама I айтты: «Мекке фатх кылынган жылы, Расулуллах А Фатиманы чакырды жана ага бир нерселерди айткандан кийин, Фатима ыйлап кирди. Андан соң, дагы башка бир нерсени айтты эле, Фатима күлүп калды. Расулуллах А көз жумгандан кийин, Фатимадан эмне себептен (ошол күнү) ыйлаганын жана күлгөнүн сурадым. Ошондо ал: «Расулуллах А мага (жакын арада) көз жумушу тууралуу айтканда, ыйладым. Андан соң, менин бейиштеги бардык аялдардын арасынан Мариям бинти Имрандан кийинки орунда турган бийке болорумду айтканда, күлдүм». (Тирмизий риваяты).

Бул риваят Курандагы насстын мааниси менен, ошондой эле, «Сахих Муслимде» келген имам Ахмаддын риваяты менен төп келет. Ага ылайык, Аллах Тааланын *«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе»* деген сөзү Аллах Тааладан Расулуллахка А билдирилген белги болгон. Мекке фатх кылынгандан кийин болсо, Расулуллах А жакын арада Роббисине жолугарын түшүнгөн. Ошондуктан, Фатиманы чакырып, ага бул тууралуу кабар берген.

Бул кыска жана улуу болгон сүрөнүн түшүшү тууралуу риваяттарды баяндап болгондон кийин, анын туруктуу маанисине жана бизге көрсөтүүчү улуу багытына көңүл бурабыз. Аллах Таала айтты:

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ + وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا + فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَعِذْ بِهِ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾

«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе; Жана адамдар топ - топ болушуп Алланын дини (Ислам)га кирип жаткандарын көрсөң; Тезинен Раббиге мактоо-алкоо айтуу менен (Ал Затты ар - кандай «щерик»терден) тазалагын жана Ал Заттан кечирим сурагын! Анткени Ал тообо-зарларды кабыл кылуучу Зат» [110:1-3]

Бул сүрөнүн алгачкы аяты ааламдагы жана турмуштагы боло турган окуялардын акыйкаты тууралуу белгилүү бир түшүнүктү камтып турат. Ошондой эле, Расулullaхтын А жана жалпы мусулмандардын даават жолундагы орду жана алардын бул иштеги үлүшүнүн чектүүлүгү тууралуу баяндайт. Аллах Тааланын:

«Качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе» деген аяты нусрат жалгыз гана Аллах тарабынан болорун, ошондой эле, аны Өзү каалаган учурда, Өзү каалаган сүрөттө жана Өзү каалаган максат үчүн берерин баяндап турат. Аллахтын ишине Расулullaхтын А жана анын сахабаларынын эч кандай тиешеси жок. Нусрат алардын колунан келбейт, нусраттын келишинде алардын эч кандай үлүшү жок. Нусрат бир гана Аллах тарабынан болот. Аллах сахабалардын же алардан башкалардын жардамында болсо дагы, нусратты ишке ашырат. Болгону, Аллах Таала нусратты Расулullaхтын А жана анын сахабаларынын колу менен ишке ашырып, аларды нусраттын сакчылары кылып койду. Алардын нусрат менен фатхтын келишиндеги жана адамдардын топ-топ болуп Исламга киришиндеги ролу мына ушуга чектелет. Мына ушинтип, Аллах Таала нусраттын акыйкаты жана анын ким тарабынан болушу тууралуу баяндады. Ушуга ылайык, Расулullaх А жана сахабалар Аллахтын аларга берген жакшылыгын т.а. нусратты алардын колу менен ишке ашырышын билишкенден кийин, аларга Аллах Тааланы аруулап-мактоо, Андан магфират суроо жана Ага тавба кылуу важиб болду. Анткени, Аллах аларды бул динге даават кылуучулардан жана анын сакчыларынан кылды.

Аллах Таала адамзатты көзгө сайса көрүнбөс караңгылыктан жана бактысыздыктан куткарып, аларга ырайым кылып, Өз динине нусрат жана фатх бергенден учурда, ошондой эле, адамдар топ-топ болушуп Исламга кире башташкан учурда, аларды истигфар айтууга буйруду. Анткени, узакка созулган оор күрөштөн кийин нусрат келген убакта, кыйынчылык артынан келген кубаныч себептүү адам баласынын жүрөгүндө билинер-билинбес толкундоо т.а. сыймыктануу жана менсенминүү пайда болот. Адамзат үчүн мындай азгырыктан арылуу оңойго турбайт. Аллах Таала бул акыйкатты билгендиктен, ошол учур келгенде адамзатты истигфар айтууга буйруду. Андыктан, истигфар айтуу узакка созулган күрөштөн, кубатты алган чарчоодон, сөөккө жеткен кыйынчылыктан жана Аллахтын нусратын күтүүдөн улам жүрөктөрдө пайда болгон мүчүлүштүктөрдөн аруулайт. Бул кыйынчылыктар тууралуу Аллах Таала мындай деген:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْتُمُ الْبَاسَاءَ وَالضَّرَّاءَ وَرَزُلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾

«(Эй, момундар!) силерден мурунку өткөн заттардын өрнөгү силерге келбей туруп Бейишке кирүүнү ойлодуңарбы? Аларга балээ жана кайгы касыреттер катар-катар келе бергендиктен ыргылжың болуп калышты. Ал тургай, пайгамбар жана ыймандуу кишилер: «Акыры Алланын жардамы качан келет» – дей башташты. (Ошондо аларга) мындай жооп болду: «Билип койгула, албетте Алланын жардамы жакын» [2:214]

Андан тышкары, истагфар айтуу Аллах Тааланы мактоодогу жана Ага шүгүрчүлүк келтирүүдөгү кемчиликтердин дагы ордун толтурат. Анткени, Аллах Тааланын жакшылыктары канчалык көп болбосун, адам баласынын жүрөгү алсыз болгондуктан, Ага мактоо айтууда жана шүгүрчүлүк келтирүүдө кемчиликтерге жол коёру бышык. Аллах Таала Өзү тарабынан боло турчу жакшылыктар тууралуу мындай деген:

﴿وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا﴾

«Эгер Алланын нематтарын санасаңар, санагына жете албайсыңар» [14:34]

Ошондуктан, Аллах Таала мына ушул кемчиликтерди толтуруу үчүн дагы истигфар айтууга буйруду.

Нусрат келген учурда истигфар айтуунун мындан башка дагы жакшылыгы бар. Тактап айтканда, нусрат себептүү адам баласынын жүрөгүн сыймыктануу жана менменсинүү ээлеп алган учурда, истигфар айтуу анын канчалык ажыз жана кемчиликтүү экендигин эстетип коёт. Мына ошол учурда, адам баласы истигфар айтуу менен кибрликтен алыстайт жана бул катасы үчүн Роббисинен кечирим сүрайт.

Андан тышкары, адам баласы өзүнүн кемчиликтүүлүгүн, алсыздыгын жана муктаждыгын сезген абалда Аллахтан магфират суроо аркылуу жеңилгендерге жана колго түшкөндөргө карата зулумдук кылуудан сактанат. Анткени, истигфар айтуу адам баласына нусрат Аллах Таала тарабынан болгонун, Анын каалоосу менен гана жеңишке жеткенин жана өзүнүн кемчиликтүү-алсыз экендигин эстетет. Акыйкатта, Аллах Таала өзү каалаган нерсени ишке ашыруу үчүн гана нусрат берет. Демек, нусрат, фатх жана дин дагы жалгыз Аллахка гана таандык.

Курани Карим өзүнүн аяттары жана көрсөтмөлөрү аркылуу адам баласын мына ушул улуу жана нурлуу болгон даражага жеткирүүнү көздөйт. Бул көрсөтмөлөргө амал кылуу менен адам баласынын даражасы жогорулайт. Анткени, бул иш аркылуу адам өзүнүн кибрин жеңет жана анын жүрөгү Аллахка итаат кылуу менен эркиндикке чыгат. Мына ошондо, адам баласы нафсынын чектөөлөрүнөн чыгып, Аллах Таалага жан дили менен байланат жана аны Аллахтын ыраазычылыгынан башка эч нерсе кызыктырбай калат.

Муну менен катар, нусратты ишке ашыруу, акыйкатты бекемдөө жана жер бетиндеги турмушту иретке келтирүү үчүн аракет кылуу, адилеттүү бийликти орнотуу, ошондой эле, жихадды тургузуу зарыл. Аллахтын ыраазычылыгына жетүүнүн жолу мына ушул.

Бул улуу максакта жетүү үчүн адам баласы өзүнө гана көңүл буруп, каалоолоруна байланган жана шахваттарына берилген абалда аракет кыла турган болсо, анын бардык аракеттери текке кетет. Ошондой эле, адам баласы өз нафсынын чектөөлөрүнөн чыга албай, нусрат жана жеңиш келген учурда алардын Аллах тарабынан болгонун эстебей, өзүнүн амалдары менен сыймыктанууну улантат берсе, анын жалпы аракеттери шамал учурган чаңдай болуп жок болот.

Бардык пайгамбарлардын жолу мына ушундай болгон. Аллах Таала бул жол менен адамзаттын улуу даражага көтөрүлүүсүн же ага жетүү үчүн тынбай аракет кылуусун каалайт.

Аллахтын пайгамбары Юсуф : максаттарына жетип, анын түштөрү ишке ашкан учурда мына ушул адепти карманган эле. Аллах Таала айтат:

﴿وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبْتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ فَقَدِ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾

«(Кийин Мисирге кирип, Юсуфтун сарайына келишкен соң) ал ата-энесин өзүнүн тагына чыгарды жана алар (атап айтканда ата-энеси жана ага-инилери Юсуфка) сажда кылган абалдарында жыгылышты. Эй атаке, мына ушул (кырк жыл) мурдагы көргөн түшүмдүн таъбири-жорулушу. Раббим аны чындыкка чыгарды. Чындыгында, Ал Зат мага (улук) жакшылык кылды-мени зындандан чыгарды, шайтан мени менен ага-инилеримдин арасын бузуп, араздаштыргандан кийин, мына силерди чөл талаалардан (Мисирге эсен-аман абалыңарда) алып келди. Албетте Раббим Өзү каалаган нерсени сездирбей ишке ашыруучу Зат. Албетте Анын өзү гана билим жана даанышмандык ээси» [12:100]

Мына ушул учурда, Юсуф : падышалык тактысына жеткенине жана түштөрүнүн ишке ашканына карабай, менменсинүүдөн, сыймыктануудан жана кубанычтан көкөлөп кетүүдөн сактанып, Роббисин эстеди жана ага шүгүрчүлүк келтирүү менен төмөндөгүдөй дуа кылды:

﴿رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِي مِنَ الْمَلِكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ﴾

«Раббим, мага падышалыкты тартууладың, дагы бардык түштөрдү таъвил-таъбирлеринен (жорулуштарынан) таалим бердиң. Эй асмандар жана Жерди жараткан Зат, дүйнө жана акыретте Өзүң Эгемсиң. (Өмүрүм бүтүп, Сен Өзүң белгилеп койгон ажалым жеткенде) мусулман абалымда жанымды алгын жана мени да саалих пенделериңдин катарына кошкун» [12:101]

Көрүнүп тургандай, Юсуфтуң .: бул дуасында ийгиликтин жана бийликтин сыймыгы, ошондой эле, үй-бүлө жана бир туугандар менен жолугушуу кубанычы байкалбайт. Бул дуада Роббисинен мусулман абалында жанын алуусун жана акыретте саалих пенделер менен чогуу кылуусун жалбарып суранган жөнөкөй пенденин сүрөтү көрүнүп турат.

Сулайман .: дагы Билкийстин тактысынын өз алдында турганын көргөн учурда мына ушундай адепти карманган. Аллах Таала бул тууралуу мындай деген:

﴿قَلَمًا رَاءَهُ مُسْتَقَرًّا عِنْدَهُ قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ﴾

«Эми качан (Сулайман Билкийстин тактын) өз алдында турганын көргөн соң, деди: «Бул Раббимдин мен шүгүр кыламынбы, же шүгүрсүздүк кыламынбы, сыноо үчүн берген берешен жоомарттыгыдыр. Ким шүгүр кылса, анда албетте ал жалаң өз (пайдасы) үчүн шүгүр кылат. Ким шүгүрсүздүк кылса анда албетте Раббим (анын шүгүр кылуусуна) муктаж эмес жана берешен жоомарттык ээси» [27:40]

Пайгамбарыбыз Мухаммад А дагы, өмүр бою мына ушул адепти карманып өттү. Айрыкча, Аллах Таала ага алаамат кылган нусратты жана фатхты берген учурда (Мекке фатх кылынганда) Расулуллах А төөсүнө минген абалында Роббисине таазим кылып шүгүрчүлүк келтирди жана ошол абалында Меккеге кирип барды. Мекке эли Расулуллахка А канчалаган кордуктарды көрсөтүштү, аны Меккенден кууп чыгышты, ага каршы согуш кылышты жана даават жолуна чоң тоскоолдуктарды жаратышты. Ошого карабастан, Аллахтын нусраты жана фатхы келген учурда Расулуллах А жеңиш кубанычын унутуп, Роббисине шүгүрчүлүк иретинде таазим кылды. Ошондой эле, Расулуллах А ага Роббиси үйрөткөндөй Аны аруулап-мактады, Ага истигфар айтты жана тавба кылды. Риваяттарда келишинче, ошол күндөн тартып Расулуллах А ар дайым Аллахты аруулап-мактап жана Ага истигфар айтып жүрчү болду. Расулуллах А көз жумгандан кийин, бул сүннөткө анын сахабалары дагы амал кылышты.

Мына ушинтип, адамзат Аллах Таалага ыйман келтирүү менен улуулукка, күч кубатка, жарык нурга, эркиндикке жана бактылуулукка жетишти. □

**АР БИР ПАЙГАМБАРГА АДАМДАР ЫЙМАН
КЕЛТИРИШИ ҮЧҮН АЯТ-БЕЛГИЛЕР БЕРИЛГЕН**

Абу Хурайрадан Г риваят кылынган хадисте Расуллуллах А мындай деп айткан:

«مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قَدْ أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيَتْ وَحْيًا أَوْحَى اللَّهُ إِلَيْ، فَارْجُوا أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

«Ар бир пайгамбарга адамдар ыйман келтириши үчүн аят-белгилер берилген. Ал эми мага берилгени болсо, Аллах Таала тарабынан түшүрүлгөн вахий болду. Ошондуктан, кыямат күнүндө алардан көрө мага ээрчигендер эң көп болушат деп үмүт кылам». (Бухарий жана Муслим риваяты)

Хадистеги «аят-белгилер берилген» деген сөздүн мааниси пайгамбарларга берилген адаттан тышкаркы муъжизалар.

«Адамдар ыйман келтириши үчүн» т.а. ар бир пайгамбарга адамдар ыйман келтириши үчүн бир же андан көп аят-белгилер берилген.

Расуллуллахтын А «Ал эми мага берилгени болсо, Аллах Таала тарабынан түшүрүлгөн вахий болду» деген сөзү тууралуу имам ан-Нававий «Шарх Сахих Муслим» китебинде мындай деген: «Бул хадистин шархы тууралуу аалымдар эки түрдүү фикир айтышкан:

1. Ар бир пайгамбарга адамдар ыйман келтириши үчүн, өзүнөн мурунку өткөн пайгамбарлар сыяктуу муъжизалар берилген. Ал эми мага берилген улуу жана теңдешсиз муъжиза бул Куран. Менден башка эч бир пайгамбарга мындай муъжиза берилген эмес. Мына ошондуктан, аларга караганда, мага ээрчигендер көп болушат.

2. Ар бир пайгамбардын доору бүтүшү менен анын муъжизасы дагы бүтүп турган. Алардын муъжизаларын ошол доордо жашагандар гана көрө алышкан. Ал эми биздин Пайгамбарыбыздын А муъжизасы Куран болуп, ал кыяматка чейин уланып турат. Курандын услубдары, балагаты жана гайб тууралуу берген кабарлары теңдешсиз. Ошондой эле, адамдар менен жиндер чогулушса же өз-өзүнчө болушса дагы ага окшош бир сүрө жаза алышпайт. Алар араб адабияты гүлдөп турган доордо жаза алышпагандан соң, кыяматка чейин бул нерсеге ажыз бойдон кала беришет. Курандын ушул жана башка муъжизалары кыяматка чейин уланып турат».

Жогорудагы айтылган фикирлердин экинчиси күчтүүрөк. Ибн Хажар ал-Аскаланий дагы «Сахих ал-Бухарийдин» шархы болгон «Фатх ул-Барий» китебинде ушул фикирди колдоп, мындай деген:

«Ушул фикир туурараак. Алдыда, буга дагы өзүнчө токтолобуз. Аалымдардын айтымында, Салихтин төөсү жана Мусанын асасы сыяктуу мурунку өткөн муъжизалар сезимдер аркылуу сезиле турган жана көз менен көрүлө турган муъжиза болгон. Ал эми Курандын муъжизасы акыл

менен түшүнүлөт. Ошондуктан, ага ээрчий тургандар көп болушат. Анктени, көз менен көрүлө турган муъжиза бүткөн учурда, башкалар аны көрө албай калышат. Ал эми акыл аркылуу түшүнүлө турган муъжиза туруктуу болуп, кийин келген коомдор дагы ага күбө боло алышат».

Жогоруда айтылган сөздөрдөн Расулуллахка А Курандан башка муъжиза берилбеген деген маани чыкпайт. Болгону, Куран Расулуллахка А берилген көптөгөн муъжизалардын арасынан эң улуусу жана туруктуусу. Ибн Хажар айтат: «Бул Расулуллахтын А муъжизалары ушуларга гана чектелгени жана ага мурунку өктөн пайгамбарлардын муъжизалары берилбегенин түшүндүрбөйт. Болгону, Куран башка пайгамбарларга берилбеген жана Расулуллахка А берилген муъжизалардын эң улуусу».

Ибн Баттал «Шарх Сахих ал-Бухарий» китебинде бул хадисти шархтап, мындай деген: «Мусанын .: жыланга айланган асасы жана деңизди экиге бөлүшү, ошондой эле, Исанын .: көрлөр менен дүлөйлөрдү айыктырышы жана өлгөндөрдү тирилтиши сыяктуу муъжизаларга аларды көргөндөр гана ыйман келтиришкен. Расулуллахтын А «Ал эми мага берилгени болсо, Аллах Таала тарабынан түшүрүлгөн вахий болду» деген сөзү ага берилген муъжизанын туруктуу экендигин түшүндүрөт. Андан тышкары, бул муъжиза т.а. Куран аны четке кагуучуларды Курандай болгон китеп жазууга чакырган. Куран алардын тилинде түшкөн болсо дагы, алар Курандай болгон китеп жаза алышпады. Ошентип, бул Куран кыяматка чейин келе турган жалпы адамдар үчүн муъжиза болду. Анткени, алар адамдардын Курандай болгон китеп жаза алышпастыгын өз көздөрү менен көрө алышат. Адамдар мурунку өктөн пайгамбарлардын муъжизаларын ошол доордо гана көрө алышат эле. Ал муъжизалар убактылуу болуп, пайгамбарлардын көз жумушу менен бүтүп калар эле. Ал эми Куран болсо, Расулуллах А көз жумгандан кийин дагы туруктуу бойдон кала берди».

Шейх Мухаммад ибн Салих ал-Усеймин жогорудагы хадис тууралуу буларды жазат: «Бул жерде «хаср идофий» (салыштырмалуу чектөө) колдонулган. Анткени, Расулуллахка А Курандан башка дагы көптөгөн муъжизалар берилген. Бирок, бул хадисте Расулуллах А Куран муъжизасын айтуу менен гана чектелүүдө. Себеби, Куран Расулуллахка А берилген муъжизалардын эң улуусу, толугу жана туруктуусу. Курандын өзгөрүлгүс - туруктуу экендиги тууралуу Аллах Таала айткан:

(إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافُونَ)

«Албетте, бул эскертмени (Куранды) Биз Өзүбүз түшүрдүк жана кадиксиз, Өзүбүз аны сактоочубуз» [15:9]

Мындан башка муъжизалардын бардыгы бүтүп калган. Мисалы, бир киши жума күнү Расулуллахтын А издеп келип калды жана ага жолуккандан кийин, Аллах Тааладан ал үчүн жакшылык сурап берүүсүн өтүндү. Ошондо, Расулуллах А колдорун көтөрүп, Аллахтан ага жакшылык берүүсүн сурады. Расулуллах А минбардан түшкөнгө чейин, заматта Аллах Таала ал кишиге жана анын коомуна жакшылыктарды жаадырды. Бул муъжиза бизге кабар аркылуу гана жетип келген. Эгер биз бул муъжизага өз көзүбүз менен күбө

болгонубүздә, укканыбыздан көрө күчтүүрөөк ыйман келтирген болор элек. Ушул сыяктуу, Расуллаллахтын А башка муъжизаларына дагы күбө боло албайбыз. Анткени, алар бүтүп калган. Ал эми Куран болсо, туруктуу жана азыркы учурда дагы жеткиликтүү. Болгону, биз анын лаззатынан жана ырахатынан капилетте калуудабыз. Анткени, биз аны Аллах Таала каалаган көрүнүштө окубай жатабыз. Аллах Таала айтат:

(كَيْتَبُ أَنْزَلَهُ إِلَيْكَ مُرَكَّبًا)

«(Эй Мухаммад, ушул Куран бардык адамдар) аяттарын ой жүгүртүүлөрү жана акыл ээлери эскертме үлгү алуулары үчүн Биз сага түшүргөн бир мубарак (ыйык) Китеп» [38:29]

Мына ошондуктан, Куран биз үчүн муъжиза болуп кала берет. Бирок, Аллах Таала аны адамдардан көтөрүүнү буйруган кезде көтөрүлөт. Анткени, риваяттарда айтылышында, кыяматка жакын Аллах Таала Куранды китептерден жана адамдардын жүрөктөрүнөн көтөрөт. Бул адамдардын Курандан бүтүндөй жүз үйрүшү, анын сөздөрү менен маанилерине көңүл буруп окубай коюшу жана ага амал кылбай коюшу себептүү болсо керек, албетте, Аллах билүүчүрөөк. Анткени, Куран адамдардын кайдыгерлик кылуусуна татыктуу болбогон улуу китеп. Ошондой эле, кыяматка жакын Каабанын кулатылышы тууралуу дагы риваяттар айтылган. Себеби, адамдар анын аруулугуна жана «харамдыгына» (кол тийбестигине) шек келтиришип, аны аздектебей калышат. Расуллаллах А хадистин аягында «Ошондуктан, кыямат күнүндө алардан көрө мага ээрчигендер эң көп болушат деп үмүт кылам» деп айтты. Анткени, анын А муъжизасы - Куран туруктуу болуп, кыяматка чейин ага ээрчигендердин саны көбөйүп бара берет».

Аллах Таала Куранды корголгон жана кыямат күнүнө чейин өзгөрүлгүс муъжиза кылды. Аллах айтты:

(إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)

«Албетте, бул эскертмени (Куранды) Биз Өзүбүз түшүрдүк жана кадиксиз, Өзүбүз аны сактоочубуз» [15:9]

Ошондой эле, Аллах Таала кыяматка чейин келе турган, бардык доорлордогу адамдарга жана жиндерге чакырып таштап, мындай деди:

(قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا)

«Айткын: «Ант болсун, эгер баардык инсандар менен жиндер мына ушул Курандын окшошун келтирүү жолунда биргелешип, бир - бирлерине көмөкчү болушса да, ага окшогон (Куран)ды келтире алышпайт» [17:88]

Андан кийин, Аллах аларды Курандагыдай 10 сүрө келитирүүгө чакырды:

(أَمْ يَقُولُونَ اقْرَأْ لَهُ فَلِئَلَّنَا بَعْشَرٌ سُوْرٌ مِّثْلَهُ مُفْتَرِيْتٍ وَّادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُوْنِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ)

«Же: «Аны (Куранды Мухаммад) ойлоп чыгарган», дешеби? Айткын: «Анда, эгер ыраскөй болсоңор, Алладан өзгө күчүңөр жеткен бардык

буттарды (жардамга) чакырып ушуга окшош, «ойлоп чыгарылган», он эле сүрө алып келгиле!» [11:13]

Андан соң, дагы азыраак - бир сүрө болсо дагы келтирүүгө чакырды:
(وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّن دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ)

«Эгер Биз пендебизге (Мухаммадга А) түшүргөн нерседен (Курандан) шектенсеңер, анда ошого тең келе турган бир гана сүрө келтиргиле?! Алладан башка күбөлөрүңөрдү чакыргыла, эгер чынчыл болсоңор» [2:23]

Жогорудагы хадис, ошондой эле, пайгамбарларга ээрчүүчүлөрдүн саны бири-биринен айырмалуу болоруна дагы далалат кылат. Бул тууралуу «Сахих ал-Бухарий» жана «Сахих Муслим» китептеринде келген, Ибн Аббастан Г риваят кылынган хадис дагы баяндаган. Анда Расуллуллах А айтат:

«غَرَضْتُ عَلَى الْأُمَّمِ، فَرَأَيْتَ النَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّهْطُ، وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ، وَالنَّبِيُّ وَلَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ، إِذْ رَفَعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أَمْتِي، فَقِيلَ لِي: هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، وَلَكِنْ أَنْظِرْ إِلَى الْأَفْقِ الْآخِرِ، فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ، فَقِيلَ لِي: هَذِهِ أُمَّتُكَ»

«Мага жалпы үмөттөр көрсөтүлгөн эле. Ошондо, бир пайгамбардын топ адамдар менен бара жатканын көрдүм. Кийин, бир пайгамбардын эки же үч адам менен чогуу бара жатканын көрдүм. Дагы бир пайгамбардын жанында бир гана киши бара жаткан эле. Дагы башка пайгамбар эч кимиси жок, калгыз бара жатыптыр. Андан соң, карарып келе жаткан көп адамдарды көрдүм. Мен: «Булар менин үмөтүмбү?» - деп сурасам, «Жок, булар сенин үмөтүң эмес, бул Муса жана анын коому» деп жооп берилди. Андан кийин, алардан дагы көп, аягына көз жетпеген топ келе жаткан экен. Ошондо, мага «Мына ушулар сенин үмөтүң» деп айтылды»

Бул хадис биздин Пайгамбарыбыздын А үмөтү башка пайгамбарлардыкына караганда көп болорун далилдеп турат. Дагы башка бир хадисте, Расуллуллах А мындай деген:

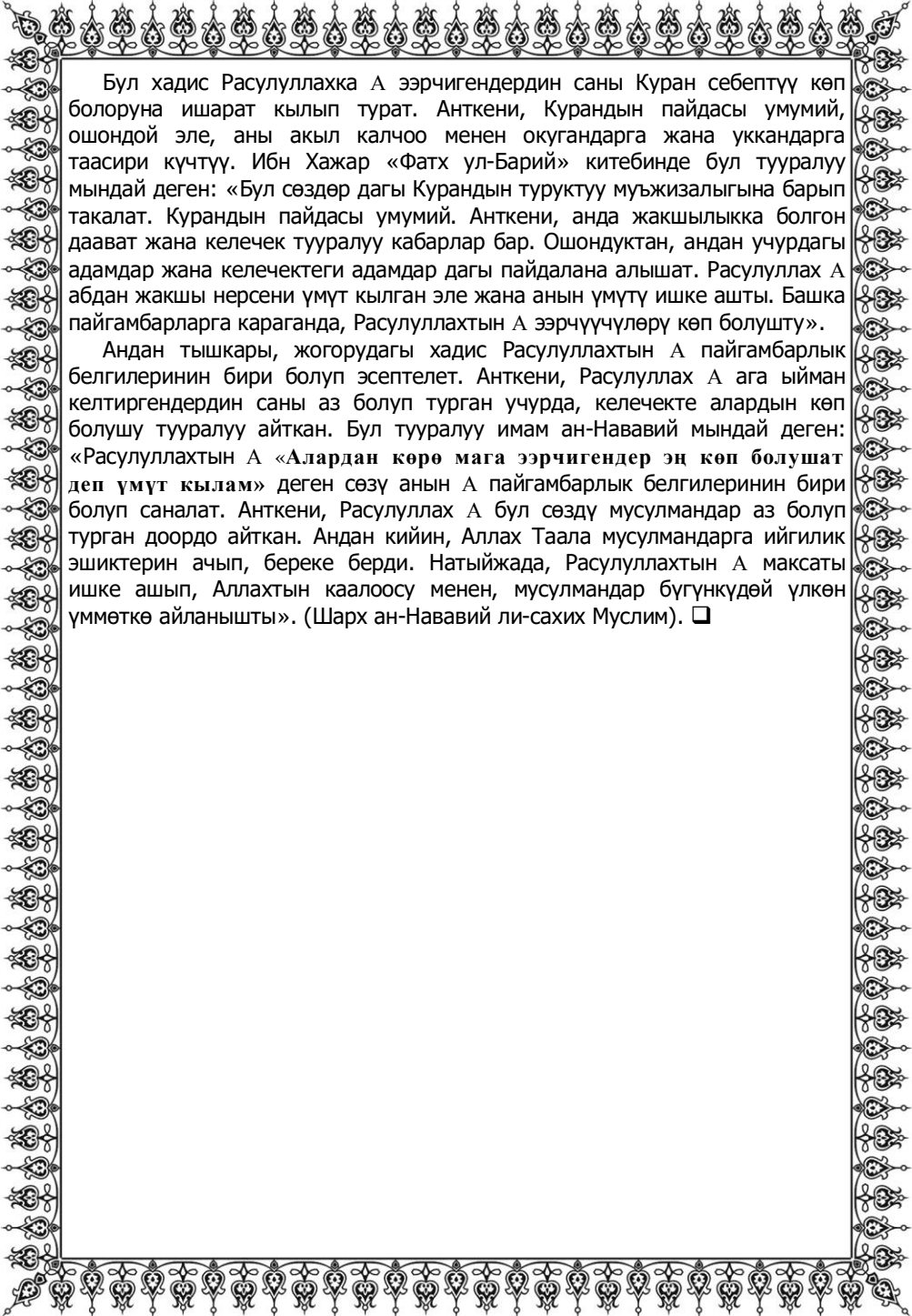
«وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ»

«Мухаммаддын жаны Анын колунда болгон Затка касам, акыйкатта, силер бейиш элинин тең жарымы болушуңарды үмүт кыламын» (Бухарий жана Муслим риваяты). Бурайдадан Г риваят кылынган хадисте, Расуллуллах А айтты:

«أَهْلُ الْجَنَّةِ عَشْرُونَ وَمِائَةٌ صَفٍّ، ثَمَانُونَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ، وَأَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الْأُمَّمِ»

«Бейиш элдери жүз жыйырма саптан турушат. Алардын сексени ушул (Расуллуллахка А бийман келтирген) үмөт болот. Ал эми калган кырк сабы башка үмөттөрдөн турат» (Ахмад жана Ибн Мажа риваяты).

Ибн Каййим ал-Жаузий «Хадий ал-Арвах» китебинде бул хадистердеги айырманы түшүндүрүп, мындай деген: «Алгач, Расуллуллах А бейиш элинин тең жарымы анын үмөтү болушун каалаган эле. Андан кийин, Аллах Таала анын каалоосун ашыгы менен орундатып, ага бейиш элинин алтыдан бир бөлүгүн кошуп берди».

Бул хадис Расулуллахка А ээрчигендердин саны Куран себептүү көп болоруна ишарат кылып турат. Анткени, Курандын пайдасы умумий, ошондой эле, аны акыл калчоо менен окугандарга жана уккандарга таасири күчтүү. Ибн Хажар «Фатх ул-Барий» китебинде бул тууралуу мындай деген: «Бул сөздөр дагы Курандын туруктуу муъжизалыгына барып такалат. Курандын пайдасы умумий. Анткени, анда жакшылыкка болгон даават жана келечек тууралуу кабарлар бар. Ошондуктан, андан учурдагы адамдар жана келечектеги адамдар дагы пайдалана алышат. Расулуллах А абдан жакшы нерсени үмүт кылган эле жана анын үмүтү ишке ашты. Башка пайгамбарларга караганда, Расулуллахтын А ээрчүүчүлөрү көп болушту».

Андан тышкары, жогорудагы хадис Расулуллахтын А пайгамбарлык белгилеринин бири болуп эсептелет. Анткени, Расулуллах А ага ыйман келтиргендердин саны аз болуп турган учурда, келечекте алардын көп болушу тууралуу айткан. Бул тууралуу имам ан-Нававий мындай деген: «Расулуллахтын А **«Алардан көрө мага ээрчигендер эң көп болушат деп үмүт кылам»** деген сөзү анын А пайгамбарлык белгилеринин бири болуп саналат. Анткени, Расулуллах А бул сөздү мусулмандар аз болуп турган доордо айткан. Андан кийин, Аллах Таала мусулмандарга ийгилик эшиктерин ачып, береке берди. Натыйжада, Расулуллахтын А максаты ишке ашып, Аллахтын каалоосу менен, мусулмандар бүгүнкүдөй үлкөн үммөткө айланышты». (Шарх ан-Нававий ли-сахих Муслим). □

ҮЧҮНЧҮ РОШИД ХАЛИФА УСМАН ИБН АФФАН Г

Усман ибн Аффан Г бейиш убада кылынган он сахабанын бири, Исламга алгачкылардан болуп кирген беш кишинин бири, Расулунуллах А алардан ыраазы болгон абалда көз жумган алты адамдын бири, рошид халифалардын үчүнчүсү жана момундардын амири болгон.

Бул кутман сахаба – туурараак риваятка ылайык – Фийл (Пил) жылынан 6 жыл мурун жарык дүйнөгө келген. Ал Исламды алгачкылардан болуп, Расулунуллах А Аркамдын үйүнө киргенге чейин кабыл алган. Ошол кезде, Усман 30 жашта болчу. Аны Абу Бакр Г Исламга чакырып, мындай деген эле: «Балекет бассын сени, оо Усман! Аллахка касам ичип айтам, сен акылдуу кишисиң жана акыйкат менен батылды ажырата аласың. Мына бул сенин коомуң сыйынып жаткан буттар укпаган, көрбөгөн жана пайда-зыян бере албаган пайдасыз таштар эмеспи?!». Усман болсо: «Аллахка касам, сеники туура», - деп жооп берди. Ошондо Абу Бакр: «Аллах Таала Мухаммад ибн Абдуллахты жалпы адамзат үчүн элчи кылып жиберди. Анын алдына келип, айткандарына кулак төшөп көрбөйсүңбү?!» - деп айтты эле, Усман: «Макул», - деп жооп берди. Ошол кезде, алардын алдынан Расулунуллах А өтүп бара жаткан эле. Ал А Усманды көрүп:

«Оо Усман, Аллахтын жаннатына киргиң келсе, Анын чакырыгына жооп бер. Акыйкатта, мен сага жана жалпы адамзатка жиберилген Аллахтын элчисимин», - деп айтты. Усман айтат: «Аллахка касам! Мен анын сөздөрүн уккандан кийин, Исламга кирбей коё албадым. Ошол учурда дароо Аллахтан башка илах жок экендигине, Анын жалгыздыгына жана шериги жок экендигине, ошондой эле, Мухаммад Анын кулу жана элчиси экендигине күбөлүк бердим».

Ибн Аффан Г табияты жумшак, мамилеси жылуу, сүйкүмдүү жана сылык мүнөз адам болгон. Ал Аллахтан коркуусу жана Ага итаат кылуусу менен башкалардан айырмаланып турат эле. Усманда намыскөйлүк, уялчаактык, берешендик жана кичи пейилдик сифаттары чогулган. Анын берешендиги тууралуу көптөгөн риваяттар айтылган. Алардын биринде, Талха инб Убайдуллах Г Усман ибн Аффанга Г 50 000 (котормочудан: бүгүнкү эсеп менен болжолдуу түрдө 10 млн. доллардан көп) динар карыз болуп калат. Күндөрдүн биринде, Талха Г Усманга Г келип: «Сага кайтарышым керек болгон карызым даяр, алып кетсең болот», - деп айтты. Ошондо, Усман Г: «Ал сенде кала берсин, оо Абу Мухаммад. Убадага бекемдигиң үчүн жардам катары алып кой», - деп айтты. Анын уялчаактыгы жөнүндө болсо, Расулунуллах А мындай деп айткан: «Үммөтүм арасынан эң уялчаакты Усман ибн Аффан».

Имам Муслим өз «Сахихинде» риваят кылган хадисте, Аиша I мындай деген: «Күндөрдүн биринде, Расулунуллах А менин үйүмдө буттары көрүнгөн абалда жаткан эле. Абу Бакр келип кирүүгө уруксат сураганда, Расулунуллах А ордуна козгозболстон туруп ага уруксат берди. Ал киргенден кийин, Расулунуллах А ошол абалында аны менен сүйлөшүп кирди. Андан кийин Умар келип, ал дагы кирүүгө уруксат сурады. Расулунуллах ага дагы уруксат берип, ошол абалында аны менен сүйлөшө берди. Андан соң, Усман келип кирүүгө

уруксат сурап калды. Ошондо, Расуллалах өзү түздөнүп отурду жана кийимдерин дагы түздөп алды. Андан кийин, Усманга кирүүгө уруксат берди жана аны менен көпкө чейин сүйлөшүп отурушту. Усман чыгып кеткенден кийин, мен Расуллалахтан А: «Абу Бакр кирип келгенде сиз андан чочуган жоксуз жана ага өзгөчө көңүл бурбадыңыз. Андан кийин, Умар кирип келгенде дагы андан кыжаалат болбой, кайдыгерлик кылдыңыз. Анан эмне себептен Усман кирип келгенде дароо отура калып, кийимдериңизди түздөп кирдиңиз?!» - деп сурадым. Ошондо, Расуллалах А: «**Периштелер уялган кишиден мен кантип уялбай коймок элем?»** - деп жооп берди».

Усманды Г жакшы көргөндөр абдан көп болчу. Жада калса, Курайш уруусунан болгон бир аялдын бул тууралуу айткан ыр саптары эл арасында жайылып кеткен. Ал өз баласын бийлетип ойнотуп жатканда, ага:

«Жаратканга касам ичем, сүйөм сени,

Усманды Курайш эли сүйгөнүндөй», - деп айтар эле.

Усман ибн Аффандын А кылган иштери анын айкөлдүгүнөн жана динге кошкон салымынан кабар берип турат.

Ал жаңыдан Исламды кабыл алган кезде, абасы ал-Хакам ибн Абу ал-Аас тарабынан көптөгөн кордуктарга жана кыйноолорго кабылды. Абасы аны байлап коюп: «Ата-бабаларыңдын дининен баш тартып, жаңы пайда болгон динге ээрчийсиңби? Аллахка касам, бул карманган диниңден баш тартмайынча сени бошотпоймун», - деп айтар эле. Усман болсо: «Аллахка касам ичип айтам, эч качан бул динимди таштабаймын жана андан баш тартпаймын», - деп айта берди. Ал-Хакам анын динине болгон бекемдигин көргөндөн кийин, айласыздан коё берген.

Усман А эки жолу хижрат кылган: биринчи жолу Хабаш жергесине (Эфиопияга), экинчи жолу Мадинага хижрат кылган. Ислам аскерлери жардамга муктаж болуп турган учурда, Усман аскер жабдуулары менен жана акчалай жардам берген. Абдурахман ибн Хаббаб ас-Сулабий айтат: «Расуллалах А хутба кылып, жардамга муктаж болуп турган аскерлерге колдоо көрсөтүүгө чакырды. Ошондо, Усман: «Менден жүз төө токулгасы менен», - деп айтты. Андан кийин, Расуллалах А кайрадан аскерлерге колдоо көрсөтүүгө чакырды. Усман болсо: «Менден дагы жүз төө токулгасы менен», - деди. Андан соң, Расуллалах А минбардан бир тепкич ылдыйга түшүп, дагы бир ирет аскерлерге колдоо көрсөтүүгө чакырды. Ошондо, Усман: «Менден дагы жүз төө токулгасы менен», - деп айтты.

Имам Тирмизий риваят кылган хадисте, Абдурахман ибн Сумра айтты: «Аскерлер жардамга муктаж болуп турган учурда, Усман Г миң динар көтөрүп келип, Расуллалахтын А алдына төктү. Ошондо, Расуллалах А ал динарларды оодара карап жатып: «**Бүгүндөн тартып, Усмандын кылган амалдары ага зыян жеткире албайт. Бүгүндөн тартып, Усмандын кылган амалдары ага зыян жеткире албайт**», - деп кайталап айтып жатты».

Имам Бухарий өз «Сахихинде» риваят кылган хадисте, Расуллалах А минтип айткан: «**Акчага муктаж болуп турган аскерлерди каржылаган кишиге бейиш убада кылынган**». Усман мына ушундай аскерлерди каржылады».

Дагы башка бир риваятта, Расулуллах А Усмандын А аскерлерге көмөк көрсөткөндүгү тууралуу мындай деп айткан: «**Оо Аллахым, Усмандан ыраазы бол. Мен андан ыраазымын**».

Усман ибн Аффан Г Рума кудугун сатып алып, аны мусулмандарга садака кылган. «Сахих ал-Бухарийде» риваят кылынган хадисте, Расулуллах А бул тууралуу мындай деген: «**Кимде-ким Рума кудугун сатып алса, ага жаннат болот**»

Усман Г ал кудукту 35 000 дирхамга сатып алып, мусулмандарга пайдалануу үчүн садака кылган. Ошондой эле, мусулмандар көбөйүшүп, Расулуллахтын А мечитине батпай калышкан учурда, ибн Аффан А мечиттин айланасындагы үйлөрдү жана жерлерди сатып алып, Набавий мечитти кеңейткен. Анын халифалык доорунда Куран чогултулган жана мусулмандар дүйнөнүн Чыгышы менен Батышында үлкөн фатхтарга жетишкен.

Усмандын Г ибаадаты тууралуу:

Усман ибн Аффан Г Куранды Расулуллахтын А оозунан түздөн-түз угуп, өздөштүргөн. Ал Курани Каримди толугу менен жатка алган сахабалардын бири эле. Ошондой эле, Усман Г Расулуллахтын А:

«**خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ**»

«Силердин араңардан эң жакшыңар – Куранды үйрөнгөндөр жана үйрөткөндөр», - деген хадисин риваят кылган. Ибн Сирийндин риваятына ылайык, Усман ибн Аффан А түнкү намаздын бир эле рекетинде Куранды толугу менен окуп чыгат эле. Абдуллах ибн Умардан Г риваят кылынышынан, ал айткан: «Аллах Тааланын:

(أَمَّنْ هُوَ قَبِيْتُ إِتَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَلْبًا يَحْذَرُ الْأَجْرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ)

«Же кечтерде сажда кылган жана (ар дайым) тикесинен тик туруп таат-ибадат кылган, Акыреттен корко турган жана Раббисинин ырайым-алкоосунан үмүт кыла турган киши (менен күпүр-күнөөгө чөккөн кимсе барабар болобу?!)»

[39:9]

деген аяты Усман тууралуу айтылган».

Риваяттарга ылайык, фитначылар Усмандын .: үйүнө аны өлтүрүү максатында бастырып келишкен учурда, анын зайыбы чыгып: «Силер аны өлтүрсөңөр же тирүү калтырсаңар дагы, Аллахка касам ичип айтам, ал бүтүндөй түндү бир рекет намаз менен өткөрөт!» - деп айткан. Усманды Г Аллахтын сөзүнөн соода иштери дагы, башкаруу иштери дагы алаксытып койгон эмес. Анын төмөнкүдөй таасирлүү сөздөрү эл оозунда айтылып калган: «Эгер силердин жүрөктөрүңөр таза болгондо, Аллахтын сөздөрүнө (Куранга) эч качан тойбогон болор эле», «Мен Куранды карабай кала турган күндүн келишин каалабаймын», «Мен бул дүйнөдө үч нерсени өзгөчө жакшы көрдүм: ач адамдарды тойдуруу, кийим жокторду кийиндирүү жана Куранды тилават кылуу». Ибн Маажар риваят кылып айтат: «Күндөрдүн биринде, Усман Г бир кабырдын үстүндө туруп, сакалдары суу болгонго чейин ыйлады. Жанында тургандар андан: «Эмнеге бейиш менен тозокту эстеп ыйлабастан, бул кабырды көрүп ыйлап жатасың?» - деп сурашты. Ошондо Усман Г мындай деп жооп берди: «Акыйкатта, акыреттин алгачкы жайы бул кабыр. Эгер адам кабырдан ийгиликтүү өтө турган болсо, андан кийинкилери мындан

жеңилирээк болот. Эгер кабырдан ийгиликтүү өтө албаса, кийинкилери мындан дагы оор болот». (Имам Ахмад риваяты).

Усман ибн Аффан Г күндүзү орозо кармап, түнкүсүн намаз окуган, Аллах Тааладан корккон жана Куран окууну жанындай көргөн адам болгон. Усмандын төмөнкү сөздөрү анын таквасына жана абийирдүүлүгүнө күбөлүк берип турат: «Мен жажилият доорунда дагы, Исламга киргенден кийин дагы уурдаган жана зына кылган эмесмин».

Усмандын Г Куранды бир мусхафка чогултушу

Усмандын Г халифалык доорунда Ислам көптөгөн өлкөлөргө жайылды. Анын себебинен, сахабалар түрдүү аймактарга кетишип, Куранды окууда түрдүү кыраааттар жана лахжалар (диалектилер) пайда болду. Натыйжада, Курандын жазылышында айырмачылыктар пайда болушу жана анын лахжасынын өзгөрүп кетиши мүмкүн болуп калган эле. Ошондуктан, Усман Г Куранды бир бүтүн китеп кылып жазууга буйруду. Ошондой эле, Куранды жазууда анын ар бир тамгасы Курайштын тилинде болуусуна өзгөчө көңүл бурду. Расулуллахтын Г доорунда Куран терилерге жана тактайларга жазылып, адамдардын зээндеринде сакталат эле. Абу Бакр Г аны барактарга чогулткан жана Усмандын Г доорунда Куран бир бүтүн мусхафка чогултулуп, «Усманий мусхаф» деп аталып калды. Андан соң, Усман Г аны бир канча нускаларга көчүртүрүп, бардык мусулман өлкөлөрүнө бирден жөнөткөн.

Имам ал-Бухарий Анас ибн Маликтен Г риваят кылып айтат: «Хузайфа ибн Яман Усмандын алдына келди. Ошол кезде, Хузайфа Арменияны жана Азарбейжанды фатх кылуу үчүн Шам жана Ирак эли менен биргеликте согушуп жаткан эле. Ал мусулмандардын Куран окуудагы ихтилафтарынан тынчсызданып, бул кабарды Усманга жеткирүү үчүн келген болчу. Ал Усманга келип: «Оо момундардын амири, бул үмөт Куранда ихтилаф кылышканга чейин, яхудийлер жана христиандар сыяктуу ихтилафташып кетишти», - деп айтты. Муну уккан Усман Хафсага киши жөнөтүп, андан: Куран жазылган баракчаларды берип туруңуз, биз аларды бир бүтүн мусхафка чогулткандан кийин, сизге кайтарып беребиз», - деп айттырды. Хафса баракчаларды бергенден кийин, Усман аларды Зайд ибн Сабитке, Абдуллах ибн Зубайрга, Саид инб ал-Аска жана Абдурахман ибн ал-Харис ибн Хишамга берип, бир мусхафка чогултууну буйруду. Усман алардын арасынан Курайш уруусунан болгон 3 сахабага кайрылып: «Эгер бир нерседе Зайд ибн Сабит менен келише албай калсаңар, аны Курайш тилине ылайык жаза бергиле. Анткени, Куран алардын тилинде түшүрүлгөн», - деп айтты. Алар Усман айткандай кылышты. Куран бир мусхафка жазылып бүткөндөн кийин, Усман баракчаларды Хафсага кайтарып берди. Андан кийин, Куран бир канча нускаларга көчүрүлүп, мамлекеттин бардык бурчтарына бирден жөнөтүлдү жана андан башка баракчалардын бардыгын өрттөөгө буйрук берилди». Ошондон улам, бул нуска «Имамдын мусхафы» деп дагы аталып калган.

Усмандын Г доорундагы фатхтар

Усман ибн Аффан Г халифа болгон күндөн тартып, өзүнөн мурунку эки халифа сыяктуу Аллахтын жолунда жихад кылууну улантты. Тарыхчылардын айтымында, Умандын Г башкаруу доорунда Фарс жерлери (Табаристан, Туран, Хурасан жана

Нишапур) фатх кылынган. Ал жерлер Умардын Г доорунда фатх кылынган менен, алар алдырып жиберген жерлерин кайтарып алуу үчүн көтөрүлүш жасашкан эле. Ошондуктан, Усман Г Басра менен Куфадагы аскерлерге Фарс жерлерин толугу менен колго алууга жана көтөрүлүшкө чыккандарга каршы согуш кылууга буйруган. Ошентип, Фарс жерлеринде жихад уланды жана анын натыйжасында византиялык Амурий, Тартус, Антакия жерлери, ошондой эле, Түндүк Африка дагы фатх кылды. Андан тышкары, Усман Г Амр ибн ал-Аска Г аскерлери менен Триполи жана Танжар желерине жортуул кылууга буйруду. Усмандын Г доорунда алгачкы исламий деңиз флоту түзүлгөн. Анын жардамында, Ислам жерлери византиялыктардын чабуулдарынан корголду, ошондой эле, Кипр жана Родос жерлерин фатх кылынып, мусулмандар византия жерлерине тереңдеп кирип барышты.

Усмандын Г Расуллалах А алдындагы орду жана андан кийинки мусулмандардын абалы

Ибн Аффан Г Бадр казатынан башка бардык согуштарга катышкан. Бадр казаты болгон күнү, анын жубайы жана Расуллалахтын А кызы Рукайя абдан катуу ооруп калып, Усман Г аны карап калган эле. Ошондуктан, Расуллалах А ага Бадр казатынын ажыры болорун айткан жана түшкөн олжодон үлүшүн бөлүп берген. Рукайя көз жумгандан кийин, Расуллалах А ага экинчи кызы Умму Кулсумду никелеп берген. Андан кийин, Умму Кулсум дагы каза болду. Ошондон улам, Усман «Зун-Нурайн» (Эки нурдун ээси) деген лакаб менен аталып калган. Аалымдар «Усмандан башка, Расуллалахтын А эки кызына үйлөнгөн адам болбогон» деп айтышкан. Риваяттарга ылайык, Расуллалах А: «Эгер менин үчүнчү кызым болгондо, аны дагы ага (Усманга) бермекмин», - деп айткан. Усман Г өзүнүн аялы Рукайя менен чогуу, биринчилерден болуп Эфиопияга хижрат кылган. Ал Ридван байбатына катыша албай калган. Себеби ал учурда, Усман Г Меккеде Курайш уруусу менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүп жаткан эле. Ошондуктан, Ридван байбатында Расуллалах А бир колун экинчисине коюп туруп: «Бул Усмандын атынан», - деп айткан. Тактап айтканда, Расуллалах А бул иши менен Усмандын дагы байбат бергендигин түшүндүргөн. Бул тууралуу кененирээк айта турган болсок, аталган окуя Худайбия күнүндө орун алган. Ал күнү Расуллалах А Усманды А Абу Суфьян жана Курайш чоңдоруна жөнөтүп, аларга мусулмандардын согушу үчүн эмес, Аллахтын үйүн зыярат кылуу үчүн келишкенин кабарлоону буйруган. Усман А Меккени көздөй бара жатып, жолдон Аббан ибн Саид ибн ал-Асты жолуктурат. Ал болсо Усманды өз кепилдигине алды жана улоосуна учкаштырып алып, Расуллалахтын А кабарын жеткиргенге чейин аны менен чогуу болду. Усман Г Меккеге жеткенден кийин, Абу Суфьян жана Курайш төбөлдөрү менен жолугушту. Аларга Расуллалахтын Г кабарын жеткизгенден кийин, алар Усманга: «Эгер Аллахтын үйүн таваф кылууну кааласаң, таваф кыла бер», - деп айтышты. Усман болсо: «Расуллалах А таваф кылмайынча, мен таваф кылбаймын», - деп жооп берди. Андан кийин, Курайш уруусу Усманды А бир канча мөөнөткө кармап калышты. Ошол учурда, Расуллалахка А жана мусулмандарга Усман ибн Аффан өлтүрүлдү деген кабар жетти. Расуллалах А бул кабардын чындыкка дал келбестигин жана негизсиз ушак экендигин билгендиктен, анын тирүү экендигин билдирүү иретинде анын атынан байбат кылган. Расуллалах А Усмандын өлтүрүлбөгөндүгүнө ишара кылып, оң колун сол колунун үстүнө койдү жана: «Оо Аллахым, бул Усмандын атынан.

(Ал учурда) **Сенин жана Расулундун иши менен алек болуп жүрөт», - деп айтты.**

Имам ал-Бухарий Катадан риваят кылган хадисте, Анас ибн Малик Г минтип айткан: «Бир күнү, Расулуллах А Абу Бакр, Умар жана Усман менен чогуу Ухуд тоосуна чыкты. Бир кезде тоо титирей баштаганда, Расулуллах А буту менен жерди тебип: «Тынчтан, оо Ухуд. Сенин үстүндө Пайгамбардан, Сындыктан жана эки шахидден бөлөк эч ким жок», - деп айтты».

Имам ат-Тирмизий ал-Харс ибн Абдурахмандан, ал болсо Талхадан риваят кылган хадисте, Расулуллах А айтты:

«لَا نَبِيَّ رَفِيقٌ، وَرَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ»

«Бейиште ар бир пайгамбардын шериги болот. Менин шеригим Усман ибн Аффан болот». Ибн Асакир риваят кылган сахих хадисте, Абу Муса ал-Ашъарий айтат: Күндөрдүн биринде, Пайгамбар А бир бакчада колуна чыбык кармап, суу менен ылайды ургулап отурган эле. Ошол учурда, бир киши келип эшикти ачууну суранды. Расулуллах А мага кайрылып: «Ага эшикти ач жана аны жаннат менен сүйүнчүлө», - деп айтты. Эшикти ачсам, Абу Бакр келген экен, мен аны жаннат менен сүйүнчүлөдүм. Андан кийин, дагы башка киши келип, эшикти ачууну суранды. Ошондо, Расулуллах А: «Ага эшикти ач жана аны жаннат менен сүйүнчүлө», - деп айтты. Эшикти ачып, келген адамды жаннат менен сүйүнчүлөдүм, ал Умар болчу. Андан соң, дагы бир киши келип, эшикти ачууну суранды. Ошондо, Расулуллах А: «Келген адамга эшикти ач жана ага кыйынчылыктан кийин жаннат болорун айт», - деди. Эшиктим ачсам, Усман келген экен. Мен ага кыйынчылыктан кийин жаннат болорун айтып, сүйүнчүлөдүм. Ошондо, Усман: «Аллахтан гана жардам сурайбыз, Ага ага таваккул кылабыз», - деп айтты.

Ибн Умар Г айткан: «Биз Расулуллахтын А доорунда эч кимди Абу Бакрга, Умарга жана Усманга тең көрчү эмеспиз. Ал эми калган сахабаларды болсо, бирин экинчисинен артык көрбөйт элек».

Риваят кылынышынан, Али Г мындай деген: «Усман баарыбыздан көрө, тууганчылык мамилеге бекемирээк болчу». Аишага I Усмандын Г өлтүрүлгөндүгү тууралуу кабар жеткенде, ал: «Башкалардан көрө туугандык мамилеге бекемирээк болгон жана Аллахтан көбүрөөк корккон адамды өлтүрүшүптүр да», - деп айткан. Абу Хайсама ад-Даххактан, ал болсо ан-Наззал ибн Сабрадан риваят кылып айтат: «Бир күнү биз Али ибн Абу Талибге кайрылып: «Бизге Усман тууралуу айтып бериңизчи!» - дедик. Ошондо, Али минтип айтты: «Ал кишини периштелер Зун-Нурайн деп аташат... Усман жардамга муктаж болуп турган аскерлерге колдоо көрсөткөн учурда, Расулуллах А: Бүгүндөн тартып, Усмандын кылган амалдары ага зыян жеткире албайт», - деп айткан». □

ХАТИБ ИБН АБУ БАЛТАА Г

Бадр согушуна катышкан сахабалардын бири – Хатиб ибн Абу Балтаа ибн Амр ибн Салама Лахмий. Ал Исламга кирип, мусулмандар менен бирге жана кожоюну Саъд ибн Хулий менен чогу Ясрибге хижрат кылды. Ясрибде Мунзир ибн Мухаммад ибн Акабаныкына жайгашты. Пайгамбарыбыз ﷺ аны Рахийла ибн Халид менен дос кылды. Хатиб Расуллалах ﷺ менен бирге бардык казаттарга: Бадр, Ухуд, Хандак кармаштарына, Худайбия сұлхуна жана Мекке фатхына катышты. Расуллалах ﷺ аны хижраттын алтынчы жылында Мисирдин башчысы Мукавкиске, аны Исламга даъват кылышы үчүн элчи кылып жиберди. Өз ордунда Мукавкис аны менен бирге Мария жана анын сиңдиси Сиринди Расуллалах ﷺ белек кылып жиберди. Бадр күнүндө Хатиб ибн Абу Балтаа Расуллалах ﷺ дын: «Бул Курайштын төөлөрү, аларда Курайштын мал-мүлкү бар. Чыгып аны тоскула, балким, Аллах Таала аны силерге белек кылып берер» деген кайрылуусун укканда, кылычы менен лаббей деп жооп кылып, чыкты. Эки топ Бадр алдында кагылышты, Хатиб ибн Абу Балтаа согушта өзүн аябады. Ухудда болсо, Хатиб Расуллалах ﷺ дын жанында бекем турду. Хатиб жана башка сахабалар Курайш Расуллалах ﷺ ды өлтүрүүгө келишкенде ал кишини коргошту. Хатиб ибн Абу Балтаа Хандак согушуна катышты, Худайбия күнүндө болсо ал жөнүндө кызык кысса бар:

Мухаммад ибн Исхак айтат: Расуллалах ﷺ Меккеге баруу үчүн адамдарды топтогондо Хатиб Расуллалах аларга барары жөнүндө курайшты кабарлап кат жазды. Хатиб катты бир аялдан берип жиберди. Мухаммад ибн Жаъфар ал аялды Музайяна уруусунан десе, башкасы Бану Абдулмутталибдин күндөрүнөн дешкен. Хатиб ал аялга сыйлык бергенден кийин, аял катты чачы арасына салып чыгып кетти. Расуллалах ﷺ га асмандан Хатибдин кылган иши жөнүндө кабар келди. Ошондо ал киши ﷺ Али ибн Абу Талиб жана Зубайр ибн Аввамды аялдын артынан жиберди.

Имам Бухарий Убайдуллах ибн Абу Рофиънин мындай дегенин риваят кылган: «Мен Алинин мындай дегенин уккам: Расуллалах ﷺ мени, Зубайрды жана Микдадды аялдын артынан жиберип: «**Хах деген бакка баргыла, ал жерде мусафыр аял бар жана анда бир кат да бар, ошону алып келгиле**», - деди. Биз аттарыбыз менен Расуллалах ﷺ айткан бакка бардык жана аялды таптык. Кийин ага катты чыгар дегенибизде ал: «Менде кат жок», - деди. Ошондо биз: «**Же катты чыгарасың, же кийимдериңди чечебиз**», - дедик, ал катты өрүлгөн чачтарынын арасынан чыгарып берди. Биз катты Расуллалах ﷺ га алып келдик, катта Хатиб ибн Абу Балтаадан Мекке мушриктерине деп жазылган экен. О.э. анда Расуллалах ﷺ дын иши жөнүндө кабар айтылган. Ошондо Расуллалах ﷺ : «**Эй Хатиб, бул эмнеси?**», - деди. Ал: «**Я Аллахтын Расулу, мен тууралуу тыянак чыгарууга шашылбаңыз. Мен Курайшка келип кошулган жана алардан болбогон бир кишимин. Алардын арасында эч кандай тууганым**

жок. Ал эми, сиз менен бирге хижрат кылган мухажирлердин Меккеде үй-бүлө жана малдарын коргой турган жакындары бар. Мен болсо, тууганчылык жактан аларга байланбаганым үчүн мени коргой турган бирер кишини табуу үчүн ушул ишти кылдым. Бирок, мен муну динден кайтып, Исламдан кийин күфрга ыраазы болуп кылбадым», - деди. Расуллаллах ﷺ: «Ал туура сүйлөдү», - деди. Бирок Умар: «Я Аллахтын Расулу, келиңиз анын башын алайын», - деди. Расуллаллах ﷺ: «Ал Бадрада катышкан, кайдан билесиң, ыхтымал Аллах Бадрада катышкандарга кабар берип: Каалаган нерсени кыла бергиле, Мен силерди кечирдим, деп айткандыр», - деди». Ошондо Аллах Таала Мумтахана сүрөсүн түшүрдү:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ ءِإِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ إِن كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهْدًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنْتُمْ وَمَن يَقَعْلَهُ مِنكُمْ فَفَدَّ ضَلًّا سَوَاءَ السَّبِيلِ﴾

«Эй мومундар, Менин да душманым жана силердин да душманыңарды дос тутпагыла! Силер аларга достук (жөнүндө кат-кабар) жибересиңер, акыйкатта, алар силерге келген Хакка кафир болушкан! Алар пайгамбарды да, силерди да Роббиңер болгон Аллахка ыйман келтиргениңер себептүү (өз журттарыңардан) кууп чыгышууда го! Эгер, силер Менин жолумда жихад кылуу үчүн Менин ыраазылыгымды каалап чыккан болсоңор (ал учурда муширик-кафир кимселерди дос тутпагыла)! Силер алар менен жашыруун достук кылуудасыңар. Акыйкатта болсо, Мен силер жашырган нерсени да, ашкере кылган нерсени да өтө жакшы Билүүчүмүн! Силерден ким ушуну кылса, демек, ал туура жолдон азганы анык!» [60:1]

Сухайлий эстешинче, Хатиб катта «Расуллаллах ﷺ силерге караңгы түндөй жана сел сыяктуу кошунду жиберүүдө. Аллахка ант болсун, эгер ал киши силерге өзү жалгыз барса да Аллах силердин үстүнөрдөн жеңишке жеткирет. Себеби, Аллах ал кишиге убада берсе, албетте, аткарат» деп жазган эле. Ибн Саламдын тафсиринде мындай делет, Хатиб катта: «Албетте Мухаммад силерге же башкасына каршы ачууланууда, ошондуктан, сак болгула», деп жазган.

Расуллаллах ﷺ Хатиб ибн Абу Балтааны Мисир башчысы Мукавкиске элчи кылып жибереши

Расуллаллах ﷺ Курайш менен тынчтык (Худайбия) сулхун түзгөндөн кийин кадыржам отурган жок. Себеби, Аллах Таала рисалатты жеткирүүнү буюрган эле. Ошондуктан, ал киши ﷺ жер жүзүндөгү падыша жана өкүмдарларга элчи жиберип, Кайсар, Кисро жана Нажашийге кат жазды... Расуллаллах ﷺ Мисирге элчи жиберүүнү каалаганда мындай деди: «Эй адамдар, ким бул катты Мисир башчысына алып барат, ким алып барса, Аллах ажр-сооп берет». Ошондо Хатиб секирип туруп:

«Мен алып барам», - деди. Расуллалла ﷺ айтты: «Эй Хатиб, Аллах сени берекелүү кылсын».

Хатиб Расуллалла ﷺ дын катын алып, атына минди да Мисирге карап жөнөдү. Хатиб Мисирге бара турган жолду жакшы билген, себеби, соодасатык максатында бир нече ирет ал жерге барган. Ал доордо Мисирде Мукавкис кызматын Журайж ибн Мийна ээлеп турган. Ал кожоюну Ираклийге салыктарды топтоп, чогулган салыктарды Константинополго жөнөтүп турган. Журайждын сарайы Искандарияда жайгашкан эле.

Хатиб ибн Абу Балтаа Расуллаллахтын катын Мукавкиске алып барып, аны окуп берди. Катта мындай деп жазылган: «Бисмиллахири Рохманири Рохими. Аллахтын кулу Мухаммаддан Кибтийлердин башчысы Мукавкиске. Хидаятка ээрчигендерге салам... Амма баъд, мен сени Исламга даъват кылам, аны кабыл алсаң саламат болосуң жана Аллах сенин сыйлыгыңды эки эсе кылат. Эгер баш тартсаң, бардык кибтийлердин күнөөсү сага болот.

(قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ)

«Айткын (эй Мухаммад): «Эй ахли китебдер, бизге да, силерге да теңдеш болгон бир сөзгө келгиле – жалгыз Аллахка гана ибадат кылалы, Ага эч нерсени шерик кылбайлы жана Аллахты коюп бири-бирибизди кудай кылып албайлы». Эгер, алар ушул даъваттан баш тартышса, анда силер (эй момундар): «Күбө болгула, биз, мусулмандар, Жалгыз Аллахка моюн сунуучуларбыз» деп айткыла!»

[3:64]

Мукавкис Хатиб ибн Абу Балтаага карап: «Эгер, ал Пайгамбар болсо, эмнеге коомуна даъват кылганда аны өз өлкөсүнөн кууп чыгышты?», - деди. Хатиб жооп бербеди. Журайж айланасындагылар анын сөзүн макулдап жатканын көргөн соң, дагы кайрадан: «Эгер, ал Пайгамбар болсо, эмне үчүн коомуна даъват кылганда аны өздөрүнө жетекчи кылуудан баш тартып өз өлкөсүнөн кууп жиберишти», - деди. Ошондо Хатиб ибн Абу Балтаа: «Ийса ибн Марямды Аллахтын элчиси болгонун билесиңби?», - деди. Ал: «Албетте», - деди. Ошондо Хатиб ибн Абу Балтаа: «Эмне үчүн анын коому аны дарга асууну каалаганда, Аллах аны көтөргөнгө чейин да аларга каршы дуа кылбады?», - деди. Мукавкис таң калып, башын ийкеп: «Туура айттың, сен акылман кишинин алдынан келген акылман киши экенсиң», - деди. Хатиб ибн Абу Балтаа: «Сенден мурда өзүн Жаратуучумун деген киши өткөн. Аллах аны Ахырет жана дүйнө азабы менен кармады жана андан өч алды. Ошондуктан, башкалардан үлгү ал, башкалар сенден үлгү албасын», - деди. (Хатиб Фиръавнды т.а. Муса жана Бани Исраилдин артынан кууп, алар нажат таап, өзү сууга чөгүп кеткен Фиръавнды назарда туткан эле). Мукавкис ага таң калып карады, айланасындагылардын көзүндө болсо бул арабда мындай илим кайдан пайда болду деген суроолор пайда болду. Хатиб

сөзүн улантып: «Бул Пайгамбар адамдарды даъват кылганда, Курайш ага катуу каршылык кылды, яхудийлер катуу душмандык кылышты жана христиандар жакын болушту (т.а. Расуллаллах ﷺдын пайгамбарлыгына ыйман келтиришти). Өмүрүмө ант болсун, Муса алайхиссалам Ийса алайхиссаламдын келиши жөнүндө башарат кылганы Ийса алайхиссаламдын Мухаммад алайхиссаламдын келиши жөнүндө башарат кылганы менен бирдей. Кудум сен Тоорот калкын Инжилге чакырганындай, биз да сени Куръанга чакырабыз», - деди. Ошондо Мукавкис: «Мен бул Пайгамбардын ишине карап, жаман нерсеге буюрбай жатканын көрдүм. О.э. аны адашкан сыйкырчы жана жалганчы көзү ачык эместигин билдим. Мен анда пайгамбарлыктын белгилерин көрдүм, себеби, ал жашыруун жана сыр нерселер жөнүндө хабар берди, демек, мен ойлонуп көрөмүн», - деди. Кийин ал кат жазып, мындай деди: «Бисмиллахир Рохманир Рохим. Кибтийлердин башчысы Мукавкистен Абдуллах уулу Мухаммадга. Сага салам болсун, амма баъд... Катыңды окудум, сен айтып жаткан жана чакырып жаткан нерселерди түшүндүм. Мен пайгамбардын чыгышын жана ал Шам өлкөлөрүнөн чыгышын билет элем. Мен жиберген элчиңе урмат көрсөттүм жана сага кибтийлердин арасында мартабага ээ эки күндү кийим-кечелер менен жиберип жатам. Дагы сага минишиң үчүн бир качыр белек кылдым, сага салам болсун».

Хатиб хижраттын отузунчу жылы 65 жашында Мадинаи Мунаварада дүйнөдөн кайтты. Анын жаназасын Усман ибн Аффан окуду. Расуллаллах ﷺ анын тозокко кирбеши жөнүндө кабар берген. Мунун тафсилаты төмөнкүдөй: «Бир күн Хатиб ибн Абу Балтаанын кулу Расуллаллах ﷺга ал жөнүндө даттанып арызданды: «Я Аллахтын Пайгамбары, Хатиб тозокко кирет», - деди. Расуллаллах ﷺ: «Жалган сүйлөдүң, ал тозокко кирбейт, себеби, ал Бадр жана Худайбияда катышкан», - деди». Муслим риваяты. Хатиб Расуллаллах ﷺдан хадис риваят кылган. Анын эки уулу Абдуррахман жана Яхя о.э. Урва ибн Зубайрлар андан ошол хадистерди риваят кылышкан. □

ГЕНРИ КИССИНЖЕР АКШНЫН АФГАНИСТАНДА ЖЕҢИЛГЕН СЕБЕПТЕРДИ АЙТТЫ

Генри Киссинджер «The Economist» журналы жарыялаган макаласында Афганистандагы козголоңчуларга каршы күрөштө АКШнын жеңилүү себептери жөнүндө мындай дейт: «Аскерий максаттар өтө кол жеткис жана чексиз болду. Ал эми, саясий максаттар өтө конкреттүү эмес жана мүмкүн эмес болду... Аскерий жана саясий максаттарды бириктире албоо Кошмо Штаттарды белгилүү бир анык максаты жок жаңжалга алып келди... Биз Афганистанды демократиялык мекемелерге жана мамлекетти конституция негизинде башкара турган өкмөткө ээ заманбап мамлекетке айлантуу аркылуу гана террорчулардын базалары кайрадан тикеленишин алдын алуу мүмкүн деп өзүбүздү ишендирдик.

Бирок, афган калкы бытыранды болгондуктан муну ишке ашыруу оңой эмес эле... Алар ар дайым борбордук өкмөткө кескин каршылык көрсөтүп келишкен... Бийлик уруу башчылары жана согуш командачыларынын колунда чогулган жана алардын ортосунда ар дайым курч кагылышуулар болуп келген. Бирок, алар тышкы күчтөр мамлекетти басып алууга аракет кылганда бириге калышат. Британия кошууну 1839-жылы Афганистанга бастырып киргенде дал ушундай болгон жана бул анын куулуп чыгышына алып келген. Ошондо бир ган европалык өлүмдөн же туткунга түшүүдөн кутулуп калган. Советтер Союзу да 1989-жылы Афганистандан чыгып кетүүгө мажбур болгон... Ошентип, Афганистан Америка сахнасында саясий келишпестиктерди жандандыра алды. Себеби, козголоңчуларга каршы күрөшүүгө этибар берген тарап бул күрөштү майданда алга жылуу деп эсептесе, саясий иштерди жактаган тарап муну кырсыктуу ийгиликсиздик деп эсептеди. Ар эки партиядан бийликке келген администрациялар доорунда алар бири-бирине тоскоолдук кылууга аракет кылышты... Кошмо Штаттар бул келишпестиктер учурунда кол жеткис максаттарды бириктире турган алгылыктуу планды алга сүрүүгө кайдыгер карашты. Козголоңчуларга каршы күрөшүү үчүн коңшулаш мамлекеттер менен иш-аракеттерди өз ара айкаштыруу мүмкүн эле.

Албетте, Индия, Кытай, Россия жана Пакистандын кызыкчылыктары бири-бириникинен айырмаланат. Бирок, чыгармачыл дипломатия Афганистандагы террорчулукту жеңүү үчүн бул мамлекеттер менен бирдиктүү планды иштеп чыгышы мүмкүн эле... Кошмо Штаттар бул стратегияны эч качан сынап көрбөдү... Сүйлөшүүлөр акыбетте президент Байден доорунда АКШнын шексиз чыгып кетишине алып келди... Чыгып кетүү күтүлбөгөндө жана кайгылуу болду».

Ал-Ваъй: албетте, Кошмо Штаттардын Афганистандан өз күчтөрүн чыгарып кетиши шерменде көрүнүштө болду... Америка биринчи агрессор – кичүү Буштун доорунда эле өз ийгиликсиздигин түшүнүп жеткенине күмөн жок. Бирок, бул чегинүү Америка региондон, айрыкча, ал үчүн өзгөчө стратегиялык мааниге ээ болгон аймактан чыгып кетти дегени эмес. Американын жаңы планы региондогу мусулмандар, афгандар менен Кытай ортосундагы күрөштү күчөтүүгө негизделиши күтүлүүдө. Бул үчүн ал Кытайдын уйгур мусулмандарына кол салып, зулум кылып жатканынан пайдаланышы да мүмкүн. Ошентип, мусулмандардын Кытай менен мамилеси кандуу мамилеге айланат... Кошмо Штаттар болсо парда артында туруп Булуң мамлекеттери, Түркия, Индия же Пакистан сыяктуу малайлары аркылуу ал жердеги мусулмандарды колдоп-кубаттайт. Демек, Талибан жана ал жердеги мусулмандар жакындашып келе жаткан коркунучтан сак болушсун. □

ИСЛАМ ДАГЫ ДА ДЕМОКРАТИЯЛЫК ЖАНА ПЛЮРАЛИСТИК ДҮЙНӨ КАРАШТЫН ЭШИГИ БОЛУШУ МҮМКҮН

Бул «Middle East Eye» веб-сайтында жарыяланган макаланын темасы. Макаланын автору АКШдагы Виржиния университетинин француз изилдөөлөр кафедрасынын доценти, чет тилдер жана адабияты бөлүмүнүн башчысы доктор Ален Габон мындай дейт: «Өкүмдар риторикадан айырмаланып, исламий кыймылдар жарандык активдүүлүктү күчөтүшү, экстремизм очогун зыянсыздандырышы, Батыштагы мусулмандардын интеграциялашуусуна жардам бериши жана мусулмандар көпчүлүктү түзгөн мамлекеттерде демократиялык жарандык институт жана структураларды калыптандырышы мүмкүн». Ал белгилүү философ Жак Рансьердин айткандарынан цитата кетирип: «Исламий кыймылдар ортосундагы айырманы ажырата албоо, жемишсиз натыйжаларга алып келет», - дейт. О.э. ал: «Исламий кыймылдар бирдей эмес жана алардын баары эле демократияга каршы эмес. Алар ар түрдүү жана алардын ортосундагы айырма абдан чоң, аларды бир пикирге келтирүү мүмкүн эмес. Муну этибарсыз калтыруу жаңылыштык», - деп түшүндүрөт. Габон Исламий Мамлекет Уюму менен Тунистин Нахза партиясы ортосундагы айырманы мисал катары көрсөтүп, алардын ортосунда айырма чоң экенин, ал тургай, экөөсү тең исламий эсептелсе да, аларды бир пикирге келтирүү мүмкүн эместигин айтат.

Габон Ислам дини боюнча дүйнөлүк окумуштуулардын бири Жосалин Чезаринин «Ислам зомбулукка жана экстремизмге алып барат деген сөз жалган» деп айткан сөздөрүн келтирип, белгилүү бир шарттарда Ислам демократиялык жана плюралисттик дүйнө караштын эшиги болушу мүмкүндүгүн баса белгилейт. Ал Анн-Климантин Ларроктун айткандарын да келтирет. Анн-Климантиндин айтымында, исламий партия же кыймылдар бийликке келери менен эле муьтадилдикке ыкташат, кала берсе, радикалдашкан жамааттардан, айрыкча, жихадчылардан алысташууга аракет кылуу менен бирге өзүн оңдоого урунат. Ал баса белгилешинче, Ислам боюнча башка белгилүү эксперт, бул жааттагы дүйнөнүн алдыңкы окумуштуусу Жон Эспозито социалдык, экономикалык жана саясий адилетти издөө Ислам долбоорунун борборунда жайгашканын көрсөткөн. Габон, эгер бийликтеги исламчыларга мүмкүнчүлүк берилсе, алар демократиялык эрежелер боюнча жашоого толук даяр экендиктерин көрсөтөрүн кошумчалайт.

Мисалы, Тунистеги «Нахза» кыймылынын иш-аракети Батыш партияларына жарандык рухту жана демократиялык жүрүм-турумду үйрөтүшү мүмкүн. Түркиядагы өкүмдар «Адилет жана Өңүгүү» партиясы демократиялык жүрүм-турумдун үлгүсү болуп эсептелет. Габон көрсөткөн эң маанилүү мисал – президент Мүрсий жана Ихванул Муслимин доорундагы Мисир. Габондун айтымында, алардын бийликтеги доору кыска болгон болушу мүмкүн, бирок, бул доор демократиянын түп тамырынан жана сапаттуу кеңейиши менен өзгөчөлөнүп турат. Габон өз макаласын аяктап жатып: «Исламизм жана саясий исламды ачыктан-ачык каралоо демократиялык исламий багыттардын бар экенинен атайылап көз жумууда», - деди.

Ал-Ваъй: Батыш Исламга каршы айла-амал кылууга, Исламды демократиялаштырууга жана мусулмандарга батышча жашоо таризин сиңдирүүгө о.э Исламдан саясий тарапты алыстатып, рухий тарапка гана чектөөгө тынымсыз аракет жасалууда. Батыш бул жаатта ийгиликке жетүү үчүн муьтадил исламий кыймылдардан курал катары пайдаланууда. □